

Hunyadi magyar származása oklevelekben

Írta :
Frater Lénárt

Budapest, 1937

Péter Mester, erdélyi alvajda síremléke
a Vereb-család ősi címerével 1403-ból.

Hunyadi magyar származása oklevelekben

Írta:
Frater Lénárt

Budapest, 1937

Jelige:

„Csak törpe nép felejthet ős nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődöket.
A lelkes eljár ősei sírlakához,
S gyújt régi fénynél új szövétneket,
S ha a jelennek halványul sugára,
A régi fény ragyogjon fel honára!”

Garay

ELŐSZÓ.

Hunyadi János származását tárgyaló ezen írás nyomtatásban való megjelenésének előzményei röviden a következők:

Ezelőtt három évvel, 1934. májusában *P. Uzdóczy Zadravec* István, öfm. a nemzeti hadsereg első tábori püspöke, közzé tette Mátraverebély-Szentkút kegyhely történetét, annak énekeivel és ájtatosságával.

Az előszó tudunkra adja, hogy a történeti részben, mint tanulmányban, a franciscanus szerző végig elmélkedik e kegyhely majdnem ezer éves multján és elámuló lélekkel látja, hogy *Hunyadi János az ott birtokos Verebcsaládból magasztosult ki.*

Ezt egy újabban előkerült oklevéllel igazolja is a tanulmány szerzője.

Illetékesek figyelmét e könyv elkerülte.

1935-ben a „Theológia” című folyóirat II. k.-ének, 2. számában (április) ugyanezt a tényt — oklevelekkel és történeti adatokkal bővített — értekezésben kifejtette e sorok írója.

Ezt az értekezést *Fekete Nagy Antal* a „Századokban” (1936. LXX. N. 9—10, megjelent: 1937 január elején) igen jóakarátú és koncilians hangú bírálatban részecskézte, de mint merőben tévest és helyt nem álló eredményeket felmutató dolgot elveti, nehogy „ezek a hibás alapra épített következtetések megtévesszék a nemzeti hiúság kritikátlan híveit”.

Lehet, hogy a bírálatnak igaza van. — Lehetséges, hogy Hunyadi eredetét magyarázó tíz téves teoria mellett

ez lesz — a tizenegyedik, mert *nincs ember, aki nem tévedhet.*

De nem a „nemzeti hiúság kritikátlan hívei“, hanem a **történeti igazságot** kereső kritikus hívek nem tudnak az eddigi teoriák egyikében sem megnyugodni, mert **döntő bizonyítékot egyik sem tud felmutatni.**

Ez kényszeríti e munkát a nyilvánosság elé!

BEVEZETÉS.

Hunyadi Jánosnak, az egyszerű, köznemesi sorból kiemelkedett páratlan hősnek és fiának: *Mátyásnak tiszta, ősrégi magyar családból való eredetét* a saját korukban *mindenki ismerte, köztudomású volt.* Ismerték a családot, amelyből származtak; — tudták, hol van az *ősfoglalású családi birtok*, amelyet az elsőszülött fiú gondosan kezelte. — A család nem utolsó voltát igazolja az is, hogy *czímer-használati jogát* soha senki kétségbe nem vonta.

Ezen tényeket mintegy szentesíti és megörökíti V. Lászlónak 1453-ban kiadott czímer-nagyobbító és díszítő **oklevele**, melyben a többi közt azt mondja: „*Hactenus siquidem ex gratia praecessorum nostrorum divorum Hungariae regum praefatus Comes Joannes pro armis seu nobilitatis insigniis, progenitoribus suis et domui benefico munere collatis, corvum in campo flaveo seu coelestino alas paululum elevantem, sub colore naturali depictum, ac formam anuli in ore gestantem habuit . . .*“¹⁾ Fentebb említett János Comes czímeréül vagyis nemes-ségének jeléül eddig dicső elődeinknek, **Magyarország királyainak kegyelméből, őseinek és házának jótakaró kegyességgel** adományozott, arany vagy égszínkékezőben, természetes színben lefestett, szárnyait kissé föl-emelő és csőrében gyűrűalakot tartó hollót használt . . .

V. László király oklevelének ezen szavaiból minden magyar történetíró jogosan és helyesen csak azt következtetheti, ami abban az időben amúgyis *köztudomású* volt, hogy: **Hunyadi ősei a birtokos magyar nemesek sorába tartoztak, czímert a magyar királyok kegyel-**

méből használtak, több nemzedéken keresztül. (Teleki, Pór, Fraknói, Karácsonyi, Forster, stb. stb.)

Ámde ezt a közismert tényt és ennek emlékét a Hunyadiak korát majdnem közvetlenül követő hitújítás és török megszállás zivatarai teljesen homályba borították. Hozzájárult még, hogy Hunyadi halálától számítva 120, Mátyás halálától 85, a mohácsi vésztől 50 ilyen zavaros, külső és belső veszedelmekkel teli év után, 1575-ben, megszólalt *Heltai Gáspár* és az erdélyi nép száján elterjedt legenda után Hunyadi Zsigmond király és egy Morosini-leány természetes — de nem törvényes — gyermekének hirdette.

Ez és az oklevelekben előforduló „Oláh” név azután olyan kavargást okozott az irodalomban, hogy a zivataros idők elmúltával a *legendák és oklevelek összekevert* hiányos adataiból egyáltalán nem lehetett a történeti valóságot megállapítani.

Nehezítette ezt még az a körülmény is, hogy Hunyadi eredetének elhomályosodása miatt a történészek teljeséggel nem tudták, hogy az ország melyik részén végezzenek esetleg *helyszíni kutatást*. Így Heltai meséjét konkrét adatokkal megcáfolni nem tudván, az lassanként teljesen átment az irodalomba és ma oláhnak hirdeti őt minden tankönyv.

De ezt elhinni senki se tudja.

A magyar történelmi integritásnak ez legalábbis akkora megsértése, mint a területi integritásnak Erdély elcsatolása. — Elveszik területünket, meghamisítják ezeréves történelmünket — hát olyan könnyelmű nemtörődömséggel mondjunk le hazánk egyik legnagyobbjáról is!?

Ezzel történelem-hamisítókká válnánk mi magunk is!

A haza integritása nemcsak területi épség!

De oláhnak mondja őt mindenki! Oláhnak mondják a kortársak feljegyzései; — oláhnak mondják az oklevelek — feleli a történelem-tudomány majdnem 500 év óta.

Hogy a nap forog a föld körül, ezt mondotta az em-

beriség 5000 éven át, sőt még a Szentírást is felhasználták ezen látszat igazolására. — És mégis az az igazság, hogy a föld forog a nap körül, mert a Szentírás megfelelő helyének magyarázatában is megtévesztette azokat a nagy tudósokat — a látszat!

Hunyadi János eredetének 500 éves problémájában is ki kell derülnie az igazságnak, mert ő magyar volt, — **izig-vérig magyar!** Tősgyökeres, vagyis olyan magyar, akinek családja kezdettől fogva a honfoglaló és honalapító magyarok dicső nemzetségeinek sorába tartozott. — „Semper et ab antiquo!”

Ez ugyan egyáltalán nem zavarja a magyar föld asszimiláló erejének hatását. Hunyadi nélkül is van arra ezer és ezer példa! Ha mindjárt nem is olyan lenyűgöző nagyság, mint ő!

Hunyadi családja ugyanis „több nemzedéken át a magyar birtokos nemesek sorába tartozott”, a család a magyar királyok adományából, vagy engedélyéből címerrel élhetett, V. László 1453-ban kelt oklevele értelmében. — Ezt egy történésznak sem szabad elfelejteni!

Hány olyan magyar nemesi család van, amelyiknek címerében az a bizonyos legendás madár előfordul? És hány család tudja ezen címer használati jogát a Hunyadiakat megelőző időkig fölvezetni? — Nem olyan sok! — De ha még egyszer annyi volna is, még akkor is össze kellene állítani mindezen családok nemzetség-fáját, mert valamelyik család leszármazói között csak előbukkan az a János, akit hazánk ellenségei közül annyian magukénak szeretnének tulajdonítani.

Ez a kísérlet történészeinknek eddig még csak eszébe sem jutott! Pedig a mult iránt igen nagy érdeklődés mutatkozik. Ásatásokat rendelünk el, hogy kideríthessünk valamit, akár praehistorikus időkből is. Az országos- és magánoklevéltáraink eddig még fel nem dolgozott része igen hálás terület lenne ilyen búvárkodó kutatásokra.

Ha egyéb nem, már Hunyadi eredete maga megér-

demelne minden fáradságot, amit az oklevéltárak feldolgozása megkívánna. Ezt megköveteli nagyjaink iránt való hazafias kegyelet és tisztelet; megköveteli ezeréves történelmi integritásunk megbecsülése és szeretete: az igazi hazaszeretet. De leginkább *megköveteli maga a történelmi igazság*, ami ezekből az eddig fel nem dolgozott oklevelekből okvetlenül elébünk fog tárulni.

Volt idő — nem is olyan régen — mikor ezt a kérdést — a liberális politikának rosszul alkalmazott taktikájából — bizonyos nemzetiségek szavazatainak megnyerése céljából — szinte tüntetőleg nem a történelmi igazság alapján, hanem annak mintha csak szándékos elhomályosításával törekedtek volna megoldani. Ezt a majdnem helyrehozhatatlan hibát, ezt a liberális engedékenységet nyögi ez a kérdés ma is.

De az igazság koporsóból is kitör...

Újabb, mégpedig perdöntő bizonyítékokat kell felkutatni, mert ezek nélkül semmi értelme sem volna a kérdéssel való további foglalkozásnak.

A *mátraverebélyi* templomban látható, eddig figyelemre sem méltatott sírkő, a rajta levő [felírással, címerrel és évszámmal meglepő adatokat szolgáltat ezen új irányban való kutatásnak.

A felírás szerint ott nyugszik *Erdély egykori alvajdája*, annak a templomnak alapítója, aki meghalt 1403-ban.

— Az idő — 1403,

— a címer — a legendás madárral

— és Erdély alvajdája —

e három tényező együtt kimeríteni látszik V. László okleveléből folyó biztos adatokat:

— **birtokos magyar köznemes** — mert templomot

épít;

— **címerhasználati joggal** — amint sírkő mutatja;

— **1403 — tehát a Hunyadiak korát megelőző időkben**, vagyis több nemzedéken keresztül, és még hozzá:

— **Erdély alvajdája**, tehát összeköttetésben volt Erdéllyel. —

E három, illetőleg négy adat szinte önként kínálkozik és mintegy követeli, hogy a történelmi kutató ebben az irányban keressen és kutasson; sőt e három adat némán is mintha szemrehányólag elégedetlenkednék, mert eddig elhanyagolták, figyelemre sem méltatták!

Ez ugyanis nem legenda! — Ez valóság!

Így e kis tanulmány két részre oszlik: az első megismerteti a Hunyadi-kérdés mai állását, melyben minden bizonytalan.

A második feltárja azon adatok feltalálható részét, amelyekre a sírkő mutat s amelyek már így röviden is fényes megvilágításba helyezik Hunyadi gyermek- és ifjúkorának eddig teljesen ismeretlen körülményeit.

¹⁾ V. László 1453-ban három oklevelet adott Hunyadinak. Mégpedig jan. 30-án kettőt és febr. 1-én egyet. — Az első két oklevél eleje azonos; azután az egyikben Beszterce örökös grófjává nevezi ki (Teleki: Hunyadiak kora 10. köt. 347. lap.); — a másikban Görgény és Déva váraival ajándékozza meg; (Teleki: 10. k. 356. l. — Fejér: Genus... Joannis de Hunyad, 180. l.).

Az itt idézett szöveg a február 1-én keltezett, harmadik, címer-nagyobbító és díszítő oklevélben fordul elő. (Teleki: 10. k. 365. l. — Fejér: 176. l. — Dr. Aldásy: A magyar nemz. muz. könyvtárának címjegyzéke, Címeres levelek 1923. 2. kötet 1 füzet 48. l.) E három oklevél, — mint Hunyadi életének leghitelesebb adatait tartalmazó okmány — közismert lévén, azok bővebb közlését mellőzhetjük.

A HUNYADI-KÉRDÉS MAI ÁLLÁSA.

Hunyadi János eredete az ő korában semmi nehézséget sem okozott, mert a szó legszorosabb értelmében annyira közismert volt, hogy az lepett volna meg mindenkit, ha valaki nem tudta volna. — De csodálatos — éppen annyira feledésbe is ment, hogy ma senki sem tudja! A már évszázadok óta húzódó kérdés megoldatlanságának **első sorban ő maga** az oka, mert őseinek neve helyett fölvette a **Hunyadi** nevet és semmi nyomot sem hagyott, ami családjának régi nevéhez vezethetne.

Még jobban elhomályosította ezt fiának, **Mátyás** királynak talán megbocsátható hiúsága, ki már nem elégedett meg atyjának ragyogó nevével, a „**Hunyadi**“ névvel, hanem használni kezdte a **Corvinus** nevet.

De hibás ebben az a család is, amelyből származott, mert Erdélybe, az oláhok közé szakadt fiát **oláhnak** nevezte és a Hunyadiak-korát majdnem nyomon követő zűrzavaros időkben maga is megváltoztatta eddigi nevét.

A legnagyobb hibát azonban mégis csak a történetírók követték el, akik adatok híján kénytelenek voltak holmi „Így mondják“ — „Úgy mondják“-féle állításokkal megelégedni és így beleestek a regösök és lantosok hibáiba. Ezek ugyanis a kritika alá nem vett, be nem bizonyított híreket is igazságok gyanánt hirdették.

De voltak olyanok is, akik írigységből, vagy ellenséges érzületből **szándékosan valótalanságokat** mondtak. És itt csakugyan beigazolódott a közmondás: *minél hihetlenebb valami: annál igazabbnak tartották.*

Már **Kazinczy** buzdít (Ponori Thewrewk József:

három értekezés. Pozsony, 1825): „Toljuk el a Magyar ég legdicsőbb ragyogású csillagáról a ködöt, melyet születésére történetíróinknak szunnyadékonysága vont“.

Ez a „szunnyadékonyság“ ugyan nem vonatkozhat a későbbi történetírókra, mert hogy lázasan dolgoztak, mutatja a következő tíz elmélet, amit Hunyadi eredetéről összeállítottak:

1. Vannak, kik valamely *nemes és előkelő havason-túli család leszármazottjának* hirdetik.
 2. Mások a *Korvin*, régi lengyel család ivadékanak, — vagy más változatban, de — *lengyelnek* tartják;
 3. Ismét mások szerint *Mária királyné*, vagy:
 4. Paleolog görög császár leánya: *Erzsébet* lett volna az anyja;
 5. Még Nagy Lajos királyunk hitvesét, a Bosnyák *Erzsébetet* is gyanúsítják, hogy ennek és az olasz Scalignernek volna gyermeke;
 6. Vannak, kik hunyadi Hollós Jánost tartják atyjának;
 7. Mások pedig a XIV. és XV. században virágzó Hunyadi—Zekel—Székely család ivadékanak tartják;
 8. Az oláh vagy szerb, esetleg más szláv eredetet is emlegetik.
 9. Philologiai alapon a szétszórt és Hunyad megyébe menekült *turáni* fajuak Kenézének családjából való volna.
 10. De legáltalánosabbá vált a **Vajk-elmélet**, amit ma szélteben-hosszában elfogadtak.
- Azonban ennek is kettős változatát emlegetik. Még pedig:
- a) *Zsigmond* király törvénytelen gyermeke s a gyermek anyja: *Morsinai Erzsébet* később lett volna Vajknak házastársa;
 - b) Vajknak és *Morsinai Erzsébetnek* törvényes gyermeke.
- Legszembeötlőbb azonban az a minden hitelreméltó voltot megdöntő jelenség, hogy nagy nevű hazai történetíróink közül e tíz elmélet mindegyikének akadt komolyan

számottevő védője. De épen ez bizonyítja legjobban, hogy e tíz elmélet közül egyik sem lehet igaz, mert minden kétséget kizáró, perdöntő bizonyítékot egyik sem tud felhozni.

Pedig a kérdés, ép a mai viszonyok között mennyire foglalkoztatja a lelkeket, kitűnik abból az esetből is, ami ezekben a napokban Londonban történt. *Bethlen István* gróf, volt magyar miniszterelnök ugyanis Londonban nyilvános előadás keretében ismertette a magyar helyzetet. Az előadás nyilvános lévén, azon mindenki megjelenhetett. Ezt a lehetőséget felhasználva megjelent azon egy-néhány oláh hallgató is, akik szinte botrányt keltőleg tüntettek Hunyadi oláh eredetével.

Az előadást tartó v. miniszterelnök a tüntetés élet zseniálisan azzal hűtötte le, hogy ha még királyt is közülük vettünk, miért töltik be az egész világot azzal a hazug sirámmal, hogy Magyarországon elnyomják a nemzeti ségeket.

Éppen ezért igen nagy örömet okozott volna, ha a most nyilvánosságra bocsátott „Magyar Történelem”, mely minden tekintetben korszakalkotó és forrásmunka, ebben a kérdésben is végleges megoldást hozott volna. De ép a londoni tüntetés után pár napra a könyvpiacon megjelent azon kötete, melyben szó van Hunyadi eredetéről, végleges megoldás helyett megemlíti a *Zsigmond—Vajk elméletet*, tehát tulajdonképen nyitva hagyja a kérdést.

Ezt a Zsigmond-féle elméletet cáfolta már *Bonfini*, igaz, hogy csak a saját elméletének, a régi római Corvinusoktól való leszámazásnak hirdetésével; — nem hitte el ezt senki *Heltai* Gáspárnak 1575-ben; — a mesék világába sorozta *Ponori Thewrewk* József a Három értekezésben 1825-ben; — éles és világos érvekkel zúzta össze *Fejér György* 1844-ben, latinul kiadott „*Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad*” című munkájában; — ugyancsak így cáfolja gróf *Teleki József* 1851-ben, akadémiai elnöki székfoglalójában, stb., ... stb., ... stb., ...

Ezekben és még sok más történetíró munkájában felhozott cáfolatok figyelembevételével, a törvénytelen származás elméletét újra feleleveníteni: — csak újabb homályba borítása nagy nemzeti hősünk dicsőséges ragyogásának.

Ezzel tehát nemcsak hogy közelebb nem jutottunk e rejtély megoldásához, de épen ez a nagy tekintélyű „M. T.” indokolja meg a további kutatást. Ugyanis ha ennek a „Magyar Történet”-nek sincs más, mint ez a sokszorosan megcáfolt nézete Hunyadink eredetéről: akkor a leghatározottabb bizonyítékot kaptuk a kutatás eddigi módszerének téves voltáról. Más módszerrel egész bizonyosan más megoldást — sőt talán magát az igazságot hozhatta volna, ami igazán nagy örömet és közmegelegedést keltett volna.

De így csak azt igazolja, hogy *módszert kell változtatni!* Nem szabad továbbra is a *mondák, legendák* és egynéhány *kétes értékű oklevél* homályos adatainak összeegyeztetésével és kimagyarázásával kísérletezni.

A változásoknak alávetett formulákhoz való makacs ragaszkodás megöli az igazságot.

A most megjelent M. T. megoldás helyett teljesen nyitva hagyja a kérdést. Sőt a Zsigmond—Vajk féle elméletet ismertető sorai után következő új bekezdés legelső szavában azt mondja: — *Akár mint volt is*, Hunyadi korán elkerült Vajk családjának köréből, stb. . . (I. Kiad. III. kötet 286 lap. — II. Kiad. II. 432 lap.)

Ezekből a szavakból egyenesen az következik, hogy a „M. T.” maga sincs az általa közölt elmélet igazságáról meggyőződve.

A további kutatás tehát mindenféle szempontból nagyon is indokolt, de más módszerrel.

FELELETET VÁRÓ KÉRDÉSEK.

a) Hunyadi élete, halála.

Hunyadi János életének első — tehát nagyobbik — része: születése, gyermek- és ifjúkora teljesen az ismeretlenség sűrű és mély köde alatt rejtőzködik. Amit életének ezen éveiről tudunk, az mind poézis, költészet, legenda, szóval minden, csak *nem történelmi igazság*.

Hunyadi János életének második — körülbelül két és fél évtizedet kitevő része, és halálának körülményei azonban — hála a kutatók rendkívül szorgalmas és lelkiismeretes munkájának — majdnem napról-napra ki van már derítve.

Életének ez a része a katolikus vallásnak hősiei védelme a cseh kelyhesek, husziták és a török félhold kiirtással fenyegető támadásai ellen. Ez egyben a hazáért való küzdelem is volt, mert e kettő — a kat. vallás és a haza — az akkori fogalmak szerint *elválaszthatatlan egységbe volt összeforruva*. Életének ez a része tehát egy *hős szentnek*, vagy talán inkább egy *szent hősnek* az élete. Valóban „*Clipeus fidei*“, amint az akkori Pápa elnevezte.

Talán még csak az a hymnus nem közismert, ami 1517-ből eredő kézi feljegyzés szerint Kapisztránói Szent János lelkéből tört elő, amikor a haldoklók szentségeivel megerősítette nagybeteg hősünket és látta a haldoklón a túlvilági megdicsőülés fénylő ragyogását. Megfelelkezve még a természetes óvakodásról is, — hiszen a nagy hős ragályos ázsiai pestisben haldokolt — átölelte a nagy lélek hűlni kezdő porhüvelyét és felkiáltott:

Salve aureola coeli!
Cecidisti, corona regni!
Extincta es, lucerna orbis!
Heu! Corruptum est speculum,
In quod inspicere sperabamus!
Nunc Tu, devicto inimico,
Regnas cum Deo
Et triumphas cum Angelis,
O bone Johannes!*)

Magyarul:

Üdvözlégy Te! Égnek arany fényessége!
Hősi halált haltál, országunknak éke!
Kialudott lángod, világszövétneke!
Oh jaj! Összetörött fénylő síma tükrünk,
Melybe bepillantva éledt reménységünk!
Te most, ellenségen győzelmet aratván,
Országglasz Istennel, helyet kapva jobbján,
És diadalt zengesz angyalok hárfáján,
Oh jószágos János!

Még a ferencesek történetírójának: Wadding-nak könyvében is a következő feljegyzés olvasható *Kapisztránói Szent Jánosnak* Hunyadi halálakor kifejezett baráti szent érzelmeiről:

„Cum adhuc animam ageret Corvinus, Capistranus ingemuit: Invideo — inquit — Corvinus morti tuae, qui consummato quoque praestantissimi Ducis officio et fuso fugatoque hoste, quem terrorem orbis appellabant, ne qua tua felicitas labe inficeretur — extemplo ad Superos evolas, et amplissima utriusque vitae gloria potiris. (Tom. XII. p. 273)“.

Magyarul: Mikor Corvinus még a halállal vívódott, Kapisztránói felsőhajtott: irigylem halálodat, oh Corvinus, mert teljesítve legfőbb fővezéri kötelességedet is, — meg-

*) Speculum Minorum — Firmamenta trium Ordinum — ban magyar vonatkozású kiegészítések 1517-ből való kéztől. Szeged. Szent-ferencrendi archivum.

vervén és szétszórván azt az ellenséget, akit a föld rémének neveznek, nehogy a te (örök) boldogságod valami csorbát szenvedjen, — rögtön az égbe szállsz és mindkét élet legtokéletesebb megdicsőülésének osztályrészese leszel.

Kapisztránói Szent Jánosnak a régi írásokból kiemelt ezen dicsőítő himnusa meggyőzően hirdeti, hogy milyenek ismerték Hunyadit — *egy másik szent*. Ez már csak azért is nagy fontosságú, mert Kapisztránói Szent János — ha talán máskor nem is, de — a halálos ágyán gyónatója volt Hunyadinak.

A *hymnus feljegyzője* azonban korának *Kapisztránói Szent Jánosról* általában elterjedt véleményét is tudtunkra adja, írván róla a következőket: „... post cujus mortem etiam ipse sanctus pater, Cathalogo sanctorum *condigne* adscribendus, sicut sibi eo vivente sincere charitatis dilectione junctus fuerat, ita eo decedente, non multos sub sole dies duxit, sed spiritum coelo reddidit” — akinek (Hunyadinak) halála után maga a szentek névsorába *méltóképen* beiktatandó szent pater is, amint életében az igaz szeretet őszinte érzelme kötötte őt hozzá, úgy jobblétre szenderülte után ő maga sem időzött sokáig az ég alatt, hanem visszaadta lelkét az égnek.

A följegyzés írójának szava Kapisztránói Szent Jánoson beteljesedett. Ma oltáron tiszteljük Hunyadi Jánosnak és a magyar nemzetnek lánglelkű barátját! De a *szentnek* szavát még ma se teljesítette a magyar nemzet. Hunyadiért még meg sem indult a szentté avatási mozgalom. Miért? Vajjon miért nem?

Pedig azok a vajdahunyadi freskók is sokat elárulnak. Ha ugyanis csakugyan van valami symbolikus jelentése azoknak a festményeknek; ha azok csakugyan valami nagy dolgot akarnak nekünk mondani: akkor semmi esetre sem a Zsigmond-féle szerelmi kalandot hirdetik nekünk. — Az ilyen symbolumok megértésére be kell hatolnunk annak a kornak szellemébe, mely minden — még a hétköznapi élet legkisebb jelenségeit is át- és átszövő-

gette a lélek, — örökkévalóság — és Istenre vonatkozó gondolatok szembeötlő jeleivel.

Hunyadi Jánosnak és feleségének érzés- és gondolatvilága egészen ilyen volt. Az ő lelkük és szívük is tele volt Isten iránt való szeretettel, ez nem szorul bizonyításra. És a freskókban is ezzel találkozunk.

Az ilyen jelvények magyarázóinak véleménye szerint a nagy karika mindig az Isten iránt való szeretetet jelképezi. A freskó nőalakjának kezében levő nagy karika tehát ezt az Isten iránt való szeretetet jelenti. A nagy karikára ráhelyezett két kis karika, vagy gyűrű pedig jelenti kettőjüknek egymás iránt való hitvesi szerelmét. Ez a hitvesi szeretet azonban csakis az Isten iránt való szereteten függve, csakis abból táplálkozva és azon erősödve, csakis azon keresztül lobog lelkükben. És annak a lelkükben lobogó Isten iránt való nagy szeretetnek kedvéért lemondanak... A második gyermek után anygali házasságot élnek... de Isten kedvéért.

Ha tehát van jelentőségük azoknak a vajdahunyadi freskóknak, úgy ezt akarják jelenteni! Abban a korban megtették ezt mások is. És a Hunyadi-házaspár lelkéhez, gondolatvilágához csakis ez a **lelki többlet**, csakis ez a vallási nagyobb **lelki tökéletesség** virága simulhat harmonikusan.

És ha Hunyadi életének utolsó két évtizede és halála egy földön járó szentnek élete és halála volt, milyen lehetett ifjúsága, milyenek lehettek szülei és ezek körében az ő életkörülményei, hogy ilyenné fejlődhetett?

b) Családja — atyja.

Kemény fa, — kár a fejszét belevágni; — több százados, ha mindjárt **téves** véleményt is feszegetni — kellemetlen és hálátlan foglalkozás, — mondják talán e bonyolult kérdésben járatosabbak; — ez a kérdés már rég el van döntve, — mondá e rejtélynek egy elismert

szaktekintélye és hozzá tette: kár az időért és kár a fáradságért!

Ez mind megindokolhatja a további kutatás gondjának elmellőzését, de sérti az igazság jogát. Az igazság joga ugyanis a kiderülés, a napfényre jövés, az őt megillető helyre való jutás! És nekünk — magyaroknak — nem kétszeres, de százszoros kötelességünk épen **ennek az igazságnak** őt megillető helyre való jutását erőnkől telhetőleg előmozdítani és azt diadalra juttatni.

Hunyadi ugyanis nem oláh, ha mindjárt száz tankönyv tanítja is; nem szláv, ha mindjárt a legenda, a népköltészet és Arany ragyogó művészete annak hirdeti is; de nem a turáni fajuak Hunyadba menekült kenézeinek leszármazottja sem, mert mindezt csak „mondják” de nem bizonyítják. — Mindez csak monda, mindez csak legenda. Már pedig ezekből levont okoskodással tényeket megállapítani nem egyéb, mint a kétségek magvát elhinni, a bizonytalanságot növelni.

Zsigmond nem lehet az atyja, mert semmi, de semmi adat nincsen, ami bizonyítaná. — A költészet ugyanis nem történelmi igazság. — Hunyadi születésének ideje is kizárja a lehetőséget, mivel abban az időben Zsigmond Erdélyben meg nem fordulhatott. — Zsigmondnak és Hunyadinak egymással való érintkezése még a gondolatot is tönkre silányítja. Ugyanis Hunyadi segíti Zsigmondot és nem Zsigmond Hunyadit abban a korban, melyben „a törvénytelen származás, különösen fejedelmek között, becstelenítő nem volt”; és amikor Zsigmond „fiú magzatok hiányában birodalmát szállíthatja vala Hunyadira”. (Teleki Por, Forster stb. Fejér stb. után.)

Azok az adományok, amelyek sok kutatót megtesztelnek, nem is voltak olyan nagyok, mint amilyeneknek kikiáltják azokat és amiket Hunyadi különben is készpénzzel megfizetett Zsigmondnak. Azok a bizonyos oklevelek pedig (1409-ből és 1419-ből) legalábbis kétes értékűek, amelyekre mint biztosakra építeni legalábbis egy

kis merészség. (Ezekről később lesz szó.) Heltai meséje annyira magán viseli a népies képzelő erő meszeszerű bélyegét, hogy azzal legföljebb mint legendával lehet foglalkozni: „a kis Jankule érzélgős historiája” címmel, de nem, mint biztos történelmi adattal.

Az oklevelekben említett **Vajk** apasága is nagyon bizonytalan. Bár a *Vajkot* keresztnévnek veszik az oláhokról szóló oklevelekben, így pl. dr. Popa Teodor, a „hunedoara”-i gimn. igazgatója, „Jancu Corvin de Hunedoara” című, 1928-ban kiadott értekezésében, a 178. lapon leközöl egy oláhokról szóló, eddig ismeretlen oklevelet, melyet Nagy Lajos állított ki 1376-ban és leánya, Mária királyné 1386-ban átírt. Ebben: Attendentes fidelitates-Suriani, Bogdani, Demetrii, Thome, et Blasii Filiorum *Vajk olachorum nostrorum* ... stb.

Fejér, br. Naláczira hivatkozva említi, hogy Hunyadi atyját, *Vajkot*, már Nagy Lajos ajándékozta volna meg 1378-ban donatioval és nemességgel.

A hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve 1880—81. I. kötetében leközöl egy 1414-ben kelt oklevelet, melyben szintén egy *Vajk* szerepel, akit Nádasdi László erdélyi alvajda megint, hogy a vár népeinek sanyargatásaival hagyjon fel.

Ennél a legutolsó *Vajknál* dr. Súlyom Fekete megjegyzi, hogy ez *nem lehetett más, mint Hunyadi János atyja*. És még hozzáteszi, hogy ezzel érdekes adatot nyerünk *Vajk* családi életéről.

De semmit sem bizonyít! Egyszerűen, minden bizonyító érv nélkül, csak mint *magától érthető* dolgot veti oda: „*ki nem lehetett más, mint Hunyadinak apja!*” És azóta ezt az apának odaállított jobbágynyúzó *Vajkot* tartja a történelemtudomány Hunyadi atyjának!

Sajnos, az állítás még nem bizonyítás!

Ugyanezzel az erővel és ugyanezen a joggal ráfoghatta volna ugyanezt a Nagy Lajos előtt megjelenő *Vajk-*

fiak atyjára — *Vajkra* is, az épen úgy megfelelt volna ennek a szerepnek.

A fent említett két oklevélben előforduló *Vajk*-szót keresztnévnek veszi mindenki, mert így szokták közönségesen olvasni, *bár ehhez is szó fér!* Nem lehet azonban a Hunyadi okleveleiben előforduló *Vajk* kifejezésen ilyen könnyen napirendre térni. Itt bizonyos kételkedésre ad okot az utána következő nagyapa neve.

A paleográfusok ugyanis a nagyapa nevét kétféleképpen olvassák: *Serbe* és *Sorbe*. És azt modják: mind a kettő helyes, mert *Serbán* és *Sorbán* vezetéknév ma is közkeletű.

Lehet-e oklevélben egy szót kétféleképpen olvasni és lehetséges-e, hogy mind a kettő jó és helyes legyen? Az a cancellista biztosan csak egyet írt és helyesen csak is egyféleképpen lehet olvasni.

Nem gondoltuk, hogy e nyilvánvaló hibás olvasást a bíráló jónak és helyesnek tartsa és annak helyesbítési kísérletét egyszerűen önkényes névváltoztatásnak minősítse. Azért bővebben kitérünk ennek indoklására.

Fejérpataki László a tulajdonnevek kezdő „G” és „S” betűiről azt mondja a pápai tizedek kötetéhez írt előszavában, (Mon. Vat. I. k. latin XXXV. magyar LXV. 1.) hogy azokat a másolók — *nem ismervén a magyar helységneveket*, — nagyon gyakran felcserélik. — Itt, úgy látszik, a paleográfusok mindkét tábora ugyanebbe a hibába esett. Ugyanis *ők sem ismerték Hunyadi nagyatyját* s így ő náluk is ugyanaz az ok ugyanazt az eredményt szülte, vagyis a nyomtatott „S”-hez hasontó írott betű, — *tehát a látszat* — *őket is megtévesztette*. Így S-nek nézték azt, ami tulajdonképpen G.

Ez ugyan épenséggel nem megszégyenítő, mert hol az a nagy ember, aki sohasem tévedhet? Megszégyenítő legföljebb a tévedést be nem ismerni, vagy ahhoz görcsösen ragaszkodni.

De, mert S-nek vették, azért az „r” betűbe beolva-

dó betűvel nem tudtak tisztába jönni. Az „r” tiszta, de ami a kezdő nagy — és az „r” betű között van, az teljesen megakasztotta a további okoskodást. A paleográfusok egyik része „e”-nek, a másik része „o”-nak olvasta.

Az „e” és „o” ezen nehézségét és az ebből folyó hibát nagyon is átérezte dr. Wertner Mór, és ennek ki-magyarázására a *Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvének* XI. kötetében, a (1900. évf.) 104. lapon, külön jegyzetet szentel, de elfogadható magyarázatot nem tud adni.

Ugyancsak Wertner, ugyancsak az említett munkában, Hunyadi őseit az ott facsimilében leközölt oklevél szereplőinek egyikében, a „Surs”-ban látja, mert szerinte ez Hunyadi atyjának, *Vajknak* az atyja. A „Sursban” ugyanis az „u”: *nem „u”, hanem „o”* s a végén az „s” *nem „s”, hanem „b”*. És így előáll a: *Surb*, vagy *Sorb*.

És most már a három név segítségével — *Surb-Sorb-Serb* — próbálták a nehézségeket áthidalni, mondván, hogy mind a három — magyarosan *Zsurzs* — a magyar *Györgynek* felel meg. (e. m. 138 lap, Wertner és Solyom Fekete).

Ilyen magyarázatok után megértjük Nagy Iván megjegyzését, aki dr. Wertner Mórt „családfaférfelcélő” megtisztelő jelzővel illeti Nógrád vm. történetének I. k. 45. lapon a vonal alatt.

Fejérpataki magyarázata szerint vegyük tehát azt az S-nek nézett betűt G-nek; az r betűbe beolvadó betűt pedig, amelyik e-nek is, o-nak is olvasható, vegyük „eo”-nak, — ebben a paleográfusok mindkét pártja megnyugodhat — és akkor az olvasás igen könnyű és csakis egyféle lesz, t. i. *Geor* —, a szó végén lévő rövidítést feloldva: *Georgii*. — Ezt az olvasást már csak azért is helyesnek kell elfogadni, mert minden kétértelműséget és kétféleséget kizár. Végeredményben pedig *magyarul ez is György*, mind amaz az erőltetett.

És ez az igazság!

Ha tehát a nagypapa nevénél ilyen kézzelfogható hibás olvasás történt, vajjon nem történhetett-e ilyen tévedés az apának: *Vajknak* a nevénél is? És ha csakugyan ilyen tévedés történt, akkor a *Vajk* többé nem keresztnév, hanem esetleg valami *hivatal* vagy *foglalkozás*, vagy épen ismeretlen cím!

Ne feledjük, hogy már az olvasásnál is történhetett tévedés, mondja Teleki épen a neveknél. — Hogy ilyesmit sejtettek, mutatja az, hogy erőltetve segítségül vették még a *Buthi Wojk* kifejezést is, pedig ez Hunyadi okleveleiben sehol sem fordul elő.

De a *Vajk* apaságánál nehézséget okoz az a tény is, hogy Hunyadi a csatában elesett öccsének fényes síremléket állított a gyulafehérvári templomban, ahol eltemettette és ugyanott nagy alapítványt is tett annak és sajátmagának lelkiüdvösségeért. — Sehol sem olvassuk és semmi emléke sem maradt annak, hogy az ő állítólagos atyjáért: *Vajkért* ilyes intézkedést tett volna. — Az ő vallásos Istent félő lelkétől pedig igen messze állott a gyermeki hálátlanság. — Sőt még azt is érdemes volna kutatni, hogy micsoda címen és joggal temethette öccsét a megnevezett templomba?

Mindezekből világosan látható, hogy mily kevés valószínűség, — és mennyi valószínűtlenség van abban, hogy *Zsigmond*, vagy *Vajk* volna Hunyadi atyja.

De mivel mindez csak okoskodás, amivel tényeket bizonyítani nem lehet, azért ezekre még visszatérünk.

c) Anyja — testvérei.

Az apa bizonytalansága teljesen homályban hagyja az anya személyét is. Ennek a világ által megcsodált nagy hősnek édesanyjáról a történelem egy árva betűt sem tud, egyetlen egy történelmileg hiteles adat sem található róla sehol sem. Anyját csak a legendák emlegetik, de ezek is csak Zsigmond kalandjával kapcsolatban. Ezen legendás

mese után indul *Heltai* Gáspár is, és *Morsinai* nemes leányról beszél, de keresztnévet nem mond. — Ugyancsak ezt emlegeti *Pethő Gergely* is, — *Benkő József* „véleménye” szerint *Erzsébetnek* hívták. — Ma biztosan állítják, — „egyéb híján” — „mert ebben kénytelenek vagyunk megnyugodni”. — (Teleki, Forster, stb.)

Hagyományos és krónikás, de nem történeti adatnak mondja még Wertner is, mégis meglepő következtetéseket von belőle. (Tört. és Rég. Társ. 11. évf. 1900. 111. l.)

A történelem előtt tehát: **nem bizonyos; bizonyítékra nem támaszkodó magánvélemény — mert nincs más.**

Föltéve, de a fentebb mondottak után meg nem engedve, hogy csakugyan *Vajk* volt az apa: hol a bizonyíték, hogy *Vajknak* csakugyan *Morsinai-leány* volt a felesége és hogy annak valóban *Erzsébet* volt a neve?

Bizony ez ahány állítás, annyi bizonytalan ténykérdés!

Az oklevelekből olvasott, de nem minden kétségen felül álló apa: *Vajk* házasságot köt a *legendák* *Morsinai-leányával* — *Erzsébettel*, — ebben „egyéb híján kénytelenek vagyunk megnyugodni”, mert lehetséges, valószínű és nincs okunk, hogy **biztosabb adat hiányában** ezt el ne higgyük”, mondja Forster, de mindjárt hozzá teszi: — *bebizonyítva nincs, ezt kétségtelen bizonyítékok nem támogatják.* (Magyarorsz. műeml. IV. k. 237. l.)

Tehát „*bebizonyítva nincs, ezt kétségtelen bizonyítékok nem támogatják*” ugyan, de — csodálatos — ezt mégis történeti igazságként hirdetik és tanítják. Így keveredik össze az esetleg rosszul olvasott oklevélbeli adat a teljesen alaptalan legendával, ami teljes világossághelyett még nagyobb zürzavart teremt.

Ez a zürzavar mindjárt a gyermekeknél jelentkezik. — *Zsigmond* okleveleiben Hunyadi testvéreként szereplő, *másik János* már teljesen bizonytalanná teszi az egész teoriát. Már maga az a tény, hogy annak is *János* a neve, de még inkább a *körülönbség*, ami a két *János* között jelentkezik, nagyon sokféle magyarázatra adott oko.

Ezen nehézségek megoldását az apának második házasságával próbálták áthidalni. Az *első házasságból* származik a kormányzó János, *másodikból* a Gyulafehérváron eltemetett János és Vajk. (Magy. Műeml. IV. 177 l.)

De a történelem előtt az az első házasság is nagyon bizonytalan, „kétségtelen bizonyítékok nem támogatják” — a másodikat pedig még kevésbé! Ezt tehát legföljebb magán vélemény, önkényes föltevés, de semmi esetre sem történelmi adat. Dajkamese.

Ha ezek az adatok valóban igazak volnának, akkor Hunyadi János elsőszülött fia lenne ennek a nagyon is legendás és regényes házaspárnak. De, ha nem igazak, ha ez mind nem történelmi tény, hanem csak monda, akkor hányadik szülött fiú a kormányzó János? Már pedig Nagy Lajos ősiség-törvénye miatt ez igen nagy, sőt döntő szerepet játszott az egy apától és egy anyától származott testvérek között. — Az az V. László oklevelében előforduló, királyi adománynál nagyonis szokatlan megnevezés: „*prima hereditate*” is *gyanút* kelt: hátha nem volt elsőszülött.

Ennek a kérdésnek eldöntése már csak azért is nagyon fontos, mert Hunyadi nagyon sokáig igen szegény ember volt; zsoldért mások szolgálatába állott. Ez teljesen érthetetlen, ha ő elsőszülött volt. — A szegénysége azonban azt mutatja, hogy ő nem volt elsőszülött, mert az apai örökségből nem sokat kaphatott. Így hát még ennek a legendás családnak sem ő volt az első szülöttje, ha ugyan abból született.

Mivel azonban ezt semmi sem igazolja, tehát más hol kell őt, az ő szüleit és családját keresni, amiből esetleg azután az is ki fog tűnni, hogy hányadik fia szüleinek.

De ha lehet e bábeli zürzavart még fokozni, akkor ez nőtestvérei körül megtörténik. Ebben a kérdésben ugyanis *négyféle vélemény* áll egymással szemben.

Egyik azt mondja: *voltak*; — a másik azt mondja: *nem voltak*; — a harmadik azt mondja: *három* volt; —

a negyedik azt mondja, hogy egy volt, de ez sem Vajk-tól, hanem egy másik atyától származott, akivel az anya Vajk után (vagy esetleg előtte?) házasságot kötött.

De mikor még ennek az *egy* házasságnak feltételezése is — Vajk és a Morsinai-leány között — teljesen alaptalan, honnan vesszük a Morsinai-leány *második* házasságát?

Kell-e ennél nagyobb bizonytalanság?

A fivéreknél az apának, — a leány-testvéreknél az anyának kell új házasságot kötni, hogy ebben a teljesen bizonytalan *Vajk-teóriában* a fi- és nőtestvérek körül valamelyes, de akkor is alaptalan és bebizonyíthatatlan feleletet tudjunk kapni.

Ezek után könnyen megértjük br. Forsternek a legteljesebb komolysággal odavetett megjegyzését, melyben azt, akinek a nevében az oklevelet kiállították, valamint az oklevelet kiállító íródiákot a nyelvnek és a jogi kifejezéseknek nem ismerésével gyanúsítja. (M. Orsz. Műeml. IV. k.)

Ez esetleg igaz is lehet, de ez az eshetőség is azt igazolná, hogy a *frater karnalis* nem minden körülmények között jelent édes testvért.

De igaz lehet-e olyan teoria, melyben még az oklevelek kiállítóit is esetleg a tudatlanság gyanújával lehet megbélyegezni? És szabad-e ezt minden fokú iskolában mint biztosat tanítani? Nem jobb volna-e ezt is, mint a többi tíz teoriát csak megemlíteni, hogy ilyenféleképpen is próbálták Hunyadi eredetét megállapítani, de ez is hamisnak bizonyult a többi tízzel együtt. — A kutatók pedig módszert változtatva tovább keresnék azt a cimer-használati joggal bíró birtokos, köznemes családot, melynek tagjai között ezek a téves föltevések, a félreértés teljes kikerülésével, helyreigazítást nyerhetnek.

d) Születésének helye.

V. László 1453. évben kiállított két (cimernagyobbító

és nagy adományt adó) oklevelének szavaiból — (a történetírók egyhangú megállapítása szerint Hunyadi életére vonatkozólag a legtöbb adatot e kettő szolgáltatja), — az következik és ezt senki kétségbe nem vonhatja, hogy ősei (progenitores), — tehát már nagyapától fölfelé is — birtokos magyar nemesek voltak, — címerrel a magyar királyok adományából éltek; — és családja több nemzedéken át a magyar birtokos nemesek sorába tartozott, mint már fentebb is mondtuk.

A király oklevele tehát nemcsak az **atyját** (pater, genitor), **vagy nagyatyját** (avus), hanem **ezeiktől fölfelé menő összes őseit** — *progenitores* — is magyarnak mondja.

Thuróczy ezzel szemben azt állítja, hogy „*nobili et claro Transalpinae gentis de gremio natus erat*”, azaz: *Havasalföldi* (vagy *havasontúli*) *nemes és nevezetes családból származik*,” és: hogy Zsigmond Havasalföldről hozta az atyját a saját országába, de hozzáteszi: „*fertur*” — így mondják... Sőt vannak, akik azt állítják, hogy Zsigmond nem az atyját hozta be a hazába, hanem — figyelemmel az atya jelességére — a *felserdült ifjút* (ephebum). — (Műeml. IV. k. 234 l.)

Bonfini ellenben egyenesen azt állítja, hogy Hunyadi nemzetségének „Hollo” nevű (in Corvino vico Hollos) ősi birtokán született és innen vette a Corvinus nevet is. Ámde Hunyadi a „Corvinus”, a „Hollo”, vagy „Hollósi” nevet soha nem használta; ezt csak Mátyás király kezdte nyilvánosan használni — talán éppen Bonfini hízélgései következtében, aki eléggé törekedett is ezt az új elnevezést elterjeszteni. — (Esetleg éppen Mátyás telen fiára való tekintettel.) A bizonyítással azonban az egész vonalon adós maradt, még azt sem mondja meg, hogy hol van az a Hollósi nevű ősi birtok. Így csak annyit jegyzünk meg, hogy a „*fertur*” ezen az előadáson is érezhető.

Ime a **kortársak**: — V. László, — Thuróczy és Bonfini — állításai között milyen kiáltó ellentmondás van,

Azt hiszem: ebben az esetben a király mellett a másik kettő (de ide vehetjük a többi kortársnak számító író is!) komolyan számba sem jöhet, mert a király **határozottan és egyenesen állít**, mint aki biztosan tudja a dolgot, a másik kettő (a többivel egyetemben) ellenben a: „*dicitur*” „*fertur*” — a „*hirlik*”, „*mondják*”-ra támaszkodik! — Ezek ugyanis Mátyásnak és nem Hunyadinak voltak kortársai.

Bonfini után erdélyinek mondja: *Heltai* Gáspár 1575-ben, — *Pethő* Gergely 1660 körül, — *Benkő* József 1780 táján. — De erdélyinek mondja 1790 június 2-án *Déván* tartott *hunadvármegyei közgyűlés* jegyzőkönyve is, mely szerint „*annak Rendei Magyarország Statusaihoz a többek közt ezt írák: Vármegyénk dicsekedhetik azzal, hogy EREDETÉRE nézve Nemes Magyarországnak valaha Gubernatort adott, úgy mint örök-emlékeztű Hunyadi Jánost... stb.*” (3. ért. 9. lap.)

Ezek után indult *Sólyom Fekete* és dr. *Wertner* is, akik szintén erdélyinek mondják Hunyadit.

A felsorolt írók — *Wertner* kivételével — erdélyiek lévén — szűkebb localpatriotizmusból beszéltek így. Ezt ugyan megértjük, de ebből nem ismerjük meg az igazságot. — Még magát Hunyadmegyét is csak olyan bizonytalan bátorsággal emlegetik, azonban egyikük sem tud egy várost, helységet, vagy legalább egy birtokot, szóval egy közelebbi otthont megnevezni, ahol a család tulajdonképpen lakott és tartózkodott. Azonban nemcsak Hunyadvármegyében, de egész Erdélyben sem tudnak még egy talpalatnyi helyet sem megjelölni, ami az általuk szülőkné tartott családe lett volna. Az az annyszor emlegetett 1409.-i oklevél szerint is csak ettől az évtől adhat biztos tartózkodási helyet Hunyadvára. Ennek az oklevélnek értékelése azonban nagyon is bizonytalan alapokon nyugszik.

De még ha bele is nyugodnánk ennek a nagyon is kétséges oklevélnek érzékelhetően erőltetett tartalmába, még akkor is megfeythetetlen marad ennek a családnak

1409 előtti lakó-, vagy tartózkodási helye? — Ezt sem ezek az erdélyi írók és kutatók, sem Hunyadvármegye nem tudja kimutatni, még kevésbé bebizonyítani. Még mindig nyitva marad tehát és minden okoskodást halomra dönt az az egyszerű, természetes kérdés: *hol lakott, hol tartózkodott ez a „bár csekély, de nemes család“* (Cillei grófok évkönyvének írója); — *hol volt eddig* (1409-ig) ez a „*genus non admodum obscurum*“; — *hol volt eddig a birtoka ennek a birtokos magyar nemesek közé tartozó családnak, amelynek már ősei is több nemzedéken át jogosan használták a családi címet?*

V. László oklevelének minden kétségen felülálló adatai ime így homályosodtak el a hallomás után dolgozó kortársak és a későbbi írók, — valamint a képzelő tehetség-szülte mende-mondák megbízhatatlan adatainak összegyűlt tömkelegében. Nem csoda, ha minden támpont híján a leglelkesebb kutatás sem tudta e zűrzavaros adathalmazból az igazságot kibogozni.

Pedig gr. Teleki 1851. május 24-én tartott akadémiai elnöki székfoglalójában azt mondja: „... szinte bizonyosnak mondható, hogy *Hunyadink* mind *atyjára*, mind *anyjára* nézve *valóságos sajátunk*; valószínűnél talán többnek, hogy a már előbb virágzott Hunyadi-családnak ivadéka, mely alkalmasint Oláh vezetéknevvel is élt; kétségenkívülinek, hogy már *ősei birtokos magyar nemesek voltak, a hollócímerrel a magyar királyok adományából éltek és különösen már atyja érdemei tekintetéből Zsigmond király megkülönböztetett figyelmét magára vonta és mint lovag udvarába vétetett fel.*“

Az itt említett, XIV. és XV. században virágzó Hunyadi-családról azonban, még a Székely-család bekapcsolásával sem lehet kimutatni, hogy a törökverő János abból származnék. De ez nem ment fel minket magyarokat az alól a kötelesség alól, sőt inkább arra kell buzdítson, hogy módszert változtatva próbáljunk e nemzeti kérdés megoldásához eljutni.

RÉGI ADATOK — UJABB NYOMOK.

Oklevelek, egykoru és későbbi történetírók följegyzései, legendák és költészet himes virágai az elröppent! 500 év folyamán Hunyadink származása körül oly óriási irodalmat teremtettek, hogy annak csak felsorolása is több kötetet követelne. De nem érdemes vele tovább foglalkozni, mert érdemben újat egyik sem mond és így csak ismétlése volna az eddig rövidre-fogott ismertetésnek.

Mint legmegalázóbbat, megemlíthetjük még az álitólag Velencében talált okiratot, melyben — ugymondják — Velence vérdíjat tűz ki Hunyadi fejére és ebben ugyancsak lecsepüli már megszégyenítő és megbélyegző törvénytelen származása miatt is.

— Mintha bizony valaha is dicsérték volna azt a szerencsétlent, akinek fejére vérdíjat tűznek ki!

A szitok—szitok marad, akár a Czillei gróf, akár a velencei hatóság mondja is ki!

Lehet-e, szabad-e ezt komolyan venni?!

Azonban az oklevelek között is akadnak olyanok, amelyekre föltétlen biztonsággal építeni nem lehet, mint ahogy azt már eddig is egyiknél, másiknál megemlítettük. — Ezek Zsigmond oklevelei Hunyadvár és tartozékainak adományozásáról (1409, 1419.) Az 1409-ik oklevél szerint Vajk vérrokonaival és János fiával ekkor kapja Hunyadvárát. Az ebben szereplő János volna Hunyadi, kit ebben az időben (1409) 2—3 évesnek tartanak a történetírók. 1419-ben, Vajk halála után, megosztották ezt a donációt. Kazinczy Ferenc idejében a donációnak és Statutoriának még semmi nyoma sem volt — mondja

Kazinczy maga — és ugyancsak kemény szóval rója meg Benkőt, mert írásában előre megjövendölte, hogy azok elő fognak kerülni. (3 ért. 31. 1.)

És ime: előkerültek!

Ezekkel az oklevelekkel történetíróink megoldottnak veszik a relytélyt. Pedig ezek világosság-gyújtás helyett még jobban elhomályosították, mert úgy az ősök, mint Hunyadi életkora lehetetlen helyzetbe kerülnek.

V. László már említett okleveléhez ugyanis semmi kétség nem fér. Ebben a király **ősökről** — **progenitores** — tehát nem apáról vagy nagyapáról, hanem **feljebb menő** ősökről beszél, akik már a birtokos magyar nemesek közé tartoztak és cimer használati joguk volt több nemzedéken keresztül. Hogy egyeztethető ez össze azokkal az oklevelekkel, ha az apa csak ekkor lesz magyar földbirtokos? — A nehézségeket áthidalni akarván, megpróbálták Hunyadi életkorát megfiatalítani, de ez sem változtathatja az *atyát* — *ős*—sé, a *genitort* — *progenitorrá*! És maga Hunyadi sem szolgálhatott 14—20 éves korban 6 meg 12 lóval főnemesi udvarokban. — Ime így növekszik a homály, mert ezek szerint az oklevelek szerint ugyan hiányoznak a magyar birtokosok közé számítható ősök és Hunyadi még gyermekkorban szegődött volna el 6—12 lóval, mikor még legföljebb belső apród lehetett, ha a cimer-okozta nehézséget nem is említjük.

V. László oklevelének értelmében megcáfolhatatlan adatok: — *ősei birtokos magyar nemesek voltak, cimerhasználati joggal, több nemzedéken keresztül* — olyan alap, amelyet a kutatónak semmi esetre sem szabad figyelmen kívül hagyni és ha a kutatásban erre eljutni nem tud, akkor ebből kell kiindulnia.

A régi módszer eddig hiába taposott nyoma helyett tehát új nyomokat kell keresni, **új módszert kell választani**, mert a kérdés minden fáradságot megérdemel.

A régi oklevelekkel és irodalommal való bajlódás helyett tehát **új módszert** keresünk, **új módszert** választunk.

tunk. — V. László oklevele alapján keresünk egy magyar családot, mely a magyar birtokos nemes családok sorába tartozott, több nemzedéken át, cimer-használati joggal s így V. László adatának megfelelni látszik.

A család kiválasztásában útmutató az az 1403-ból való *siremlék*, mely ma is látható a mátraverebélyi templomban. A templom dombon áll, melynek lábánál folyt egykor a honfoglalás korában is szerepet játszó Zagyva. Ennek medrét a későbbi birtokosok ugyan megváltoztatták, de az 1360-as években épült templom ma is áll. A török és hitujítási zavarok idejében ugyan ezt is lerombolták, alig egy-két fal maradt meg a régi diszes gotstilű templomból, háromhajós belsejében fűvek és fák nőttek, de 1709-ben nagyjából — nem régi szépségében — helyreállították. A templom törmeléke eltemette s így megmentette a *siremléket*, mely ekkor a szószékre vezető lépcső falába került, és ott van ma is.

A templom és *siremlék* fényképmásolatát leköszölte Békefi „A pásztói apátság történetének” II. kötetében, de mert tárgyától messze vezetett volna, azzal bővebben nem foglalkozhatott. Hogy ő ezt csak epizódnak szánta, mutatja az, hogy a *siremlék* feliratának helyes megoldására sem fordított nagy gondot.

A *siremlék* körirata (a rövidítéseket zárójel közé be toldva) a következő:

HIC · REQUIESCIT CORPUS · STRE(nui) · IMVI(cti) ·
MILITIS · MAG(ist)RI · PET(ri · filii) · GEO(r)GY · OLI(m) ·
VICEVAIVODE · Z(ranssilvaniae) · FU(n)DAZO(r)IS · FUI(us) ·
C(cclesiae) · QU(i) · OBIIT · A. D. MCCCCIII.

A köriraton belül van az évszám; a sírkő alsó részén igen szépen kifaragott kereszt alakja, felső részén a cimer, azzal a bizonyos közismert és legendás madár-alakkal: a **hollóval**.

A körirat magában cimer nélkül, — vagy a cimer

magában a körirat nélkül, — vagy mind a kettő az évszám nélkül, — föl se tűnnék, semmit sem mondana.

Így azonban, — a Hunyadi eredetével még csak egyszerűségről foglalkozók szemében is — megállásra kényszerítő meglepetést okoz. Jobbra dülő, három hajlított oldalú, osztatlan mezejű címerpajzs, benne egy halmon álló madáralak, — a pajzson szemréteses arcvédő sisak, ennek tetején, mint dísz, egy ugyanolyan madáralak, és az egész háttér — a sisakról leomló még a durva és megkopott kövön is — szépen elfedő-lepel.

— A felírás szerint:

Itt nyugszik a rettenhetetlen, legyőzhetetlen katonának, Péter Mesternek, György fiának. Erdély egykori alvajdájának, ezen templom alapítójának teste, ki meghalt az Úrnak 1403. évében.

Az itt nyugvó tehát egykor Erdély alvajdája volt, még pedig biztosan jóval 1403 előtt, mert akkor már meghalt.

Nem! Ez a sírkő ezzel a címerrel nem lehetett közönséges, semmitmondó emberé!

Alvajda volt, tehát csak egyszerű köznemes, mert főnemesek ilyen tisztségre nem igen vállalkoztak; — alvajda volt, még pedig Erdélyben! — Tehát innen messziről, idegenből, — ha nem is épen Oláhországból, vagy Havasalföldről, hanem innen: Magyarországból, tehát hegyeken túlról, mondhatni: havason túlról, került Erdélybe; — a templom az ő alapítása, tehát vagyonos köznemesnek kellett lennie; — elhalálozási éve 1403, ennél fogva a Hunyadiak korát jó pár évtizeddel megelőző esztendőkre esik élete és működése.

Tehát nagyon is megérdemli érdeklődésünket.

De érdeklődésünket még jobban fokozza már maga az a tény, hogy ha csak 60—70 évet élt is ez az alvajda: élete és szereplése már is nagyon érinti az Anjouk korát, melyről a történetírók azt állítják, hogy ez van még a

legkevésbé feldolgozva. Ime egy megmaradt emlék abból a feldolgozatlan korból!

Ez a felcsigázott érdeklődés azonban csakhamar nyugtalan, lázas tudásvággyá fokozódott.

Tapogatódzó tudakozódásunkra ugyanis azt az értesítést nyertük, hogy Verebely Pál mátraverebélyi lakos birtokában sok régi írás van, amelyekből esetleg valami közelebbit is meg lehet tudni. Marosi József plébános ur közvetítésével meg is kaptuk e régi írásokat: régebbi okleveleknek, József nádor parancsára, 1837.-ben készült másolatai voltak azok.

A lemásolt oklevelek legnagyobb része 1616 utáni időkből való. Egyetlen egy oklevél van 1441-ből, ennek a másolata azonban 2, azaz kettő, teljesen egyforma példányban van meg. A többi másolaton a hitelesítési záradék többé-kevésbé meg van sérülve, vagy egészen hiányzik is, e kettőn azonban ez is teljesen ép és séretlen.

A két oklevél-másolat egyikét jelenleg Budapesten őrzik: Margit-körút 23. sz. alatt; a másik dr. Dornyai Béla főgimn. tanár úrnál van Salgótarjánban. — Reméljük, hogy a tulajdonos: Verebely Pál egykor bele fog egyezni abba, hogy e kettő közül legalább az egyiket elhelyezze az országos levéltárba.

Könyvünk végén közöljük.

Ezt az oklevelet Ulászló adta ki 1441. március 12-én, Márványkőnél, hadbamenet alkalmával. Az oklevél értelmében János, a Verebélyi vajda fia és Boldizsár az ő unokaöccse, valamint ennek fia: György, beiktatandó Sápon, Külső-Zolnok vármegyében.

A sírkő körül egyszerre ennyi adat együtt — bizony lenyűgözően megfogja a lelket.

Erdély alvajdája itt — ezzel a címerrel — János nevű fiával, aki királyi donatit kap 1441-ben: ezekkel már a történelmi igazság kedvéért is kötelesség tovább foglalkozni, mert hiszen ez a kor van még a legkevésbé

feldolgozva és történelmünknek épen ezen szakából annyi szép adat nincs még kiderítve.

Bár a síremlék felirata vezeték-, vagy családi nevet nem mond, de ez is hamar kiderült.

Itt van *Zsigmond* királynak 1405 nov. 24-én átirta, 1389. jún. 20. keltezéssel jelzett oklevele, melynek bizonyossága szerint *Petrus, filius Georgii de Vereb*, vagyis **Vereb György fia: Péter** meg van nevezve, hogy *Tar István* fiának: *Lászlónak* birtokbaiktatásánál királyi emberként szerepeljen. — (Békefi: Pászt. ap. tört. I. k. 278—285 lap). —

Verebély és Tar ma is szomszédos helységek.

De ugyanezt: *Petrus, filius Georgii de Vereb*: számos oklevél is mondja: DL. 8775—5477—7206—8871—24489 stb.

A család vezetékeve tehát: *De Vereb* — magyarul is csak „Vereb” — és nem Verebi, (mint ahogy rendes szokás szerint írni kellene), mert a család leszármazói ma is élnek; 1714.-ben kelt, régi nemességüket és címerüket megújító oklevelüket magam is láttam, de csak Vereb nevet használnak ma is. (dr. Vereb György ügyvéd és dr. Vereb Lajos orvos Gyöngyösön stb.).

A Vereb-család ősfoglalású birtoka volt Verebély, Nógrád-vármegyében, a birtoktest azonban átnyúlt Heves-vármegyébe is.

Először tehát magának a birtoknak történetét fogjuk röviden kutatni; azután az itt birtokos Vereb-családot s végül az alvajdának és fiának: Jánosnak adatait.

A VEREB-CSALÁD BIRTOKA

A Zagyva völgyében, Nógrád-vármegye salgótarjáni járásában van *Mátraverebély*, nem nagy jelentőségű kis község. Hatvantól Salgótarján felé menet a vasúttól balra esik a község, a Cserhát hegység nem magas, de festői csoportozatával, jobbra a Mátra ide nyúló végső láncolatával. A két hegység között kanyarog a Zagyva, mely oklevelek bizonyossága szerint valaha még vízimalmokat is hajtott, amit mai vízbősége után alig tudunk elképzelni.

A község régi neve: *Verebel*, vagy *Werebell*. Csak 1660 tájától kezdődőleg találjuk *Mátraverebély* néven az oklevelekben. A török előtti időkben nem sok lakója lehetett. Talán csak az uraság, a szállás-birtokot foglaló család, egypár jobbágy, zsellér és az uradalomban szükséges iparosok képezték a lakosságát. A török idő alatt ez a község is elpusztult. A török veszedelem elmúltával az élet itt azonnal megindult; a lakosság évről-évre igen szépen szaporodott, úgyannyira, hogy mai száma meghaladja az 1400-at. Azonban igen nehéz megélhetési viszonyok között tengődnek, bár a község határa több, mint ötezer hold, de ebből csak 700 a lakosságé, a többi uradalmaké.

Magát a községet azonban igen híressé teszi a határában lévő *Szentkút* búcsújáró hely, melyet *Mátraverebély-Szentkút* néven az egész országban ismernek és még a legmesszebb vidékről (Csanád és Csongrád megyékből, sőt Dunántúlról) is látogatnak. Évenként több, mint száz-ezer zarándok megfordul e helyen.

Ennek a kegyhelynek sajátlagosan különleges jelleg-

zetessége az, hogy eredete visszanyúlik az Árpádházi magyar szent királyok idejéig, nevezetesen *Szent Lászlóig*, tehát megkülönböztetetten magyar.

Temesvári Pelbárt részint írásban, részint nyomtatásban megmaradt szentbeszédeiben, valamint más — akkori nyomtatványokban olvasható hagyomány szerint az ottani forrásokat *Szent László* fakasztotta s ezek egyikéből keletkezett a Szentkút.

Ezt a hagyományt különösképen — *oklevelek*, — tehát hiteles és megdönthetetlen adatok is igazolni látszanak.

Minden kétséget kizáró tény ugyanis, hogy a család már 1200 körül templomot épített Verebélyen a Szentkút kedvéért (DL. 2690.); nem az irtatlan erdőség között elrejtett Szentkútnál, hanem az erdő szélén, a Zagyva partján. (Anj. okt. II. k. 568 és 599. 1.)

1290-ben keltezett DL. 1303 oklevél meg is említi a Szentkutat — „*Vereb kútja*“ (Ad fontem Vereb) néven.

1331-ben már per folyik az esztergomi káptalan előtt a templom kegyuraságáért, és e perirat odaözönlő *nagy seregről* (*peregrini ad ecclesiam confluentes*) beszél, mely hat év alatt 20 ezüst márka (1240 arany korona) kárt tett a szénában és a kaszálóban. (DL. 2690 és 2726).

1400 nov. 9-en Őszentsége a római pápa igen nagy búcsú-engedélyt ad és 12 gyóntatót engedélyez a verebélyi templom számára, ami szintén az idezarándoklók nagy számát igazolja. (Mon. Vat. IV. k. 252 lap).

Ime, az oklevelek milyen közel járnak a hagyományhoz! — Szent Lászlót 1192-ben avatták szentté, itt pedig 1200 körül templom épül a források és a Szentkút kedvéért; — ide már akkor nagy csoportokba jártak a zarándok, mert a hagyomány szerint azokat Szent László fakasztotta. —

Érthető, hogy hitbuzgó híveink ma is atavistikus lelkesedéssel rajonganak érte.

Ez a ma is virágzó búcsújáró-hely a **Vereb-család**

birtokán feküdvén, teljesen az ő magán-tulajdonuk volt. Ők gondozták, ők őrizték, és hosszú évszázadokon át apáról-fiúra ők hagyományozták. Ezért ismerte ezt a családot úgyszólván az egész ország.

A Szentkutat magában foglaló birtokrész néhányszor *Tóth-Verebel* név alatt is előfordul az oklevelekben. Ez azonban csak kisebbik része volt a birtoknak. Eredetileg hozzá tartozott még Nógrádmegyében *Chenkerháza* (Csengerháza), *Asszupatak* (kezdetben Boldogasszony-pataka, majd Asszonypataka, még később *Asszúpatak*, ez családnevben fenn is maradt, ma: Szupatak); Hevesmegyéből: *Bátöny*, *Lengyend*, (Lengeld) *Korláth* (Korláthfalva). stb.

Ezek a megnevezett birtokrészek eredetileg teljesen összefüggő, egységes területet képeztek. Az idők folyamán természetesen — különösen Nagy Lajos örökösödési törvénye előtti időben — az örökségre jogosultak között a birtok bizony nagyon eltöredezett. De még így széttöredezve is egy-egy darab elég szép és elég nagy területet jelentett.

Ezekhez tartozott még a kissé távolabb fekvő birtok: *Harkian* (Hartyán, ma Sóshartyán), ami a Zách-birtokból házasság és zálog-kiváltás révén került a család birtokába.

Az eddig megnevezett birtokokat és birtokrészeket *ősfoglalású, szállásbirtoknak* kell tartanunk. Ugyanis a DL. 16927 sz. oklevél szerint *Tar Lőrincnek*, a híres nádornak fia: *György* pert indít a szomszéd-birtokos *Vereb Boldizsár* fia: *György* ellen, mert ennek családja az ő birtokából egy hegyet és egy völgyet erőszakkal eltulajdonított. E vádra a megtámadott úgy védekezik, hogy tanúul hívja Nógrád- és Heves-vármegye összes nemeségét, mint akik mindnyájan tudják, hogy az a bizonyos hegy és völgy, „*semper et ab antiquo*“ azaz: *mindig és ősidőktől* fogva az övék volt. De ezt bizonyítják az oklevelek is. És az övék is maradt egész 1606-ig, illetőleg azután leányágon 1727-ig.

A hosszú évszázadokon át húzódó ott való tartózkodásuknak ma már semmi nyoma. Törökdúlás, hitújítás és a sok belső villongás ott mindent elpusztított. Egyedül a család két tagjának: *Comes Henchének* és *a vajdának* emlékét őrzi egy-egy — nevükről elnevezett völgy, melyet ma is: *Henche-völgye* és *Vajda-völgye* néven ismernek az ott lakó nép öregebbjei. A másik emlék a már föntebb említett *sírkő* a templomban.

A templomot az országos Műemlék-bizottság gondozza.

Az a család tehát, amelyik szállás-birtokot szerzett, még pedig ott a Zagyva völgyében; az a család, amelyik a XII. sz. végén már megépíti a saját templomát: az a család csakis a honfoglaló magyarok közül való lehetett. — Ez a család mindenesetre az elsők között vette fel a kereszténységet. Vagy ha nem is az elsők között, de mindenesetre azok között volt, melyek legelőször értették meg az Úr Jézus tanítását és azért sietett a saját templomát megépíteni.

Ha ez a család nem tősgyökeres magyar család, ha ez nem izig-vérig magyar lélekből lelkedzett magyar, akkor melyik család az ?!

Magyar család ez, még pedig a birtokos magyar köznemesek közé tartozó család, melynek címer-használati joga is volt és amely család hosszú évszázadokon át élt az első időkben megszerzett szállásbirtokán.

A VEREB-CSALÁD

A Névtelen jegyző fejezeteiben egynéhány — még pogány magyar — szereplő magyar nevét olvashatjuk. Ilyenek: *Öcsőb, Velek, Lehel*, azután: *Bulcsu, Gemer*, (Gömör) *Megyer, Arad* stb. Feltűnő a magánhangzók azonossága e kéttagú személynevekben. Talán nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a **Vereb** is ilyen *személynév* lehetett. Ez a **Vereb** túl a Dunán, a ma is létező **Vereb község** helyén üthette fel sátorát, vagyis ott volt az ő sátor-szállása. Ez a hely is, mint sok annyi más, állandó lakóhely maradván, megtartotta a sátorszállás-verőnek nevét és e nevet viseli ma is **Vereb község**, Fejér vmében.

A sátorszállásban letelepedett **Vereb** nemzetségét eddig nem sikerült megállapítani. Nagy Iván és mások *Zách-nembelinek* mondják, ez azonban sehol sincs megírva. Csak az bizonyos, hogy az egyik **Vereb-ivadéknak**: *Comes Henchének Zách-leány volt a felesége*. — Némelyek *Aba-nembelinek* gondolják, mert földjeik, illetve szállásbirtokaik, majdnem határosak Hevesmegyében, de ennek nincs semmi írott nyoma. — Legvalószínűbbnek látszik még az a gondolat, hogy itt egy *Csák-nembeli ággal* találkozzunk. Ugyanis **Vereb község Gurke fia: Pálnak, de Genere Chaak „possessionaria et hereditaria” tulajdona volt. (Anj. II. 395. l.) Ez a gondolat annál is inkább valószínűnek látszik, mert a *Csák-nemzetség* tudvalevőleg a Dunán túl telepedett le.**

Az innen származó *Zacharias de Vereb*, — akinek nevével először találkozunk oklevélben 1227-ben, — vagy talán még ennek valamelyik elődje, szerezte a szállásbir-

tokot a Zagyva mindkét partján, Heves és Nógrád-vármegyében. És így lett a **hely neve**, ahol megtelepedett a *Z. de Vereb* — *Verebély*.

A család tehát *ősrégi magyar*, még pedig birtokos, nemes család, melynek, úgy látszik, címer-használati joga is volt. De *nem szerepet játszó család*; nevével semmi országos, nagyobb fontosságú ügynél nem találkozunk. Olyan birtokos nemes, amilyen akkor még igen szép számmal virult a hamisítatlan magyar törzsen.

Ennek a családnak oklevelekben említett *első őse*: *Zacharias de Vereb* (Wenzel Uj Okt. VI. k. 445. l.) Azonban erről az oklevelekben semmit sem találunk. Még életének idejét is csak hozzávetőlegesen tudjuk megállapítani, amennyiben 1198-ban már fia, mint **Comes** szerepel. Életének java tehát valószínűleg 1180 előtti évekre eshet, amiből az következtethető, hogy körülbelül 1120—30 táján születhetett.

Zacharias de Vereb fiai: (Nagy I. szerint)

Comes Henche, György és Illés (Élias)

A két utolsóval könnyen végezhetünk.

Ugyanis: Györgyről semmit sem tudunk. (Ez valószínűleg pap lett.)

Illésnek két fia ismeretes: *Simon és Korrárd* (Konrád).

Simonnak egy fia szerepel: *Olivér*.

Korrárdnak a DL. 1302 sz. oklevél négy fiát említi: *Tamás, Miklós, Pál és János*, mint akik 1290-ben még bent vannak a *Vereb-birtokból* nekik jutott részben. — Ezeknek leszármazói, úgy látszik, más nevet vettek fel, mert ezen a néven többé nem fordulnak elő. Csak *Tamás és Miklós*, de ezek is csak egyszer-kétszer (pl. 1331-ben a már említett patronatusi perben.)

Comes Henche, filius Zacharias de Vereb, azonban már több adatot nyújt, de még többet nyújtanak az ő leszármazói, akikről több mint 220 oklevél található a levéltárban.

Itt természetesen csak tárgyunk megértéséhez szük-

séges oklevelekre terjeszkedhetünk ki. Ezek alapján felsoroljuk a család leszármazási tábláján azoknak nevét, akiknek szerepe érinti tárgyunkat.

Comes Henche fia: Domonkos és István (Károly: *Fehér vm. tört. és DL. 2690.*)

Domonkos fia: János (sic dictus *Chenk*) DL. 2726.

István fia: János (de villa ecclesiastica *Vereb*) DL. 2561. — és **Péter** Anj. II. 599. — (Ezt csak azért említjük, hogy a családban a *János*-név gyakoriságát bemutassuk!)

Domonkos fia: Jánosnak a DL. 1302 sz. oklevél azerint **négy** fia van: **György, Pál, Bekus és Domonkos**. (1290-ben ezek vannak a *Vereb-birtokban*)

Jánosnak fia: György; szerepel a DL. 3742, 4640 stb. oklevelekben is.

Györgynek fia: Péter és Benedek.

Ez a György a síremléssel bíró Péter alvajda atyja. DL. 177 és 176.

Petrus, filius Georgii, filii Johannis de Vereb.

Ugyanezt: *Petrus, filius Georgii de Vereb*, azonban számos oklevél is mondja. A sok közül egy-néhány: DL. 8775, 24. 489, 5477, 7206, 8871 stb.

Az eddig felsorolt családtagok közül egyedül **Comes Henche** szerepelt közpályán. Neve először egy, 1198-ban keltezett oklevélben fordult elő (Wenzel, i. m. VI. k. 193. l.), de itt már mint **Comes**; azonban nincs megemlítve, hogy hol? Ezen oklevél szerint ő egy szőlőt ajándékozott a vasvári Szentkútnak, ami akkor Szentgotthardhoz tartozott.

Előfordul azután az említett VI. kötet 445. lapján a 283 sz. oklevélben. Ebből az oklevélből megtudjuk, hogy felesége a **Zách-nemzetségből** való és hogy feleségének két fivérét, *Andrást és Erazmust*, bizonyos latorások miatt vagyon-elkobzással sujtották. Az elkobzott vagyont *Dénes* nádor elzálogosította a templomos lovagkereszteseknél. A család attól fél, hogy az elkobzott és elzálogosított földeket esetleg maga a nádor fogja kivál-

tani és így be fog ülni a Zách-család birtokának egy részébe. Ez azonban egyáltalában nem kívánatos, mert ha ilyen hatalmas úr, mint a nádor, oda bejuthat, — lassanként majd magához kaparintja a többi földjüket is. Ezt a veszedelmet a Zách-nemzetség tagjai kikerülni akarván, megbízzák Comes Henchet, hogy váltsa ki ő, mert ezek az elkobzott földek úgyszólván a feleségével hozományul kapott földek mellett fekszenek, így előjoga is van hozzá, meg a család nem is tudja, de nem is akarja kiváltani. Comes Henche ezt a megbízást szívesen vállalja, és a zálogösszeget le is fizette, amikor Ascén bolgár királytól hazajött.

Az oklevélből ugyan nem tűnik ki, hogy mikor járt Ascén bolgár királynál? Így csak gyaníthatjuk, hogy vagy 1218-ban, Endrének a Szentföldről való visszajöveletekor, (neve a kísérők között nem fordul elő), vagy pedig 1221-ben, Endre Mária nevű leányának Ascén bolgár királlyal való esküvője alkalmával. Bár az oklevelek nem zárják ki azt a lehetőséget sem, hogy esetleg már II. Endre előtt megfordult ottan.

Az így magához váltott Zach-vagyonnak ezt a részét az egy századdal később bekövetkezett, a Zach-családot kiirtással és vagyon-elkobzással sújtó ítélet végrehajtásakor sikerült is megmenteni az elkobzástól.

A már fentebb említett DL. 2690 okl. tartalmából azt lehet következtetni, hogy Comes Henche (az 1331-ben szereplők provatusa) építtette Verebélyben, a Szentkút kedvéért, az első templomot is.

A családfán előforduló többi tag, ha nem is szerepelt közpályán, az oklevelek bizonyossága szerint mégis mind tanult ember volt. Így pl. János fia: György (Péter alvajda atyja) Laczkfi István fia Lászlót és Olivér fia Istvánt képviseli Miklós egri püspök vicariusá előtti folyó perben 1349-ben. (Fejér: Cod. Dipl. I. IX. Vol. I. 704. l.)

A pert gimesi Forgách Miklós özvegye: Csetneki Balázs leánya indította a Laczkfiak ellen.

Ugyanez a György, János fia, királyi emberként is szerepel, még pedig Sándor fiának: János mesternek, a gimesi várnagynak birtokba iktatásánál. (DL. 4640)

Rendkívül feltűnő azonban ennél a családnál az a szinte hihetetlen jelenség, hogy amilyen szembeötlő módon kerültek az eredetüknél és vagyoni viszonyuknál fogva koruk szokása szerint őket is megillető hivatalos közpályákat: épen oly nagy előszeretettel keresték a papi, sőt szigorú szerzetesi élethivatást. Az ezen korból való oklevelekben olvashatjuk, hogy: György az egri káptalan tagja; — István az esztergomi káptalan örkanonokja; — Pál váci arhidiaconus; — Imre Remete Szt. Pál szabályai szerint élő remete; — Demeter verebélyi plébános 1331—35; — Miklós 1397—1425 és János 1397—1418 esztergomi kanonok; — András 1398-tól váci kanonok; stb. (Wenzel uj-okt. VI. Anj. okt. II. k. Mon. Vat. IV. k. Mem. Strig. 1856; továbbá: esztergomi, egri és váci schematismusok.)

Nem tudjuk kimutatni, mert a Ráskai Lea-féle adatok annyi minden más szent emlékünkel együtt veszendőbe mentek, de a férfiak példájából kiindulva biztosan állíthatjuk, hogy a Vereb-család nőtagjai épen olyan nagy előszeretettel keresték az Isten közelségét biztosító kolostori életet, mint férfi tagjai a papi és szerzetesi pályát. — Ugyanez a jelenség tapasztalható ennél a családnál még a XV. század okleveleiben is, egész a XVI. sz. első feléig.

Vajon nem a Szentkút hatása volt-e ez?! — Mind-egy! Ne keressük az okát. Tény azonban, hogy már az Árpádház kihalása idejében és az azt követő időkben hazánkat „Kolostorok országának” nevezték, mert kimutathatólag több volt ezernél. Honnan népesedtek volna be ezek a kolostorok, ha ilyen mélységesen vallásos és hitbuzgó családok gyermekei nem vállalkoztak volna a szerzetesi életre!? Igen! Az ilyen családok gyermekei vállalkoztak arra a nehéz feladatra, hogy lemondva az egyéni családalapítás kedves örömeiről — Isten nagy családjának

gyermekait szolgálják egész életükön át: gyermekek tanításával, betegek ápolásával, szegények istápolásával stb. s imádságaikkal és bűjtjeikkel leesdjék Isten áldását „Isten házi népe” többi tagjainak mindennapi munkájára. Az ilyen életre vállalkozók lelkében két láng lobog: Isten és felebarát iránt való szeretet és két vezérlő motívum kormányozza cselekedeteiket: „Imádkozzál és dolgozzál”.

És ki meri tagadni, hogy az ezen elvek szerint élő kath. szerzetes-házak az emberiség általános kultúrájához sokkal többet szolgáltattak, mint az országokat hódító lángeszű hadvezérek légiónja. Ezeknek lába nyomán ugyanis csak vér, szenvedés, bánat, nyomorúság, halál, pusztulás fakadt még a legjobb és legszentebb szándék mellett is, míg a szerzetes-házak vigasztaltak, nyomort enyhítettek, beteget ápoltak, elhagyottakról gondoskodtak, röviden: mindenütt csak jót tettek, szíveket enyhítettek és erkölcsöket szelídítettek és nemesítettek, ha tudományos munkálkodásokat nem is említjük.

Ezeknek a szerzetesi házaknak példája elmaradhatatlan hatást gyakorolt a hívek nagy tömegére. Minél szigorúbban tartották a szerzetesek saját szabályaikat, annál jobban kedvelték őket a lelki üdvösségüket kereső világiak, sőt sokan a saját hétköznapi életüket is azokéhoz igyekeztek alkalmazni.

Ennek a Vereb családnak a világban maradt tagjai közül is többen ugyanezeket az elveket gyakorolták a mindennapi életben is.

De különösen György fia: Péter mester, Magister Petrus, filius Georgii, vagy ahogy általában nevezték: „a verebéli vajda” valósította meg ezeket az elveket mintaszerűen.

„A VEREBÉLYI VAJDA”

az igazi keresztény lovag.

Lovagi erények:

isten, király, haza iránt való tántoríthatatlan hűség, Szűz Mária-tisztelet;
a közjó szolgálatában önfeláldozó önzetlenség;
a bajban levőkön áldozatos segítő készség.

Petrus, filius Georgii, Péter mester, Györgynek fia
a család azon nevezetes tagja, akinek sarköve ott áll a mátraverebéli templomban.

Születési éve bizonytalan, arról semmi adat nincsen. Ha meg merjük kockáztatni azt az önkényes föltevést, hogy atyja a DL. 3742 szerint 1344-ben azért zálogosítja el Barakyan-ban (Bárkányban) levő birtokát, mert az összegre fia taníttatása végett van szükség és hogy a fiu ekkor 12–16 éves lehetett: akkor születésének idejét 1328–1332 évek tájára tehetjük. Ez esetben nyilvános szereplésének kezdetén, 1360 körül 28–32 éves, halálának évében 72–75 éves lehetett. Ez ugyan minden pozitív alapot nélkülöző feltevés csupán, de igen szépen megfelel egy normális emberéletnek és gyönyörűen bele illeszthető az ő életében és szereplésében előforduló mozzanatok. — A sarkövön látható felírás szerint meghalt 1403-ban.

Az oklevelek biznysága szerint 1356-ban még élt az atyja. (DL. 4640) Tehát Nagy Lajos királyunk uralkodásának második felében, kb. 1360 után és Zsigmond uralkodásának első két évtizedében volt a Vereb-birtoknak és Szentkútnak tulajdonosa.

Az oklevelekből azonban az is kiderül, hogy ez a *Petrus, filius Georgii de Vereb*, vagy: *Petrus Vajvode*

de Verebel igazi magyar lovag volt, — a szónak legnemesebb értelmében, akit — élete végéig — a lovagi hűség, a közélet szolgálatában való önzetlenség és igazi mély, bensőséges vallásosság, de emellett halálra kész harci vitézség vezetett életének minden változatában.

Emelkedett gondolkodását, kristálytisza jellemét, hitbuzgó vallásosságát még a Nagy Lajos korabeli fenkölt, nemes lovagi szellem sem magyarázhatná meg, mely abban az időben az ő szívet-lelket nemesítő befolyásával úgy a fő-, mint a köznemesség széles rétegét áthatotta: ha nem lett volna meg az az előzetes természetes adottság, amit a Vereb-családnak áthagyományozott, bensőségesen mélységes vallásossága jelentett, mely az idők folyamán annyi papot — és ki tudja hány apácát — adott az Isten egyházának; és ha személyesen nem tapasztalta volna a nyilvánosan vezeklő búcsús tömegek bűnbánó áhitatát, ami szintén évről-évre megismétlődve, hangos imádság — és énekszóval töltötte be a Zagyva mentét és a Szentkút festői kisded völgyecskéjét. Csakis e három tényező — mélységes vallásos családi hagyomány — az évről-évre ismétlődő zárandoksereg szemmel látható bűnbánó áhitata — és a Nagy Lajos korabeli lovagi szellem — együttes befolyása nevelhette olyanná, amilyennek őt az oklevelekből megismerjük.

Atyja: György, mint a családnak minden tagja, tanult, literatus ember volt. A Laczkfi-családdal szomszédos birtokos lévén, közelebbi kapcsolatba kerültek egymással. Így történhetett, amint azt már említettük, hogy a Laczkfi-perben ő képviselte a vádlottakat az egri püspök vicariusá előtt.

Laczkfi Dénes: György fiát: Péter mestert, mint megbízható, ügyes embert, alvajdának magával vitte Erdélybe, ahol a görögkeleti oláh szakadárok — Lajos király szándéka szerint való — kettős meghódításában (vallás és haza számára) nagy szüksége volt a vallásilag és harci készség tekintetében kifogástalan munkatársra.

Péter mester, minden tudományos felkészültsége mellett is, szívvél-lélekkel katonának érezvén magát, szakított a család hagyományos szokásaival és örömmel vállalkozott arra a munkára, amelyért abban a korban minden magyar kész volt életét és vérért feláldozni. (Hóman.)

Mint alvajda igen jól megállhatta helyét, mert Dénes vajda még kényes vagyoni pereket is rábizott. (Hunyad vm. Tört. Rég. Társ. I. k.)

Mint katona, több ütközetben vehetett részt.

Horváth M. szerint (II. k. 137. l.) elesett 1368-ban. Horváth talán azért sorolja a holtak közé, mert ezután nem szerepelt többé a közpályán. Azonban nem halt meg, hanem, úgy látszik, csak megsebesült és nagy beteg lett. A DL. 6850. sz. oklevél legalább azt gyaníttatja, mert az oklevél kiállításának idejében, 1372-ben, még mindig nagy beteg és fiutódja még nem lévén, Lajos király engedélyével Anna nevű leányát fiúsítja halála esetére. — De szerencsésen meggyógyult, mert 1374-ben már anyjának és a család előző időkben élt leánytagjainak hagyatéki ügyeit rendezgeti. (DL. 6244.)

Abban az időben ilyen hősies katonai szolgálatoknak királyi adományokkal való jutalmazása általános szokás volt. Szerénységének és önzetlenségének legszebb bizonyítéka, hogy nevét ilyen donációval kapcsolatban sehol sem olvassuk.

A sajátját azonban határjárásokkal, vagy újabb királyi megerősítésekkel törekedett bebiztosítani, mert akkor telekkönyv még nem volt.

Az alvajda címet, e korban dívó szokás szerint, megtartotta. Kortársai ellenben nem ezen, hanem „Verebélyi vajda” néven nevezték. E néven szerepelt ezután nemcsak ismerőseinek szűkebb körében, hanem a nagy nyilvánosság előtt, sőt még oklevelekben is, oly annyira, hogy még halála után 60 évvel is, 1464-ben, az unokája pl. így van megnevezve: *Balthasar, filius quondam Pauli,*

filii Vajvode de Verebel. Boldizsár, az egykori Pálnak, a „verebélyi vajda” fiának fia. (Kapr. Ms. Tom. B. L. p. 60.)

Ő tehát nem Vereb György fia: Péter; — nem: Péter mester; — niégcsak nem is Erdély alvajdája; hanem ő a: „verebélyi vajda”.

Még pápai irat is így nevezi meg a másik fiát, András, a váci kanonokot 1402. dec. 17-én Andree... nobilis viri, Petri Vajvode de Vereb... (Mon. Vat. IV. k. 480 l.)

Általánosan ismert dolog, hogy aki egyszer vajda, bán, vagy ispán tisztséget viselt, az a címet holtáig megtartotta. Az ilyenek gyermekeit természetesen: vajda fia — Vajdafi, — bán fia: Bánfi — stb. néven nevezték és így nevezik vala az oklevelek is. De, hogy valaki a tisztségtől való megválás után rangemelésben részesüljön és hogy ezt a rangemelést nem viselt tisztségének helyéhez, hanem lakóhelyéhez kössék: erre még a mi — változatokban nagyon gazdag történelmünkben sincs több példa. Ez csak Péterrel, Erdély alvajdájával történt meg, hogy az erdélyi alvajdaságtól való megválás után megkapta otthon a „verebélyi vajda” címet, ami azután annyira átment a köztudatba, hogy az oklevelek is, sőt még pápai oklevelek is, nevét egyszerűen elhallgatva, hangsúlyozottan csak „verebélyi vajda” néven nevezik, mert őt így ismeri mindenki.

Kortársai bizonyára nem tisztelték volna meg ezzel, ha el nem ismerik kiválóságát, rátermettségét és szerzett érdemeit.

Rokkantsága miatt a tényleges katonai szolgálattól ugyan megvált, de azért mindvégig katona maradt. Így nevezi őt pápai oklevél 1399 febr. 1-én és 13-án. (nobilis miles) — (Mon. Vat. IV. k. 97 és 98 l.) és ezt mondja róla sirfelirata is.

Mindez azonban nem akadályozta, hogy lovagias lelkületében lánggal lobogó tetterőt a polgári élet mezején érvényesítse. Karddal kezében nem küzdhetvén Isten dicső-

ségeért a görögkeleti szakadárak ellen, úgy vélte, hogy azt templom építéssel fogja előmozdítani.

Az ő birtokán lévő hegységek között volt a még ma is létező **Szentkút**, amelyhez már akkor is, és azóta mindig szünet nélkül, de leginkább aug. 14 és 15-ére nagy csoportokban zarándokoltak a jámbor hivek. Az 1200 körül ősei-építette templom helyett, mely már kicsinynek bizonyult az idezarándokló nagy tömegek befogadására, épített a **Nagyboldogasszony** tiszteletére egy háromhajós, gótstílusú olyan templomot, mely még romjaiban is csodálat tárgya minden építészeti szakértő előtt. A török időkben természetesen elpusztult. A törökvész elmúltával úgyahogy helyreállított templomnak még ma is látható 5 oszlopfejezete, amelyekből — és a szentélyben megmaradt kettős ülőszék támlájából, valamint a templomnak még ma is feltűnő szép főbejáratából következtetni lehet, hogy ez a templom egyike volt az Anjouk-korabeli luxuriosus építkezéseknek.

Az ide zarándokló búcsúsok lelki ellátására kolostort is alapított. Ennek azonban most még a helyét sem lehet határozottan megállapítani, annyira elpusztult. Csak gyanítják, hogy a mai temető helyén lehetett, mert ott a föld alatt épített falak nyomait találták.

A kolostor szerzeteseinek megélhetéséről Bátony, Lengyend, és Verebély birtokainak adományaival gondoskodott. (Békefi: Pászt. Ap. Tört. I. k. 550—568)

Arra is volt gondja, hogy a **Szentkúthoz** zarándokló búcsúsok megfelelő búcsúnyerésben részesülhessenek, A Mon. Vat. IV. kötetének 252 lapján, a 312-ik oklevélben 1400. nov. 9-ről keltezve azt olvassuk, hogy IX. Bonifác pápa a verebélyi Nagyboldogasszony-templomnak azt a búcsút engedélyezi, ami **Assisiben** az angyalokról nevezett Bold. Szent Szűz Porciunkula-templomában és **Áchenben** a Szent Szűz templomában Szent Margit ünnepén nyerhető. A templom rektorának pedig megengedi, hogy **Mária** mennybemenetelének ünnepén és az azt közvetlenül

megelőző három napon 12 gyóntatót alkalmazhasson.

Ilyen megnevezett, vagy másnevű búcsúengedélyt ugyan több templom is kapott — bár feltűnő, hogy ide épen a *Porciunkula-búcsú* engedélyezése jutott, ez aligha véletlen! — azonban a hangsúly a 12 gyóntatón van. Ilyen nagy számban csak Esztergom, Veszprém, Nagyvárád, (Szent László ereklyéi miatt), Kassa, Szepes stb. (részben püspöki városok, részben sok megtérés miatt), szóval nevezetesebb helyek kaptak; még a budai híres Fehéregyház is csak 8 gyóntatóhoz kapott jogot. — Hogy a verebéli templom szintén 12 gyóntatóhoz kapott engedélyt, ez a legfényesebb bizonyítéka annak, hogy ide már ezekben az időkben *tízezres tömegekben* zarándokoltak buzgó elődeink.

A verebéli vajda mások lelki üdvéről így godoskodván, természetesen a magáéről sem feledkezett meg. A történetírók megállapítása szerint abban a korban a magyar fő- és köznemesek együtt mondták a napi zsoltosmákat a szerzetesekkel — hiszen több mint ezer kolostor volt akkor a „kolostorok otthonának“ nevezett édes hazánkban. A templom- és kolostorépítő *verebéli vajda* bizonyára dicséretesen kivette ebből is a maga részét, mert saját lelkének üdvösségére oly nagy súlyt helyezett, hogy a maga és hitvese: *nemes Dorottya* asszony részére 1399. febr. 13-án a pápától kért és kapott gyóntatóválasztásra engedélyt. (Mon. Vat. IV. k. 98. l. 136. okl.)

Végtelen nagy fájdalomkra — a pápai oklevélben a *verebéli vajda hitvesének családi neve* nincsen megemlítve; így örökre rejtély marad... Azonban, hogy magyar volt ez is, igazolja a *Dorottya* keresztnév. Ez a név abban a korban igen kedvelt név volt a magyar nemes asszonyok körében. *Szent Dorottya* tiszteletére, templomokat, kápolnákat állítottak; pl. *kápolnája* volt az Esztergom-egyházmegyei *Jászón* (Mon. Vat. III. k. 211. l.) — vagy pedig más, meglevő templomokban oltárokat állítottak *Szent Dorottya* tiszteletére; pl. oltára volt a *pécsi vár*

Boldogságos Szent Szűz templomában (Mon. Vat. III. k. 18. l.) — oltára volt az *egri Székesegyházban*. (Mon. Vat. V. 27. l.) stb.

Verebélyben még ma is mesélgetik azt a hagyományt, hogy a templom kriptájában egy igen drága ruhába öltöztetett női holttestet találtak valamikor, kinek keresztnévét szintén *Dorottyanak* mondják. Ezt tévesen *Kanizsai Dorottyanak* tartották. Ennek holtteste azonban semmi esetre sem kerülhetett ebbe a templomba.

Családi név nélkül meg kell elégednünk azzal, hogy a *verebéli vajda: Péter mester* feleségének *Dorottya* volt a *keresztnéve*, akit a pápai oklevél *nobilis Domina* — *nemes Úrnőnek* mond. Lelkületére, gondolkodására, hitbuzgó vallásosságára nézve mindenesetre Péter alvajda, a nemesen gondolkozó és cselekvő katona és keresztény lovag lelkületének teljesen megfelelő, vele teljesen egybeolvadó, hűséges feleség, anyali édesanya és példaszerűen minta-háziasszony lehetett.

Milyen mennyei békének örvendő boldog házaspár lehetett ez, amelyik együtt borult térdre Isten előtt a szentégek zsámolyán — gyermekeivel.

A templom építéseért és a búcsúsokról való lelki gondoskodásért, mint „*commendator ecclesiae*“, világi és katona létére is *váci kanonokságot* kapott. De azt lehet mondani, hogy a verebéli vajda ezt is csak azért vállalta, hogy ezzel is a *chorus-ima lelki kegyelmeiben* részesülhessen. (DL. 5477.)

Ime: az *imádkozó katona!*

Harcba is a szakadárok megtérésének szent ügyéért vonult; visszavonult életében pedig dolgozik imádkozva és imádkozik dolgozva Isten dicsőségeért, s a saját és embertársai lelkének üdvéért.

De ugyanilyen odaadó önzetlenséggel és hűséggel szolgálta időszerinti törvényes királyát és uralkodóját is.

Nagy Lajos iránt való hűségét és önzetlen áldozatkészségét nem szükséges külön bizonyítani, mert alatta

és érette szolgált és ontotta véré a harctéren. Számos oklevél igazolja is Nagy Lajosnak iránta tanúsított kitűntető figyelmét.

Nagy Lajos halála után leányának: Máriának és özvegyének: Erzsébetnek uralkodása alatt pedig, úgy látszik, mintha még közelebb került volna a királyi szolgálatba. Ugyanis több oklevélben olvashatjuk (pl. DL. 7158): *Magister Petrus scriptor*. Ez, meg a saját személyére vonatkozó oklevél feltűnő nagy száma azt mutatja, mintha a királyi kancelláriában, ha nem is állandóan, de egyszersmászor — jegyzői szerepet töltött volna be. Ez azonban csak feltevés. Az oklevelek nagy száma azt a gyanút kelti, mintha a kancelláriával külön összeköttetése lett volna, amit budai (olasz utcai) háza meg is könnyíthetett. (DL. 9625.)

A verebélyi vajda királyhűségéről a legfényesebb bizonyítékokat azok az oklevelek szolgáltatják, melyek épen 1385-től kezdve szinte évről-évre beszámolnak az ő tetteiről. Nagyon messze vezetne a levéltárban található minden oklevelének felsorakoztatása. Így csak azokat említjük meg, melyek egyenesen Zsigmond királlyal való viszonyára derítenek világosságot, akivel nagyon hamar megismerkedhetett.

Zsigmond ugyanis már 1388-ban beiktató levelet ad neki *Fanchalra*. (DL. 7380. és 24.489.)

1389 és 1390-ben második helyen nevezi meg azon királyi emberek között, akik *Tar Lőrinc atyjának: László mesternek Sirok várába* való beiktatásánál az ő nevében szerepeljenek. (DL. 9107. 7507.)

1395-ben beiktató levelet kap *Felhartyánba*. (DL. 8116.)

1398-ban Verebély számára vásártartási jogot szerez. (DL. 8316.)

1401-ben birtokán történt jogtalanságért orvoslást nyer. (DL. 8775.)

1402-ben pedig a nádortól privilegiált formában kap díszes oklevelet. (DL. 8670.)

Fel lehetne sorolni még egynéhány oklevelet, de már ezek is eléggé igazolják azt a tényt, hogy *Péter mester*, kit az oklevelek hol *Magisternek*, hol *Literatusnak* mondanak: úgy *Nagy Lajos*, mint leánya *Mária*, valamint *Zsigmond* előtt is ismert egyéniség volt s hűségért és érdemeiért, — talán rokkantsága miatt is — őt mind a három uralkodó megfelelő megbecsülésben részesítette.

Ime: nemzeti történelmünk azon legdicsőbb korából oklevelekkel bizonyítható, hogy „a verebélyi vajda”, az a köznemes, de birtokos köznemes, a lovagi követelmények legfontosabb pontjaiban: *Isten, király, haza iránt való hűségben*, — *önzetlen, vérontásig menő önfeláldozó szolgálatkészségben* — még kortársai között is magasan kiemelkedett. — Isten imádására templomot épít; — azt a Nagyboldogasszony tiszteletére szenteli; — melléje kolostort alapít; — az egymásután következő három uralkodó őt mind ismeri, a köz javára végzett önzetlen szolgálatait mind a három látja és a köznemest megillető megtisztelésnél őt sokkal jobban kitünteti.

(Nápolyi László elkésett levele az ő királyhűségét csak nagyobb fénybe emeli.)

Templomához és a Szentkúthoz zarándokló búcsú-
sok lelki javairól a pápa Őszentsége útján gondoskodik; — népe adás-vételi ügyeinek elintézésében — ami az akkori időkben bizony nagyon nehézkes volt, — vásártartási-jogszerzéssel siet segítségére.

Ime a három keresztény lovagi erény:

Isten, király, haza iránt való hűség;

a közjó érdekében való önzetlen, áldozatos szolgálatkészség;

megszorult helyzetben levők részére felebaráti szeretettel nyújtott, szükség szerinti segítség!

Fölteszem a kérdést: ha most, hatodfélszáz év múlva, az oklevelek hézagossága dacára, egy eddig teljesen ismeretlenül rejtőzködő köznemesről ennyit meg lehet ál-

lapítani: — ki és mi lehetett az a valóságban... a maga idejében?...

Ez a köznemes... ez volt valaki!

Ez volt Hunyadi János atyja, amint azt a Theologia II. k. 2. számában megjelent értekezésemben, mint érdeemes témára rámutattam.

Ha tehát igaz az, amit gr. Teleki 1851. május 24-én tartott akadémiai felolvasásában mond Hunyadiról, hogy „különösen már atyja érdemei tekintetéből Zsigmond király megkülönböztetett figyelmét magára vonta és mint lovag udvarába vétetett fel” (33—34. l.) és: hogy első királyi donacioit inkább atyja érdemeiért kapta: ime itt vannak atyjának, a *verebélyi vajdának* okleveleiből — és nem mende-mondákból, sem valami rejtegetett szerelmi kalandok idillikus magyarázatából, hanem az országos levéltárban őrzött, de még fel nem dolgozott oklevelekből — kiolvasható hervadhatatlan érdemei, amiket Zsigmond nagyon is jól ismerhetett és — minden gyanuba jövés nélkül — jutalmazhatott is.

Csakis így — és semmi más módon nem — magyarázható meg az a történelmi tény is, hogy Mátyás megválasztására nem az erdélyi — ő legkevésbé azok, — hanem az alföldi, a Tisza-menti, a Duna-Tiszaközi és Tiszán-túli köznemesség vonult fel húszezernyi tömegben, mert ezek zárandokoltak Szentkúthoz — le egészen Baranyaig; ezek ismerték legjobban azt a közülük való köznemesi családot, melyről V. László 1453. évi oklevele — Vajk nevének megemlítése nélkül — oly dicsérőleg beszél, hogy abból a történetírók megállapíthatták: *családja csakis „birtokos magyar nemesi család, címerhasználati joggal, több nemzedéken keresztül”* lehetett.

Ugy érzem: kegyeletsértést követnék el és megaláznám a törvényes apát, a *verebélyi vajdát* és annak *családi életét*, ha össze merném mérni az eddig tévedésből Hunyadi atyjának tartott *jobbágynyúzó Vajkot* — az ok-

levelekből kiolvasott és bebizonyított törvényes és *igazi apával*, az imádkozva dolgozó „*verebélyi vajdával*”.

Igen! Ennek az apának, a vitéz és győzhetetlen katonának példája, aki együtt mondja a napi hórásokat a szerzetesek karával; (Horváth Mihály II. 177.); — az elkészült gyönyörű templom, ahol az Oltáriszéntséget imádni tanulta; — a kórusban imádkozó szerzetesek szigorú fegyelme; — a Szentkúthoz zárandokló búcsúsok hangosan imádkozó és éneklő tömege; — a négy évszázados családi hagyományt őrző család belső fegyelmezettsége és az édesanyának ezen tradíciókat szívébe csepegtető mézédesszáva, igen, — ez mind egyöntetű benyomást gyakorolt a lángeszű tehetséggel megáldott, érzékeny lelkületű növendék gyermekekre. — Az isteni Gondviselés így készítette elő, majdnem négyszáz éven át, ennek a családnak kebelében azt a bölcsőt, mely ezt a csecsemőt ringatta és körülbelül tizenhat éves koráig nevelte.

Ez a már kiskorában is komoly gyermek itt, a Boldogaságos Szent Szűz Szentkútjánál szivta magába azt a közismert, rózsafűzéses, mélységes vallásosságot, mely őt egyenesen a vallás karddal-küzdő hősei közé avatta; ha nincsenek görög szakadárak, huszíták és török félhold, öbelőle sohasem lett volna harctéren küzdő katona; — itt, Szent László forrásainál szivta magába Szent László keresztény lovagias szellemét, melyből természetszerűleg lakadt az önfeláldozó, magát nem kimélő és mindenre képesítő önzetlen hazaszeretete; — de itt, a családi szentélyben és a szerzetesi családdal való érintkezésben szivta magába azt az imádságos lelkülettel párosult szellemi felkészültséget is, melyet az a nagy szent: *Kapisztránói Szent János* is megszeretett benne és amely alapja volt az ő szűz tartó szent barátságuknak.

Csakis ilyen családi környezetben, csakis ilyen apa és ilyen anya keze és példája alapozhatta meg azt a szikla-szilárd lelki erősséget és azt a gyémánt-jellemet, amely megőrizte őt, hogy a hatalom és dicsőség el ne

szédítse; — hogy a nagy vagyon és gazdagság őt elbizakodottá és nagyra vágyóvá ne tegye; hogy a sok ármánykodás és a személye ellen támadó irigy áskálódás őt bosszúállásra ne csábítsa: — hanem a vallás és haza egybeforrott szent egységét, sérthetetlenségét és védelmét minden kicsinyes egyéni érzelem fölé helyezve ellenségeinek és bántalmazóinak megbocsásson s önfeláldozó önzetlenséggel küzdjön mindhalálig szent vallásunkat és hazánkat fenyegető ádáz török veszedelem ellen.

A VEREBÉLYI VAJDA FIA: JÁNOS.

Az istenfélő és királyhű katona: *Péter mester*, vagy ahogy közönségesen nevezték: *a verebéli vajda*, mint láttuk, nyilvános közéleti szereplésében valóban mintája volt az igazi *keresztény lovagnak*. De magánéletében mintája, igazán követhető példája lehetett az evangéliumi *keresztény családapáknak*. A mátraverebéli templom szentélyének falába beépítve látható, gótstilű kettős ülőszék támlája, így némán is, sokat mond erről a késői utókor-nak!

Nemcsak a hivek és az oda zarándokló búcsúsok befogadására építette ő azt a gyönyörű templomot; és azt a kettős ülőszéket nemcsak disznek állíttatta a templomba! Ő és a felesége sokszor ültek azon! Sokszor mutattak ott példát gyermekeiknek s a templomot és a Szentkutat látogató hiveknek, hogy hogyan kell Istent tiszta szívvel imádni. És ha a gyermek Isten áldása, — mint ahogy tényleg az — akkor meg is áldotta őt az Isten nemcsak földi javakkal, — hiszen birtokos köznemes volt — de megáldotta jó gyermekekkel is.

Az oklevelekből eddig nyolc gyermekének neve került elő, még pedig:

négy fiú: Pál, András, György, és János;

és négy leány: Anna, Margit, Klára és Skolasztika.

Mi most csak a fiak sorsát fogjuk figyelemmel kísé-
rni. Pedig nagyon hálás lenne a leányokét is kikutatni.
mert azok gyermekei között is biztosan akad még egy-
két János.

Előre bocsájtjuk azt a megjegyzést, hogy a fiak az oklevelekben mindig — mint *Vajda-fiak* szerepelnek... *filius Petri Vajvode de Verebel*, vagy: **Vajvode de Vereb**, vagy egyszerűen csak: *filius Vajvode*.

Ezt azért hangsúlyozzuk, mert egyrészt a kritikus ponton ez játsza a legfőbb szerepet és másrészt, mert a bírálat ezt a megjegyzésünket úgy értelmezte, mintha ezzel akartuk volna az ő erdélyi alvajdaságát bizonyítani.

Közismert történeti tény bizonyíthatására nem fogunk időt és fáradságot fölöslegesen vesztegetni, de igen is arra, amin a hangsúly van.

Itt pedig a hangsúly azon van, hogy a *verebélyi vajdának* a *fiainál* sehol és sohasem marad el az, hogy ez vagy az a fiú: a *vajdának fia*. — Elmaradhat még a saját neve is: a Péter; el a *Vereb* vagy *Verebel*, — de az, hogy a szóban forgó fiú a *Vajda fia*: ez valami formában minden fiánál ott van. Ezért soroljuk fel a DL. oklevelek számait, hogy akinek kedve és ideje van, utána nézhessen.

A verebélyi vajda halálakor már nagyon is érvényben volt Nagy Lajosnak ősiségi patens név alatt ismeretes, — az örökösödést, a földet és ezzel kapcsolatban egyéb urbéri viszonyokat rendező — törvénye. Ennek értelmében az elsőszülött maradt mindig a családi vagyonban.

Eszerint a verebélyi vajda elsőszülött fia:

I. Pál, mert ez maradt a vagyonban. Ez legtöbbször szerepel az oklevelekben, de mindig és seholsem marad el: *mint a verebélyi vajdának a fia*. — Így: DL. 176, 177, 10.062, 11.425, 11.482, 11.246, 11.670, 11.594, 11.595, 14.269 stb. — még vagy 20 oklevélben olvasható: *Paulus, filius Petri Vajvode de Verebel*, vagy: *filius quondam Vajvode de Vereb, filii Georgii*. stb.

Ennek három fia van: **Boldizsár**, (DL. 14.269, Kapr. Ms. B. L. p. 60 stb.) **János**, (DL. 13.253) és **László**. Leánya — **Dorottya**, (ez *Chemeri Zay János* felesége, ennek a

házaspártnak unokája lett gróf; a Zay-ak emelkedésének alapja.) —

II. András, DL. 9.043 és Mon. Vat. IV. k. Mindenütt váci kanonokként szerepel. Mint esztergomi clericus (pap-növendék) megkapja a váci kanonokságot; de, hogy fölszentelt pap volt-e, arról nem tudtam meggyőződést szerezni. Ugyanis a kanonokshoz kap még egy kápolnát is, illetőleg annak jövedelmét „sine cura“, vagyis ahol nem kell papi ténykedést végezni; bátyjától Páltól egyezség útján megkapja Fanchalt; majd gyermekeinek: *Miklós*, *Tamás* és *Jánosnak* nevében mint azok jogi védője: *Pál* lép föl egy birtokba iktatásnál. Mindez érthetetlen, ha ő a kanonia mellett fölszentelt pap is volt.

III. György, (Ezt Nagy Iván mondja, én eddig nem találkoztam vele).

IV. János, DL. 11.716, — 11.446, — 13.391 és a *mos-tanában előkerült Ulászló oklevele*, abban is: *Johannes, filius Vajvode de Verebel*.

Íme: *Péter mesternek*, a *verebélyi vajdának* van egy fia: **János** és két (leány gyermekeitől esetleg több) unokája **János**. Így lehet egy családban több ugyanolyan nevű gyermek.

A *verebélyi vajda fia*: **János** a DL. 11. 716 sz. oklevél tanulsága szerint *Erdélyben tűnik föl 1425-ben*. Hogyan került oda — nem tudni. Az atyja, a verebélyi vajda vitte-e oda még életében, vagy pedig az atyja halála után ő maga ment-e oda: az eddig kézbekerült oklevelekből nem állapítható meg. Az említett oklevél szerint azonban tény, hogy: *Paulus, filius Petri Vajvode de Werebel, onere etiam fratris sui Joannis, alias Praepositi Ecclesiae Transsylvaniensis in se assumpto totales suas et eiusdem fratris sui portiones in possessione Lak vocata sub expeditoria cautione* — a saaghi konvent előtt zálogba adja. — Az oklevél 1425-ben készült.

A *verebélyi vajda fia*: **János**, *Pálnak testvére*, tehát *Erdélyben* van, ott az *erdélyi templomnak prépostja* és

valami anyagi baja van, mert szükségből zálogba adják *Lak* nevű birtokukat és bátyja: Pál vállalja a kezességet.

De nem fölszentelt pap, mint ahogy az atyja sem volt fölszentelve, mégis váci kanonok volt. A préposti cím azonban minden esetre azt mutatja, hogy igen valószínű ember lehetett ez a János és, hogy 1425-ben az egyház körül már érdemeket is szerzett. Tehát már nem lehetett gyerek-ember. (Kb. 38 éves.) Mindez nagyon is egybevág Hunyadi János közismert mély vallásosságával. Prépostságának jövedelme azonban nagyon vékony lehetett, mert adóssága van és a fivére: Pál vállalja magára a terheket.

De ez a János, a *filius Vajvode de Verebel* 1439-ben, tehát 14 évvel később, már Albert király donaciojával kapcsolatban mint tiltakozó szerepel és DL. 13.391 oklevél szerint ő és unokaöccse: Boldizsár, a már nem élő Pál fia, azt a donációt meg is kapja. Ugyanazt, vagyis Sápót Külső Zolnok vármegyében kapja az Ulászló oklevele szerint is, 1441-ben.

A bírálathoz szerint ez a János nem nagybátyja, hanem édestestvére Boldizsárnak, mert a „*frater carnalis*” jelölése szerint nem a vajdának, hanem a vajda Pál fiának fia.

Ez csak akkor volna ilyen határozottsággal állítható, ha a „*frater carnalis*” mellett ott állana az „*uterinus*” jelző is. — Így azonban már a belső tartalom is nem az édestestvér, hanem az unokaöccs mellett bizonyít.

Ugyanis Pál fia: Boldizsár — elsőszülött volt; atyjuk halála után ő maradt a családi vagyonban; édes testvére: János, aki fiatalabb volt, csak a szerzett vagyonból örökölt, ami az ősi vagyonhoz mérten bizony csak morzsát — négyesfogot helyett csak egyes fogatot, esetleg csak egy ostor nyelet — jelenthetett.

Elhíhet-e ilyen körülmények között, mikor az elsőszülötthöz hasonlítva a később született szinte szegény em-

ber maradt, hogy ez minden ok nélkül, csak úgy szép szóra, átengedje a királyi donacioba kapott birtokot az amúgy is gazdagabb bátyjának? Elhíhet-e ez abban a földéhes korban, mikor a föld biztos megélhetést, tekintélyt, hatalmat jelentett? — mikor felfegyverzett karhatalommal verték ki egymást a birtokokból? — mikor egymástól elrabolták a föld birtoklását biztosító (ok)leveleket, királyi donacios leveleket, vagy pedig ilyeneket hamisítottak, csak hogy földhöz, birtokhoz jussanak? — A vagyonnak ilyen elosztása növelte a familiarisok számát olyan feltűnő módon.

Okadatolás nélkül nem lehet elhinni, hogy a donacionban részesülő szegényebb testvér, — ebben a korban a gazdagabb bátyja javára lemondjon a donációról. De igenis el lehet hinni azt, hogy a nagybácsi, — akinek már amúgy is van, ebben a pillanatban talán már több, mint a családi birtokban maradó unokaöccsének, — lemondjon, illetőleg — ha tud, — szerezzen az unokaöccsének javára.

Az 1438.-i (DL. 13.253) oklevélben szereplő Verebélyi vajda: Pál fiának fia — János, egyedül, minden testvér vagy unokatestvér nélkül, egy idegennel együtt van valami ügy miatt a királyi udvarbíróhoz elé idézve. — Más oklevelek segítségével vétele mellett tudjuk csak megállapítani, hogy ez a János — Boldizsár édes testvére.

Az 1439.-i (DL. 13.391) oklevélben pedig szerepel: *Joannes de Verebel et Balthasar frater ejus* (carnalis nélkül), mint akiknek nevében Báthly András tiltakozik bizonyos beiktatás végrehajtása ellen. Ebben a fogalmazásban sem Jánosról, sem Boldizsárról nem tudunk biztosan megállapítani; sem azt, hogy kinek a fiai, sem azt, hogy egymással milyen fokú rokonsági viszonyban vannak, mert a „*frater*” igen tág értelmű. Ide is más oklevelek adatait kell segítségül venni, hogy e kettő között levő rokonsági fokot megállapíthassuk. Ime itt van Ulászlónak most előkerült 1441.-i levele, (alább közöljük), amely-

ben ugyancsak **János** és **Boldizsár** szerepel, mégpedig ugyanazzal a birtokkal kapcsolatban. Már pedig ugyanabban az ügyben — királyi adományozó levélben — aligha szerepelhet egyszer *egyik*, másszor *másik János*.

Ime! Az *egy* családból való *Jánosok* körül már itt is megvan a zavar.

Ulászló 1441. oklevele azonban *egyenesen kimondja*, hogy ez a **János** „a verebélyi vajda fia“, tehát Boldizsár igenis unokaöccse és **nem** édes testvéröccse.

Előttünk és a történelem előtt ez a teljesen ismeretlen *János, Johannes, filius Vajvode*, ime **Albert** és **Ulászló királyok** előtt már olyan érdemeket tudott felmutatni, hogy azok nemcsak őt magát, hanem **per eum**: ő általa még unokaöccsét is adományban részesítik.

Zsigmonddal való viszonyát ilyen bizonyítékokkal támogatni nem tudom, azonban minden lehetőség megvan erre is. Az igaz, hogy „a posse ad esse non valet conclusio“. De a jelen esetben talán még sem szabad ezt olyan szigorúan alkalmazni. — Zsigmond okleveleiben ugyanis olvassuk, hogy volt neki, nem is egy, „*miles aulae nostrae*“. Tehát Zsigmond keresett és ha talált, alkalmazott is udvari katonákat. — *János* pedig — a *filius Vajvode*, aki nagyon fiatalon árván maradt és 1425-ben még adóssággal küzd, próbálkozott is valahol, úgyahogy, elhelyezkedni. Tehát ő is keresett alkalmaztatást. — *Péter*, az *egykori alvajda*, amint láttuk, nem volt ismeretlen Zsigmond előtt, — tehát ennek ismert hűsége és érdemeiért, valamint *Jánosnak* magának dicséretes magaviseletéért is — bizony-bizony nagyon könnyen föl is vehette őt Zsigmond.

Potuit, voluit, decuit, ergo fecit.

Albert és **Ulászló** sem méltatták volna ilyen figyelemre, ha *Zsigmond* után nem találják őt már olyan bizalmas udvari állásban.

Az újabban megtalált, *Jánosnak*, a **verebélyi vajda**

fiának királyi donációt adó oklevél minket érdeklő része így szól:

Wladislaus . . . etc. Capitulo Ecclesiae Vaciensis salutem et gratiam. Cum nos pro fidelitatibus, et fidelium obsequiorum gratuitis meritis, fidelis nostri Egregii *Johannis, filii Vajvode de Werebel*, per eum nobis cum omni fidelitatis constantia locis debitis et temporibus opportunis exhibitis et impensis Possessionem Saap vocatam in Comitatu de Zolnok exteriori habitam (felsorolja az összes királyi jogokat, amelyekkel együtt adja) *praefato Johanni filio Vajwodae et per eum Balthasari fratri carnali et Georgio filio*, suis ipsorumque heredibus universis, vigore aliarum Literarum nostrarum Donationalium exinde confectarum imperpetuum duxerimus conferendam, velimusque ipsos in dominium eiusdem . . . legitime facere introduci. Igitur stb. . . Datum in descensu nostro exercituali, sub castello Marvankeu, feria quinta proxima post Dominicam Reminiscere. Anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo primo. — Nos igitur stb. (Következik a káptalannak a beiktatásáról szóló jelentése, ami ellentmondás nélkül megtörtént).

Ez tehát, amint első pillanatra is látható, beiktatást parancsolólag elrendelő oklevél. Az adományozás, mint azt a szöveg is mondja, más adományozó levéllel történt. Még ez is nagyon fontos! — És ez nemis annyira neki, mint inkább **Boldizsárnak** szól, mert csak **Boldizsárnak** fia: **György** van megnevezve. Talán ezzel akarta visszafizetni testvérenek — Pálnak, egykori szívességét, mert szegény ember korában az adósságért jótállást vállalt. — Vagy talán ez volt a szüleiért tett alapítvány? — Esetleg talán ezzel akarta unokaöccsét segíyezni a kegyhely, templom és kolostor fenntartásában? — Akármilyen volt is, minden esetben a családnak, nem pedig maga magának szóló adomány volt. Ez a donacio csakis a családi törzsvagyont volt hivatva gyarapítani, amelynek akkor már Pálnak elsőszülött fia: **Boldizsár**, neki unokaöccse volt a kezelője.

Nagyon természetes, hogy a legelső és legfontosabb kérdés : hiteles-e ez az oklevél, illetőleg ez az oklevél-másolat?

Amint már említettük, ezeket a másolatokat egy egyszerű falusi embertől kaptuk. Az egész másolat-csomó József nádor parancsára készült 1837-ben. Az eredetét a váci káptalan, mint hiteleshely őrizte; több szakértő megállapítása szerint a másolat hitelességéhez semmi kétség nem fér.

Nézzük meg az itt leközölt szöveget.

Johannis, filii Vajvode de Verebel; alanyesetben: János, a verebélyi vajda fia. Ez világosan, határozottan és egyenesen van kimondva, sőt meg is ismétli: *Johanni, filio Vajvodae — Jánosnak, a vajda fiának.* Itt nincs és nem is lehet semmi kétség vagy félreértés. Ez a János semmi esetre sem lehet másnak, csak a vajdának a fia.

A szövegben előforduló és a hitelesítési záradékban megemlített javítások igazolják, hogy a másolók jól dolgoztak! — Nem hagytak ki semmit.

Az, hogy Boldizsárt frater-karnálnak — a formula szerint: édes testvérnek mondja, nagyon kicsi ok az oklevél kiigazítására, ahogy a bíráló erőlteti. Ha a vajdának nem volna János nevű fia, akkor volna a kiigazítás indokolt! De így —!? A „frater-carnalis“, ha nem is olyan tág értelmű, mint a „frater“, de édes testvér mellett — úgy látszik — távolabbi vérrokont, unokaöccsöt „is“ jelenthet. — Ugyanis az oklevelekből az világlik ki, hogy itt ez az eset áll. — Igaz, ez eltér a „formulától“. De a változandóságnak alávetett formulához való merev ragaszkodás gúzsba köti az igazságot!

Ezzel ez a János, a filius Vajvode, — vagy teljes nevén: *Johannes, filius Petri Vajvode, filii Georgii* — eltűnik szemeink elől. Annyira eltűnik, hogy ezen a néven egyáltalán nem szerepel többé a családi oklevelekben.

Hunyadinak kormányzó korában használt pecsétje.
DL. 14379. számú 1450-ből való oklevélen.

A KÉT JÁNOS.

a) Összehasonlítás.

Ugyanezen időkben, sőt valamivel előbb is, — már Zsigmond alatt is, szerepel egy *másik János*. De szerepel *Albert* és *Ulászló* alatt is az a *másik János*, aki még több és nagyobb adományokat kap ugyanezen királyoktól. Neve annak sincs, csak az atyja után: *annak fia*. Pedig abban az időben, úgy a fő-, mint a köznemeseknél bizony már nagyon is általános volt a vezetéknev. Éppen ezért, ha nem is lehetetlen, de mégis csak nagyon feltűnő, hogy itt van, egy és ugyanazon időben, ugyanazon királyok alatt, két köznemes és hozzá még mind a kettő János, egyiknek sincs vezetékneve, de mind a kettő királyi donációkat kap. Tehát mind a kettőnek valamilyen nagy érdeműnek kellett lennie.

Hunyadi érdemeiből a királyi donációkat megértjük.

Mi nem is azt, hanem az eredetét, származását keressük, ami határozottan és végérvényesen még ma sincs megállapítva!

Viszont a *Verebélyi Vajda fiáról*: *Jánosról* tudjuk, hogy honnan származott; azt is tudjuk, hogy 1425-ben még kölcsönre szorúl és a *testvérbátyja*: *Pál* vállalja érte a kezességet. Tehát szegény ember! — A levéltárból felsorolt, valamint az ujabban megtalált oklevél adataiból azonban azt is tudjuk, hogy ez a szegény ember *Albert* és *Ulászló* királyoktól adományokat kap. — Bizonyosra vehető, hogy e két király azért becsülte ilyen nagyra, mert már *Zsigmond* után bizalmas udvari állásban találták.

Ellenben *ennek a Jánosnak*, a *Verebélyi Vajda* fiá-

nak érdemeiről nem sokat, — csak annyit tudunk, amennyit ez a megtalált, beiktatást elrendelő oklevél mond: megbízhatóan hűséges, a hűségben állhatatos és kitartó, önzetlen, áldozat- és szolgálatkész, bizalmas szolgálataiért jutalmat nem vár, a kötelességteljesítésben időt és helyet nem válogat! — Ez a dicséret azonban olyan, hogy akár magáról Hunyadiról is elmondható.

Nemde? — Izgatón, forrongásba hozóan érdekes és meglepő?!

Kiindulunk egy madaras címerű sírkőből; a sírkővön olvasott név megfelel V. László adatainak: *birtokos magyar nemesi család, címerhasználati joggal, több nemzedéken keresztül*; felkutatjuk ennek a családnak az oklevéltárban található adatait; a megtalált adatokból összeállítjuk a család leszármazási tábláját és ime egyik tagja: ugyancsak **János** névvel, *Hunyadi Jánossal* egy és ugyanazon években szerepel, még pedig Erdélyben, és kap királyi donaciokat ugyanazon királyoktól, még pedig olyan dicsérő szavakkal, melyek Hunyadinak sem válnának szégyenére.

Hunyadi származásának bizonytalansága miatt a felületes kutató már meg is elégednék ezekkel az adatokkal is, de az igazság érdekében meg kell tennünk az utolsó, a legkényesebb lépést is.

Hasonlítsuk össze tehát a két Jánost: a *verebélyi vajda fiát: Jánost* — és *Hunyadi Jánost*.

Az egyikről tudjuk, hogy a **verebélyi vajdának a fia**, mert összeállítottuk a családfáját. Azt is tudjuk, hogy a családból, szülőföldjéről — Erdélybe szakadt.

Keressük tehát, ki lehet az a másik János? — Körülötte ugyanis — mint föntebb láttuk: eddig minden bizonytalan!

Vegyük elő annak is donacios leveleit és próbáljunk összehasonlítást tenni annak oklevelei és a *verebélyi vajda fiának* oklevelei között.

Itt van *Zsigmondnak* 1434-ben *Hunyadi* számára

kiadott oklevele, melyben a minket érdeklő rész így szól:

Joanni, dicto Oláh, filio quondam Vajk de Hunyad, aulae nostrae militi et eius fratri carnali similiter Joanni Oláh.

És itt van az 1435 és 1437-ben kelt oklevél, melyekben ez áll: *Joanni Oláh, filio quondam Vajk de Hunyad, et per eum alteri Joanni, similiter Oláh, fratri eius carnali.*

Mindenekelőtt vegyük szemügyre azokat a kifejezéseket, amelyek *Ulászló* és *Zsigmond* okleveleiben teljesen megegyeznek, és ez: *fratri eius carnali*.

Ulászló oklevelében ez a kifejezés azonban unokaöccsöt jelent. Az országos levéltár adataiból világosan megállapítható, hogy abban a **verebélyi vajda fia: János**-ról és e János *testvérének, Pálnak fiáról: Boldizsárról*, tehát nem *testvéröccsről*, hanem *unokaöccsről* van szó, amint azt föntebb kifejtettük.

Hogyan lehet akkor *Zsigmond* oklevelében ezt a kifejezést édes testvérnek venni? — Úgy, hogy az apa még egyszer nősült. — Ezt azonban semmi adat sem igazolja. Az a másik János egyáltalán semmi adattal sem rendelkezik, ami erre felvilágosítást adhatna. Még kevésbé rendelkezik olyan adatokkal, amelyek azt igazolnák, hogy neki testvéreitől eredő rokonai, unokaöccsei, vagy unoka-testvérei volnának. Körülötte minden csak önkényes föltevés, találgatás!

Jánosnak, a **verebélyi vajda fiának**, azonban több ilyen nevű unokaöccse is van. És ha az egyiket ideveszünk is, még mindig marad — egy-két János. Ezek minden új és megbizonyíthatatlan házasság nélkül is unokaöccsei a **verebélyi vajda fia: Jánosnak** és minden erőltetett magyarázat nélkül megoldják az eddig rejtélyes különbséget is; sőt könnyen megoldják azt a nehézséget is, hogy hogyan lehet egy családban több egyforma nevű fiú.

Azon a megbizonyíthatatlan új házasság címén ösz-

szeállított családfa, ahol Jánosnak édes testvéreként van ez a János feltüntetve, az aligha lehet helyes, mert nem valóságra, hanem elképzelésre van felépítve. Ez „családfafércelés” — mondaná Nagy Iván. Ilyennel nem lehet bonyolult történelmi problémákat megoldani.

Fogadjuk csak el ezt a megoldást! A kétes megoldású problémáknál egy tudományszakban sem választják azt az utat, ami mindent sötétségben hagy, hanem mindig azt, amelyik világosságot teremt és minden erőltetés nélkül könnyen megérthetővé teszi és eloszlatja a kétséget.

Ebben a kérdésben a kutatók már hajlandók voltak az oklevelek kiállítóit a tudatlanság gyanújával is megbélyegezni és egy másik, új házasságot segítségül hívni, mert az ő formulájukba nem lehetett ezeket a szak kifejezéseket beilleszteni. Pedig a jogi műszavak — ha nem is sablonosan, de — helyesen vannak ott alkalmazva és nekünk kell azokhoz alkalmazkodni, nem pedig azoknak a nem sarkigazsággként álló formulák kényszerzubbonyába való beszorításával kísérletezni!

Mert ez kátyúba vezet! — Mutatja az eddigi kutatás teljes és tökéletes eredménytelensége!

A féltestvérek éles megkülönböztetésére az oklevelek száz meg száz példával szolgálnak. Épen itt hibázták volna el?

De a verebéli vajda fiát: Jánost, a *filius Vajvode de Verebel filii Georgii*-t csak nem lehet azonosítani azzal az ismeretlen Jánossal, mert az: *Joannes, dictus Oláh, filius Vajk de Hunyad, Filii Serbe, vagy Sorbe*. (A paleográfusok kétféle olvasása szerint).

Próbáljuk ez utóbbit elemezni.

A „*dictus Oláh*” remélem nem okoz nehézséget. Azért „*mondták*” oláhnak, mert magyar volt! Ha oláh lett volna valóban, akkor bizonyosan nem úgy nevezték volna meg: „*az, akit oláhnak mondanak*”, az „*oláhnak mondott*”, — hanem itt is ki volna téve, mint a többi, igazi

oláhokról szóló oklevelekben láttuk: *fidelis olachus noster*, vagy legjobb esetben semmi sem volna. De így odavetve: „*dictus oláh*” annyit jelent: *az a magyar, kit oláhnak mondanak*, bár nem az! — Ha igazán oláh lett volna, nem kellene külön kiemelni, hogy oláhnak „*mondják*”! — Oláh lett volna „*mondás*” nélkül is!

Ezt a nevet, nem új keletű magyar szokás szerint, talán a többi Jánostól való megkülönböztetésül, maga a család adta meg azoknak, akik Erdélybe, az oláhok közé mentek lakni. Ez könnyen meg is érthető, mert, mint láttuk, a két János még nekünk is zavart okozott. — Ez az elnevezés azután „*Oláh János családja*” formában átment az egész rokonságra, különösen arra, aki a család ősi vagyonában maradt. II. Ulászló az ő idejében még ismert rokonságot Bars, Nyitra és Baranya vármegyékben több és elég nagy donációban részesítette. Az irigykedők, különösen a főbbek, gúnyosan jegyezték meg: már megint az „*Oláh János családja*” kapott.

Ez a név, különösen a családlakta vidéken, annyira megszokottá vált, hogy a családot több mint száz év után is „*Oláh János családjának*” nevezték.

Ez nem azt jelenti, hogy a család az oláh nevet használta, amint a bíráló értelmezi, hanem csak azt, hogy a családdal ismerős más családok maguk között így nevezték, mondhatnánk ismét: magyar szokás szerint.

A családból eredő három testvér ugyanis: György, Simon és Pál, igen feltűnő módon foglalkozott birtokok zálogbavételével és adásával, amint az oklevelekből könnyen megállapítható. Ezt folytatta György fia: János, sőt tovább folytatták ennek utódai is. Ily ügyel kapcsolatban I. Wécsi Sándor levelét, melyben még akkor is „*Oláh János családjánál*” elzálogosított birtokainak sorsa iránt érdeklődik, mikor a birtok — természetesen a zálogba vett birtokokkal együtt — leányágon már régen más család kezén volt. (Békefi, i. m. I. k. 519. l.)

Ha egy magyarra ráfogják: „*oláh*”, vagy „*oláhnak*

mondják“, az igen sok mindent jelenthet, csak azt az egyet **nem** jelentheti, hogy ő *nemzetiségére* nézve szintén oláhvá változott.

„*Filius Vajk*“. Már a nagyapa téves olvasásának bebizonyításánál említettük, hogy a nagyapa nevének téves olvasása miatt *téves olvasást* gondolunk az *apa* nevének is.

Itt most visszatérünk az ott mondottakra.

Eddig keresztnévnek vették és így próbálták Hunyadi János családját megkeresni, de a legnagyobb sötétségben és bizonytalanságban tapogatódnak még ma is. Pedig ez — véleményem szerint — nem keresztnév, hanem egyszerűen a **Vajvodának** a rövidítése! Vagyis ez annyit jelent: **filius Vajvoda**.

Ezt pedig nem azért mondjuk, mert a Vaj-kezdet erre nagyon is csábít; bár más és ne Vaj volna, a nehézség már rég megoldódott volna; de még azért sem mondjuk, mert ezzel közelebb jutunk a kitűzött célhoz, hanem egyszerűen azért mondjuk, mert ennek kimondására kényszerít bennünket az oklevelekből a tenger zúgó morájánál erősebb hangon felénk harsogó igazság.

Azt már említettük, hogy *Péter mesternek, a verebélyi vajdának fiai* mind — mint **Vajdafiak** fordulnak elő az oklevelekben. Az idevonatkozó oklevelek egy részének DL. számait már fel is soroltuk a Vajda *Pál* fiánál, melyek ezt igazolják. De nemcsak életében, hanem még halála után is, az oklevelek ugyanígy nevezték gyermekeit. Pl. 1464-ben, tehát halála után 60 évvel, az *unokája* így van megnevezve: *Balthasar, filius quondam Pauli, filii Vajvode de Verebel*. (Kapr. Ms. i. h.) Tehát még a *nevét sem írja ki*, annyira ismert, szinte **élő fogalom** volt a „*verebélyi vajda*“ még *akkor* is; még azt sem mondja róla: *quondam* (néhai), jólehet már rég meghalt! Így van családi ügyekben; így van peres ügyekben, vagy perenkívüli egyezségeken; így van határjárási ügyekben, vagy királyi donacios levelekben. Miért volna itt ki-

vétel? Ne feledjük, mondotta már gr. Teleki épen a neveknél, hogy az oklevél olvasásában is történhetett tévedés! Még Hunyadi János fiát: *Lászlót* is régi emlékeink *Vajda-fia Lászlónak* nevezik. Miért akarják a *verebélyi vajdától* megtagadni azt, hogy az ő *János fia: Vajda-fia*, mikor minden nyom idevezet? Tehát menjünk csak itt is a család többi oklevelében tapasztalt általános uzus után és ne tévesszen meg az, hogy a **Vajk** *esetleg keresztnév* is lehet — más családok okleveleiben.

A lévai Csehek csak nevezetes emberek voltak a maguk idejében, az oklevélben mégis így szerepelnek: *Vajdafi*, alias de Cseh Léva. (DL. 19. 632.) Ez még sok más családnál is tapasztalható.

A *Vajvodának* ilyen rövidítése nem egyedülálló az oklevelekben. Több helyen is előfordul. Ennek a családnak DL. 6038. oklevelében több, mint ötször fordul elő a *Vajvode* név *rövidítve*: ... Vajv. Wajw. stb. betűvel ki nem fejezhető rövidítésekkel, amiket egy kis „jő“ akarattal *egész bátran* *Vajknak* is lehetne olvasni. És mégsem Wajk, mert az első sorban világosan ki van írva a „Wajwode“. — A DL. 5477 oklevélben a *vajda-völgye* szóban a *vajda* ugyanilyen rövidítéssel van kiírva, stb.

Itt megjegyezzük: hogy azokban az oklevelekben, amelyekben keresztnévnek veszik a Wajkot, feltűnő jelenség, hogy a szokásos három nemzedék felsorolásában a **Wajk** mindig csak: **apa**, és sohasem **nagyapa**, vagy a szóban **forgó** személynek — vagyis a *fiúnak* — a **neve**.

Vajon miért nem adta a Vajk-, vagy egy más nevű *apa*, valamelyik fiának a Vajk-keresztnévet, még abban az esetben sem, ha 5—6 fia volt is? — Mert nem volt igazi keresztnév, hanem csak cím, amit az *apa* megszerzett s ez került az oklevelekbe, (mint Péter mesternek, az erdélyi alvajdának a „Vajda“ címe), amit a fiú még nem kapott meg, a nagyapa meg talán nem is használhatott. (Az állítólagos Hunyadi Vajk oklevele — Kazinczy megjegyzése miatt — nem lehet mérvadó!)

És nem tudom, hogy az oláhok okleveleiben többször előforduló **Vajk** szintén nem így bírálendő-e el? Az a nép ugyanis 500—600 évvel ezelőtt nem igen különbözött a mostani sátoros cigányoktól, akiknél még ma is megvan minden „karaván-“nak a maga vajdája. Úgy lehetett ez akkoriban a birkáikkal együtt belopakodó oláhoknál is. Minden idevonuló csoportnak meg volt a maga vezetője, „*vajdája*“, aki, mint csapatvezér, — vagy a már letelepülteknél mint „*vajda*“-néven szereplő bíró, **elüljáró**, soltész (Hóman) — nemességet, sőt talán még királyi donációt is kaphatott és ennek a vajdának is a **neve helyett ez a minősége** kerülhetett az oklevelekbe, — így rövidítve. (Mint akinek nincs semmiféle hatásköre, csak a címe; kis-, al-, vicevajda; vagy kicsinyítve: vajdácska, vajka [= fajka, még ma is családnév]; a román trónörökösnek még ma is legszebb címe: **Nagy Vajda!**)

Az 1414-ből való oklevélben az a jobbágynyúzó Vajk is ilyen elüljáró lehetett, bár az alvajda *vitézlő katonának és barátjának* szólítja. Ez azonban a lényegen nem változtat. Ugyan mi más címen basáskodhatot volna a királyi vár jobbágyaival, mert az alvajda levele királyi várnak — és nem Vajk — várának mondja Hunyadot?! De mert a jobbágyok az alvajda előtt emeltek panaszt ellene, így nem lehetett más, mint a **jobbágyok elüljárója**, aki — Hóman szerint — vajda néven „*is*“ szerepelt. (Hóman, II. kiad. II. k. 288. l.)

— De a mi Szent Istvánunknak is Vajk volt a pogány neve.

— Lehetséges, de nem holt bizonyos!

Vannak ugyanis, akik azt állítják, hogy a „*Vajk*“ ebben az esetben azt a fogalmat jelentette, amit jelentett a már kereszténnyé lett eleinknél a „*kis király*“. Ebben az esetben valóban nem keresztnév! — És a tényleges helyzet ennek a véleménynek kedvezni is látszik. Géza tudvalevőleg megosztotta az uralkodást a fiával, — tehát a fia azt a szerepet töltötte az atyja mellett.

amit későbbi időkben a „*kis király*“. Ezt még jobban megerősíti az a vélemény, amit Hóman is hangsúlyoz, hogy Szent Istvánt még kis gyermek (5 éves) korában megkeresztelték s így pogány névre nem is volt szüksége.

De, még ha el is fogadjuk azt, hogy itt csakugyan a Vajvoda van rövidítéssel kiírva, még akkor is érthetetlen, mert Zsigmond oklevelében „**Vajvode de Hunyad**“ áll, Ulászlóéban pedig — „**Vajvode de Verebel**“. — Ez aligha jelenthet egyet!

Ez meg éppenséggel természetes, mert ez a tényleges igazság! — Ugyanis: *Vajvode de Verebel* **közjogilag** soha nem volt, ez csak a közönség száján élt; — de volt; **Vajvoda de Hunyad!** — Én nem is tudom: miért nevezték el az egykori Hunyadvárát **Vajdahunyadnak** és miért nem: **Vajkhunyadnak**?

Ne feledjük, hogy az atyja csakis **otthon** volt a „**Verebélyi Vajda**“; Erdélyben és így Hunyadon is csak: **Vicevajvoda** volt közjogilag, hivatalánál fogva, „*hivatalosan*“.

És figyeljük csak meg: amit ő Boldizsár unokaöccsének juttatott *Vajvoda de Verebel* névvel, azzal a családí törzsvagyont szaporította — a többi azonban magának tartotta honvédelmi célokra. Abban a földéhes korban talán ezzel a különbségtétellel akart mintegy előre védekezni az esetlegesen jelentkező követelések ellen.

De még így sem felelhet meg, — mondhatja az ellenvetés, mert:

Péternek, a verebélyi vajdának atyja: György;

— **a Vajknak atyja pedig; Serb, vagy Sorb,** (a paleográfusok kétféle olvasása szerint).

A már előbb mondottak után ez nem okoz többé nehézséget. — dr. Wertner és Solyom Fekete maguk mondják, hogy: **Serb-Sorb-Surb** — magyarosan „Zsurzs“ — a magyar Györgynek felel meg. Ezzel ők maguk oldották meg a vajda — nehézséget, mert a **nagyapa mind a két esetben György!**

Fejérpatakinak a tulajdonnevek kezdő S és G betűire adott felvilágosítása után a kezdő betűt felcseréljük és nem S, hanem G lesz; — az „e” és „o” között duló harcot pedig eldönti az „eo”-nak való olvasás: így nyugodtan kimondhatjuk, hogy az sem **nem Serb, sem nem Sorb**, hanem **Geor** — a rövidítést feloldva — **Georgii**, vagyis *ugyanaz, mint a Verebélyi vajdánál.*

Összefoglalva tehát az egyes szavak összehasonlításánál megindokolt olvasási módot, **Hunyadi** oklevelét alanyesetben így olvashatjuk:

Joannes, dictus Oláh, filius quondam Vajvode de Hunyad, filii Georgii.

A *verebélyi vajda fiának*: **Jánosnak** neve pedig a valóságban így hangzik:

Joannes, filius Vajvode de Verebel, filii Georgii.

Az oklevelek szerint tehát:

mindkét oklevélben: a megajándékozott neve: **János**
az atya: **Vajvoda**;

a nagyapa: **György**.

A különbség: **de Hunyad** és — **de Verebel**.

Azonban a *Verebel* csak abban az egyben, az unokaöccsének átengedett donacióban, illetve statutoriában fordul elő, nem pedig a magának megtartott adománylevelekben. Ezt a különbségtételt talán ő maga kívánta — óvatosságból.

Ha még világosabbá akarjuk tenni, vegyük a címek helyett a *cím viselőjének nevét*!

Ki volt a „*Vajvode de Verebel*”? — **Péter**!

És ki volt **Vaj**, (=vicevajv) **de Hunyad**? — **Péter**!

Így az egész a következő alakulatot nyeri mind a két oklevélben:

Johannes, filius Petri, filii Georgii.

Ez a valóság!

Az oklevelekben ez a világos, a három nemzedék névszerinti felsorolása ugyan nem fordul elő, de ha

Hunyadinak Zsigmondtól nyert okleveleit a megadott magyarázat szerint olvassuk, akkor világossá válik, hogy:

ez a két János tulajdonképpen egy személy.

Ezzel az olvasással eltűnnek mindazok a nehézségek, melyek eddig a megértést megnehezítették. A „*frater carnalis*” körül a *filius Vajvode de Hunyad*, vagy köznyelven „*a verebélyi vajda*” fia: János oklevél-szerinti beállításával ime egyszerre minden világossá válik. — Magyarázatot nyer az egy családban előforduló hasonló nevű gyermekek eddig feltűnő kérdése; meg van oldva az eddig zavart okozó különbség, mert nem testvérről, hanem unokaöccsről van szó — nem kell sem más apát, sem más anyát keresni, mert ime meg van — oklevelekkel igazolva — **még a György nagyapa is.**

b) Nehézségek.

A megállapított magyarázatot ingadozóvá teszi az 1409-ből eredő kettő, és 1419-ből eredő harmadik, Hunyadvára és tartozékainak adományozásáról, valamint annak megosztásáról szóló, tehát: *három oklevél*.

Ezek azok a bizonyos oklevelek, amelyekre Kazinczy azt a lesújtó véleményt merte mondani. Érdemes itt megemlíteni azokat, mert ez a három szolgáltatja a legnagyobb nehézséget — nem nekünk, hanem a *Vajk apaságának*.

Már az is megemlítésre méltó, hogy az abban szereplők egyike hol Radul, hol László néven szerepel, ami miatt a régi hiteleshelyek bármelyike is feltétlenül nagyonis gyanús szemmel nézné.

Egyébként az ezen oklevelekből eredő nehézségeket már érintettük. (30. oldalon).

Itt még megemlítendőnek tartjuk azt az ellenmondást, ami az 1409- és az 1414-ből származó oklevelek szövegéből félreérthetetlenül kiviláglik.

Ugyanis: Az 1409-ből keltezett oklevél szerint Hunyadot és minden tartozékát királyi adományként megkapja Vajk és rokonsága.

Tehát királyi tulajdonból magántulajdonná vált.

1414-ben az *alvajda* mégis királyi megbízásból fenyegeti meg a jobbágysággal basáskodó Vajkot, hogy hagyjon fel a sanyargatásukkal, mert félő, hogy azok „*a mi király urunk várának területétől*” elidegenedve másfelé vonulnak.

Tehát 1414-ben még mindig királyi tulajdon és nem Vajk-vára!

Ez az ellenmondás nagyonis megindokolja Kazinczy kemény megjegyzését, amit nem gyöngíthet meg még a megtaláltnak hirdetett statutoria sem!

De meg több oklevélben is olvasható, hogy Hunyadvárát Albert király adományozta a mi Jánosunknak.

A további részletezésbe már csak azért sem érdemes belebocsátkozni, mert e három oklevél teljes tartalmára nagyon is rácsófol a szomorú valóság.

Ugyanis akár mennyire csűrjük-csavarjuk is Hunyadi életkorát, annak megállapításánál nem mellőzhetjük az egyetlen adatot, ami ebben a kérdésben rendelkezésünkre áll. Ez pedig Hunyadinak magának 1448-ban a pápához írt levele. Ebben azt írja: „*Jam supra sexaginta numeramus annos*”. Ezt a kitételt a Hunyadi-kérdéssel foglalkozó történetíró, majdnem kivétel nélkül valamennyi, az életkorára vonatkoztatja, mint ahogyan helyesen nem is lehet más-kép. Ez szerint Hunyadi 1387 körül született. (mennyire belevág még ez is az atyjának: a verebélyi vajdának életkorába). 1409-ben tehát 21—22, 1419-ben pedig 31—32 éves lehetett. Mégis 1431-ig, tehát kb. 44 éves koráig, amíg Zsigmondhoz nem kerül, idegeneknél szolgál hol 6, hol meg 12 lóval. Még pedig: 1 Csáki György székelyispánnál, 2. Lazarevics István szerb despotánál (állítólag az 1420-as években.); a despota halála után: 3. Ujlaki Miklós atyjánál (6 lóval); 4. Monoszlai Csupor Demeternél, a későbbi zágrábi püspökségért versengő boszniai püspöknél (12 lóval. Ez Hunyadi Jánossal majdnem teljesen egy idős volt, sőt inkább még fiatalabb.) — 1431-ben találjuk őt Zsigmond udvarában, tehát 44 éves korában.

Igen, mindez elhíhető egy 25—30 éven aluli fiatalemberről, egy apróról, de nem hihető el egy 30 éven felüli férfiúról, hacsak anyagilag nincsen rászorulva.

Ha ő, illetve Vajk, az atya, mint ahogy ezek a be-mondásra megtalált oklevelek mondják, 1409-ben megkapta Hunyadvárát és tartozékait, 1419-ben pedig, Vajk halála után, már meg is osztzkodtak rajta, akkor ő nemcsak, hogy rá nem volt szorulva, hanem mint *elsőszülött* és *várúr*, már ő fogadhatott volna katonákat a saját szolgálatára. (Vagy talán nem volt elsőszülött?) — De 6 lóval meg 12 lóval hányódni-vetődni az egyik főúr udvarából a másikba — várúr létére és abban az életkorban olyan szerepre vállalkozni, amilyenre egy fiatal castellanus sem vállalkozott volna — ezt higgye, aki tudja!

Igen, vállalkozott erre, mert rá volt szorulva, mert az a sokat emlegetett Hunyadvára és tartozékai akkor még nem neki jövedelmeztek.

És ez a válasz V. László 1456 május havában kiadott oklevelére is.

Ebben felsorolja V. László azon adományokat, amelyeket Hunyadi Zsigmondtól és Alberttől kapott, de nem időrendi sorrendben, és így került Hunyadvára is a Zsigmond adományai közé. De még ha V. László Zsigmonddal adományoztatja is Hunyadot, még ez sem változtatja meg azt a szomorú tényt, hogy biz ő nagyon sokáig ette a szegénység keserű kenyerét — Hunyadvára nélkül. Bizonyítja ezt a már fentebb említett oklevél, mely igazolja, hogy 1425-ben bizony Jánosunknak még adósságai is voltak.

A fentebbi összehasonlítás után nem tudunk bele-nyugodni abba a feltevésbe, mely a templomépítő és imádkozó, de győzhetetlen katona, az igaz **magyar vajda** helyett a jobbágynyúzó Vajkot adja atyául — **György** helyett **Serbet** vagy **Sorbot** nagyapául — **unokaöccseit** előlépteti **édestestvérek**ül, csak hogy minél nagyobb legyen körülötte a zavar, nehogy mi magyarok felismerjük benne a mi igazi édes magyar testvérünket.

Pedig, hogy ő a verebélyi vajdának, — és nem a jobbágynyúzó Vajknak volt a fia: bizonyítja fiatal koráról kiállított „*praematurus*“ bizonyítvány is.

V. László ugyanis az 1453-iki oklevelében azt írja: *... annos iuveniles laudabili indole exegit, in quibus praematurum sensum et adultam semper gravitatem prae se ferens...* stb.

Az egész mondat magyarul: *Először is azt kell megemlítenem, amit hitelre méltó férfiak tanúsítanak, hogy ez a János az akkor dicsőségesen uralkodó fejedelemnek, Zsigmond úrnak, boldog emlékü nagyatyánk királyságának idejében ifjúsági éveit dicséretre méltó magaviseletben töltötte, amelyekben életkorát felülmuló érett gondolkodást és mindig férfias komolyságot tanúsítva arra törekedett, hogy ahová a legtöbbben idegen segítséggel és elődeiknek jogcímén törtetnek, oda saját iparkodásával, erényével, tehetségével és fáradhatatlan tevékenységével jusson fel, szép dicsőséget találván abban, hogy ragyogó fáklyaként világítson az utódoknak, dicső nevet és megkezdett méltóságot juttasson a leszármazóknak. Ifjúságát ilyen kiváló módon átélve — folytatja a királyi oklevél a dicséretet s elmondja: hogy testét a fáradság elviselésére és a katonai feladatok végrehajtására szoktatva és azokra alkalmassá téve nagy hírű tetteinek alapjait vetette meg, stb., melyeknek következtében először a királyi udvari katonák sorába vétetett fel, majd lassanként a tanácsadók közé emelkedett, mindenkor megingathatatlan hűséggel és odaadó szolgálatkészséggel viseltetvén a király (László) nagyatyja (Zsigmond) iránt. stb. (Következnek a történelemből ismert hőstettei.)**

Hol van a jobbágynyúzó Vajk fia: Jánosnak olyan szép vonása, ami ezt a bizonyítványt igazolná? — Sehol! — Róla, illetőleg ifjúságáról semmit se tudunk!

*) Az 1453. évi nagy adománylevél latin szövegének erre vonatkozó része az oklevelek között.

Ellenben a Verebélyi vajda fia: János már 1425-ben, — nem is otthon, a saját egyházmegyéjében: Vácott, vagy a szomszédos egyházmegyékben: Esztergomban vagy Egerben, hanem — *Erdélyben az erdélyi templom prépostja!*

Érett, komoly, higgadt gondolkodásáról, már fiatal éveiben férfias komolyságáról beszélő bizonyítvány, királyi oklevélben — vajon nem egy igazi prépostnak leírását adja-e? Pedig ő nem volt felszentelve! Világi ember — sőt katona volt, mint az édes atyja: a váci kanonok! Az ilyen egyházi címeket akkor sem adták holmi jött-ment embereknek! Érdemeket kellett arra szerezni! — És a verebélyi vajda — fia: János, az erdélyi prépost, ezeket az érdemeket már fiatal korában fel tudta mutatni — a király gyönyörű szavai szerint.

Tehát pszichológiai alapon is: a Verebélyi vajda, az ideális keresztény lovag, a „nemes katona“ az ő igazi atyja, aki a király iránt való tántoríthatatlan hűséget és az áldozatos szolgálatkészséget a saját példájával csepegtette az ő elég korán árván maradt János fia fiatal, fogékony szívébe — nem pedig a jobbágynyúzó Vajk!

A prépostság különben talán arra is magyarázatot ad, hogy micsoda jogcímen temethette unokaöccsét a gyulafehérvári templomba!

A CIMER.

V. László sokszor emlegetett 1453-ik oklevelének minden félreértést kizáró szavai szerint Hunyadi **őseinek** (tehát nem atyjával, vagy nagyatyjával kezdődőleg) a magyar királyok kegyelméből cimer-használati joguk volt. A cimer tehát még lényegesebb ismertető jele Hunyadi családjának, mint az, ami ebből következik, hogy ősei a birtokos magyar nemesek közé tartoztak, több nemzedéken keresztül. — V. László csak ezt a régi családi cimert ékesítette fel több disszel és a bátorságot jelentő két oroszlánnal, melynek mintegy felajánlólag kinyújtott első lábán van a korona.

Hunyadinak családja ennél fogva csakis olyan lehet, melynek több nemzedéken keresztül cimerhasználati joga volt. Az a jobbágynyúzó Vajk már csak azért sem lehet az apa, mert körülötte ugyan semmiféle cimert sem találunk. Erről a kutatók mintegy teljesen megelégedezni látszanak, vagy pedig olyan választ adnak, ami épenséggel nincs összhangban, sőt egyenes ellentmondásban van V. László megállapításával.

Vajknak nem lévén cimere, megelégedtek a *Morsinai*-család cimerével. Heltai szerint a leány kapott volna Zsigmondtól „hollót, kinek aranygyűrű volna az orrába”, és ez lett volna az egész *Morsinai*-család cimere. V. László azonban apai ágon felmenő ősökről mondja a cimerhasználati jogot, nem az édesanyjáról. A *Morsinai*-cimerről pedig Nagy Iván különben is azt mondja, hogy abban meg nincs holló.

A király igaz adata a legendák és mondák árnyék-

világában ime így morzsolódik el. Kár is ezekkel a men-de-mondákkal tovább foglalkozni, mert eredményre ugy-sem vezet.

Vajknak nincsennek ősei és nincsen cimere, tehát semmi esetre se lehet Hunyadinak atyja. — De meg nem szabad több történetíró megjegyzését sem elfeledni, mely szerint itt a meglevő cimerhez költötték azt a regényes mesét Zsigmondról.

A *verebélyi vajda siremlékén* azonban megvan a cimer is, mégpedig teljesen V. László leírásának megfelelően. Jobbra dülő, három hajlított oldalu, osztatlan mezejű pajzs, benne egy halmocskán álló madáralak — a holló; a pajzs fölfelé néző sarkán szemréses fejkendő sisak, rajta a holló másik alakja és mint disz, a fejkendő sisakról lehulló s a hátteret elfedő lepel. Mindkét madáralak itt gyűrű nélkül. De az már régen tisztázva van, hogy a gyűrű egyszer ott van, máskor meg nincs, tehát nem lényegesen fontos. Hunyadi maga, mint kormányzó, az általa használt országpecsétjébe szintén gyűrűnélküli — mégpedig a sarkos cimerében levőhöz teljesen hasonló — madarat vésetett. Ugyanígy van az itt-ott látható félhold és csillag kérdése a pajzs belsejében.

Arra nézve sehol sem találtam adatot, ami a cimer-adományozás idejére némi tájékoztatót is adhatna. Ebből az következik, hogy már régebben kaphatták. Lehetséges, hogy talán *Comes Henche*, egyik őse, kapta, aki *Ascén* bolgár királynál is megfordult és aki 1227-ben szerepel az oklevelekben.

Azonban az sincs kizárva, hogy királyaink engedélyével kezdettől fogva joguk volt hozzá. Abban az időben ugyanis az egyes családok még maguk vállasztottak cimert.

De az is lehetséges, hogy csakugyan igaza van br. *Naláczi Józsefnek*, aki azt mondja: „az hollós cimer ársinai eredetű és azt nemzetünk magával hozta ki fővezéri zászlaján Európába.” (3 ért. VIII. 1.) Marczali Magyar

nemzet története I. kötetének 45. lapján bemutatja a Bécsi képes krónika rajza után a pogány magyar vitézt a turulos zászlóval. Szembeötlő ennek a címernek azzal való hasonlósága. (Talán ez volt a minta!)

Tornya Sándor a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat 1880-iki évkönyvében (79. és kk. 11.) bebizonyítja, hogy Hunyad vármegye megyei címerének a Hunyadiak címerét vette át. Azonban kifogásolja és elhibázottnak tartja, hogy a pajzsban álló holló-alakot három halomra állították, mert ezzel eltértek az ősrégitől. Íme itt egy halmon áll a holló. Azonban maga a család sem volt ebben következetes, mert náluk is hol egy halmon, hol törött leveles, vagy levélnélküli ágon, hol meg minden nélkül, szabadon áll a holló, de három halmon soha.

Ezek azonban már részletkérdések. Tény az, hogy a *verebélyi vajda családjának igenis több nemzedéken keresztül címerhasználatához volt joga és csak az igazságot állapítjuk meg, mikor ebben a verebélyi vajda sírmlékén látható címerben az itt elmondottak után a Hunyadiak címerének őseit hirdetjük.*

Ezzel megvan a „*genus non admodum obscurum*“, meg a „*bár csekély, de nemes család!*“ De mindenekelőtt megvan V. László okleveléből kiolvasható követelmény: *birtokos magyar nemes, címerhasználati joggal, több nemzedéken át.*

Ezt el kell fogadnunk, ha nem akarunk belefulladásba abba a kacagtató kifogásba, hogy mindez a meglepően sok és szembeötlően egybevágó adat a véletlen játéka csupán!

Nem véletlen! Mert igenis innen indult ki az az élet, mely 15–16 éves korában árvaságra jut; — a családtól messze, Erdélybe kerül; — ott idegenek között először fel se tűnik, él mint más nemes apród, de oly módon, hogy a préposti címet mégis kiérdemelte; — kezdetben anyagi nehézséggel küzd és mégis aránylag rövid idő alatt az ország kormányzója, fia pedig király lesz!

HUNYADI EREDETE HOMÁLYBA VESZ...

Nem tudjuk, honnan jött... minden nyom elveszett... Tündöklő napként ragyogott, de elindulását senki sem tudja!

Tüneményes életpályáját látva — a mesék és legendák világa oly dúsan virágzott körülötte, hogy megtévesztette — sajnos — még a történetírókat is! Még ezek is rendkívüliséget keresnek születésében. A sok „*dicitur*“ — „*fertur*“ — teljességgel elhomályosította még a leglelkesebb kutatók különben éles tekintetét is és nem látják V. László szavaiban rejlő követelményt, mely szerint Hunyadi csakis birtokos magyar köznemes, több nemzedéken keresztül címerhasználati joggal felruházott családból származhatott.

Ennek pedig a verebélyi vajda és fia, János, a legkételesebb mértékben megfelelnek.

Vagy ez mind puszta véletlen?! — Mondjuk!...

Véletlen, hogy éppen ebben az időben szakított a Vereb-család egyik tagja a család több évszázados szokásaival és közpályára lépett, alvajdaságot vállalt.

Véletlen, hogy éppen Erdélyben viselte ezt a hivatalát.

És az is *véletlen*, hogy ennek a verebélyi vajdának pont egy János nevű fia is van.

Mily csodás *véletlen*, hogy ennek a Jánosnak nagyatyja és Hunyadi nagyatyja egyformán György!

Igazán *véletlen*, hogy ez a fiú 15–16 éves korában árván maradt: ami *véletlenül* igen szépen megmagyarázza és megindokolja a Chanádi-házaspárral való olyan szoros összeköttetését, hogy azt szülők gyanánt tisztelhetette; és

megint *véletlen*, hogy ez a fiú, vagyis inkább most már férfi Erdélybe kerül.

És milyen meglepő *véletlen*, hogy világi létére prépost lesz, ami kiáltóan igazolja V. László oklevelét, Zsigmond alatt dicséretesen eltöltött ifjúságáról.

Ugyancsak *véletlen*, hogy ez a János Albert és Ulászló királyoktól adományokat kap.

És csupa merő *véletlen*, hogy Hunyadi atyját Vajnak mondják az oklevelek, ennek a Jánosnak az atyját meg Vajvodának.

Véletlen még az is, hogy ennek a Jánosnak is vannak János nevű vérbeli rokonai, mégpedig igen közeli rokonai! unokaöccsei.

És micsoda bámulatos *véletlen*, hogy ez a János pontosan, de hajszálra menő pontossággal ugyanegy időben él Hunyadi Jánossal.

De mindezekhez még milyen csodás *véletlen*, hogy ennek a családnak ugyan olyan címere van, mint amelyet Hunyadi családja használt — V. László leírása szerint.

És micsoda fatális *véletlen*, hogy az V. László oklevele értelmében megkívánt adatok: — *birtokos, magyar köznemes, címer használati joggal, több nemzedéken keresztül* — erre a családra szóról-szóra, betűről-betűre illenek!

Utoljára még egy nagy *véletlen*!

V. László nagy adomány-levelében mondja: . . . *inter ipsa discrimina . . . carissimos plures et fratres, et amicos, et familiares . . . amisit . . . stb.* — a harc veszedelmei között legkedvesebb *testvérei, barátai és házi szolgálattevői* közül igen sokat (*plures*) elvesztett. — Ebben a hangsúlyozottan külön-külön említett — testvér, jóbarát, és házi szolgálattelvő — felsorolásban mindenki érzi, hogy a megemlítetteket külön-külön kell érteni, vagyis a *fratres* alatt nem lehet mást, csak vérrokont érteni. Tehát az is *véletlen*, hogy még ez is szóról-szóra illik a *verebélyi vajda* nagyszámú gyermekének egyenes leszármazóira, vagyis János vérrokonaira.

Mondjuk, hogy ez csakugyan mind *puszta véletlen*! A verebélyi vajda fia mégsem Hunyadi János!

Lehet!

Aki azonban ezt a feltűnően sok és szembeötlően egybevágó adatot *véletlennek* tudja elképzelni, az nagyon szépen el fogja hinni továbbra is, *hogy a nap forog a föld körül*.

De egyetlen adat sincs arra, „hogy Hunyadi János elődei, maga, vagy leszármazói valamit is birtak volna a Vereb-család több megyében elszórtan fekvő birtokai közül”, — mondja a bíráló. — Ez az ellenvetés így nem világos, mert nem tűnik ki, hogy a Theol. cikkének figyelmes elolvasása után kiket tart a bíráló Hunyadi elődeknek? — Hogy magának Hunyadinak, mint a család egyik leszármazottjának ebből nem jutott — ez lehetséges.

Előbb azonban meg kellene állapítani, hogy mennyi volt a családi törzsvagyyonon, az ősfoglalású birtokon kívül a szerzett vagyon, amin az a sok családtag osztozkodhatott. Így kitűnnék, hogy az ő kedvéért elzalogosított Lak talán nagyon is kimerítette az ő osztályrészét. Sajnos, ez sem lehetett az övé, mert a bátyja maga-magának visszaváltotta, mielőtt ő pénzhez juthatott. Neki pedig 6 meg 12 lóra volt szüksége . . .

(A Vereb-vagyon tulajdonképpen ezen évek után kezdett szerzéssel gyarapodni, épen *Boldizsár és fiai: György, Simon és Pál* kezdték a nagyarányú birtok zálogbavevést és adást. — Boldizsár özvegyének: *Afra* nemzetes aszszonynak már pöre is van, mert a zálogba vett birtokot nem akarta visszaszolgáltatni, még a zálog-összeg lefizetése ellenében sem.)

No de az meg egyenesen lehetetlen, az teljesen ki van zárva, hogy ha csakugyan ebből a családból, ebből a köznemesi birtokos magyar házból vette volna eredetét, — hogy ez ennyire feledésbe menjen és a leglázasabb kutatók 500 év után is ilyen nagy tévedésben legyenek!

A legutolsó megjegyzésre csak azt felelhetem: *Contra factum non valet argumentum*, a tény ellen hiába való minden érvelés! Megtörtént!

És ha a dolgok mai állása szerint a történelmi kutatók ezt a megoldást nem fogadják el, — ha a nem szent és nem sérthetetlen formulákat a *tárgyi igazság* rovására még ezután is erőszakolni fogják, — akkor a tévedésük még tovább is fog tartani. — V. László szavaiból folyó adatok ugyanis nem regés *mondavilágból*, — de nem is *mondavilágba* való *kitalálások*, hanem **egyesegyedüli reális és pozitív alap** a sok „dicitur“ és „fertur“ között. Amíg ennek mindenben megfelelő magyar családot nem találnak, addig mindig meglesz ez a tévedés.

Ha ennek a Vereb-családnak kiválasztása tévesnek bizonyulna — amit az adatok után nem gondolok — tessék megpróbálkozni egy másik ilyen címerű családdal, pl. a *Barrwy családdal*, (ez ugyan csak 1417-ben kapta hollós címerét,) vagy egy harmadikkal, amíg nem akad egy, melynél az adatok ennyire, vagy esetleg még jobban is megegyeznek a már eddig is minden kétségen felül hitelesnek tartott oklevelekkel. Nagyon könnyen lehetséges, hogy még a megingatott hitelű oklevelekre is világosság derül, de a keresésben *feltétlenül módszert kell változtatni*.

Ami pedig Hunyadi eredetének ilyen mély homályba való sülyedését illeti, annak igen sok belső és külső oka van.

Első sorban ő maga.

Családjában ugyanis szokás volt, hogy a tagok annak a birtoknak vagy helységnek a nevét vették fel, amelyik nekik örökségül jutott. Így: Asszupataki, (eredetileg: Asszonypataki DL. 6244.), Csengerházi, Lengyéndi, sőt átmenetileg: Boldogasszonyházi és Szentmáriai néven is találkozunk e család fiaival. Ő maga Hunyadvárra kerülván, fölvette a *Hunyadi* nevet, ami atyjának ottani alvajdaskodása miatt könnyebben is ment és látszólag

semmi nyomot sem hagyott, ami családjának ősrégi nevéhez vezethetne.

Ebből világosan következik, hogy a „hunyadi“ név semmi esetre sem volt az ő családi neve, hanem csakis fölvelt előneve, ami azután vezetéknévvé lépett elő.

Még jobban elhomályosította azt fiának: *Mátyásnak* talán megbocsájtható hiúsága, aki esetleg mosolyogva hallgatta a hízelgők nagyzó kitalálásait és használni kezdte a *Corvinus* nevet.

Mátyásnak ezen névváltoztatása megint csak azt igazolja, hogy a „hunyadi“ név nem volt családi- vagy vezetéknévük. Ha az lett volna valóban, akkor atyjának oly ragyogó fényűvé és az egész világon oly dicsővé lett nevét semmi esetre sem hagyta volna el. Így inkább visszatért a régi, igazi családi névhez. Mivel azonban a trónon a „Vereb“ nevet mégis csak nagyon szürkének találhatta, hát fölvette a „*Corvinus*„ nevet. Nem a „*Corvust*“, mert az igazán „hollót“ jelent, hanem csak „*Corvinust*“ ami hollóst, hollóhoz tartozót, vagy hasonlót jelent. (A verebnél minden esetre nagyobb, de mégis csak a *madárvilágból* valót.)

Nagyot hibázott azonban a család is.

Először ugyan csak megkülönböztetésül adta az *oláh* nevet, de ez azután úgy átment a köztudatba, hogy azt szélteben-hosszában használták, sőt még az oklevelekbe is bekerült, akárcsak *atyjánál a „vajda“* név. Az atyjánál ugyan ez bajt nem okozott, mert tényleg az volt, ha mindjárt „*vice*“ is, de Hunyadinál ez igen nagy bajnak lett az okozója.

Ugyanis ellenségei ezt mindenfelé gúnyként emlegették, tehát nagyon elterjedt. Bár a Cillei grófok évkönyvének írója ezt nem hányja szemére, pedig ha csakugyan *oláh* lett volna, biztosan nem hallgatja el. Ez a név azután komoly és mértékadó helyekre is eljutott; a külföldi követek haza és a külföld egyéb helyeire is ilyen értesítéseket küldöttek. Így rövid idő alatt őt nem csak itthon,

de még a külföldön is, sőt még a pápai udvarban is, oláh-nak mondták. Így került azután az irodalomba is. És ma ott tartunk, hogy még a magyar iskolákban is ezt tanuljuk és ezt tanítjuk.

Nevének és eredetének teljes homályba borulását azonban azok a külső körülmények okozták, amelyek akkoriban az egész országot elpusztították, a családot pedig először névváltoztatásra, azután az ősi birtok elhagyására kényszerítették. A családnak azon tagjai pedig, kik a régi *Vereb-névtől* megválni nem akartak, bujdosolni, itthon rejtőzködni voltak kénytelenek majdnem 150 évig.

Maga Hunyadi János, mint tudjuk, még érintkezett a családdal. Boldizsárnak királyi adományt szerzett; a nála katonáskodásra jelentkező rokonait igen búsán jutalmazta; 1449-ben Boldizsár és nővére Margit között folyó és elébe, mint kormányzó elé került perben *barátságos* (amicabiliter) egyezségre utasítja őket. (DL. 14.269. Ez a per még 1464-ben, tehát 15 év múlva sem volt befejezve.)

1451-ben, amikor a kelyhesek megszállták Losoncot és onnan az elérhető helységeket portyázva zsarolták. Hunyadi megvédte Verebélyt a zsarolástól. Elindult ugyanis Budáról a kelyhesek ellen és Hont vármegyéből ment be Nógrádba. Ott Losonctól nyugatra tábort ütött. Ez a táborútás a Losonctól délre fekvő vidéket teljesen kiszolgáltatotta volna a kelyheseknek. De Hunyadi egyik napról a másikra, anélkül, hogy valaki valami okot felhozni tudna, átteszi a tábor helyét Kisterenyére (Nagy I. Nógrád vm. tört. I. k.) Ezt a mozdulatot sem a stratégák, sem a történészek nem tudják megindokolni. De megindokolja *Hunyadi eredete!* Ezzel a mozdulattal, — t. i. a Kisterenyén való táborúttal — már megakadályozta a kelyheseknek Losonctól délre, vagyis *Verebély* — tehát az *apai birtok* — felé irányuló betöréseit és rablásait. Ez volt az oka ennek a mozdulatnak!

A család tagjai azonban Hunyadi halála után uagyon megijedhettek — fiának Lászlónak lefejeztetésére és Mátyás fogságba hurcolására. Ez azonban csak Mátyás megválasztásáig tartott.

Mátyás megválasztásánál az anyját nagyravágyással gyanúsítják. Pedig az Szilágyi Erzsébetben nem volt egyéb, mint az édesanyai szívnek fogságban sínylődő fiáért való fájdalom. Az anya a királyválasztásban nem a célt, hanem csak az eszközt akarta, mert másképp nem tudta volna fiának a szabadságot biztosítani, csak úgy, ha király. Nála tehát csak eszköz és nem cél volt a királyválasztás fia megszabadítására és a szabadságban való megtartásra. Ezt csak közbevetőleg.

Mátyás alatt azonban teljesen megváltozott a helyzet. Mátyás már nem ismerte, de talán nem is akarta ismerni ezeket a rokonokat. Ő a közös törzsnek, a *verebélyi vajdának unokája*; a másik ágon *Boldizsár* szintén unoka ugyan, de Mátyáshoz mérten már nagyon is előrehaladott korú, idősebb ember volt; Boldizsárnak Mátyással kb. egyidős fia: *György* már dédunoka azon az ágon. Az *egyik oldalon* tehát *unoka* — a *másik oldalon dédunoka*. Még a közönséges családoknál is napról-napra tapasztaljuk, hogy a közös törzstől ilyen távoleső atyafiak alig ismerik egymást; sőt ha más-más helyen laknak, még a rokonságot is alig tartják.

Abban a korban a fölvergődött nemesek — sajnos — nem igen kedvelték a szegényebb sorsban maradt rokonságot és ebben a tekintetben bizony Mátyás a trónon sem volt kivétel. Ő ugyan 1461-ben megfordult Pásztón; (alig 10 km. Verebélytől); vadászat közben valószínűleg kirándult nagyatyjának birtokáig, sőt talán ájtatoskodott is a nagyatyja: a *vajda-építette* templomban és a Szentkútnál; mind ennek azonban semmi nyoma, vagy ha volt, együtt pusztult a Vereb-kuriával és a kolostorral. De, hogy rokonait nem valami szívesen fogadhatta, sőt talán valami, bizonyosfokú lenézést, vagy

lekicsinylést, valami kedvellenséget is mutathatott a falusi „közneemesekkel” szemben: mutatták a következmények.

Ez a család eddig meglehetősen nyugodtan élhetett birtokán. Senkit nem bántott, ha esetleg valaki őket bántotta, egyéni elégtételvétel helyett, — ami abban az időben napirenden volt, — rendes bíróság útján keresték igazukat. De Mátyás uralkodása alatt igen sok kellemetlenséget okoztak a szomszédok, sőt még maga a nádor is.

Maga Boldizsár is érezhette Mátyásnak irányukban tanúsított kedvellenségét és ridegségét, mert nővérével 15 év óta folyó pörében, 1464-ben nem fordul a királyhoz, hanem megelégszik a királyi udvarbíróssággal. (Kapr. Ms. B. Tom. L. p. 60.) Fiának: *Györgynek* pedig a szomszédok okoznak lépten-nyomon kellemetlenséget.

Az egyik szomszéd: Tar Lőrincz fia: György — beperli Boldizsár fia: Györgyöt, mert a vád szerint egy hegyet és egy völgyet tőle erőszakkal eltulajdonított. (DL. 16. 927) — A másik oldalon Asszupataki Henczekkel gyűlik meg a baja. (DL. 18. 831, 18944, 19030. stb.) — A harmadik oldalon Pálfalvai Nagyfay Miklósné: Katalin támadja meg őt (DL. 18. 593). De háborgatták őt Jenei Szaniszló és chemeri Zay Mihály is (a rokon) Monostor-sápon. (DL. 18. 948). A DL. 20. 392 szerint a Pásztóhy testvérek Porkoláb nevű provisorát megverték; a DL. 18654 szerint jobbágyait és szolgálait megölték. stb.

Az eddig felsorolt, és ezekhez hasonló bajok azonban mind olyanok, amilyenek abban a korban napirenden voltak a szomszédok között a mindennapi életben. Itt azonban, úgy látszik, mintha a bántalmazásra valami titkos biztatást merítettek volna valamiből.

És sajnos — oklevelek igazolják, hogy ez így is történt. DL. 18. 654., — 18. 659., — 18660. lehet, hogy van több is, de eddig ez a három oklevél igazolja, hogy maga a nádor: *Guthi Ország Mihály és fia László* követtek el birtokháborítást a Vereb-birtokban; ott a földet erőszakkal lefoglalták és halastavat létesítettek. (A nyoma ma is meg-

van.) Szegény megtámadott Vereb György nem mert ezzel a bajával a királyhoz — az ő rokonához — fordulni, hanem a királyi udvarbírónál keresett orvoslást.

De még rosszabb lett a helyzet számukra Mátyás halála után. Nemcsak a régi főnemesek, hanem az általa magas polcra emelt ujak is — mind a Hunyadi-ház ellen fordultak. Kinizsi maga veri szét a trónt fegyverrel megszerezni kívánó Corvin Jánosnak csapatát. Zápolyát pedig már egyéb gondolatok fűtik; és ilyen ellenséges szemmel nézték a többi rokont is.

Második Ulászló és II. Lajos meglehetősen jó indulattal fogadták ugyan a birtokban maradó és a többi, akkor még ismert rokonságot, sőt több donációt, privilegiumot, és exempcionaleket is juttattak *Györgynek* és *fiának Jánosnak*. (Pl. Hrusso várügy, ezenkívül: DL. 21.290, 24.062, 22.905, stb.)

Azonban a török és a hitújítás mindent felborított, még jobban, mint a mi időnkben lezajlott kommunizmus. Ez ugyan csak 130 napig tartott, a török megszállás azonban 150 évig.

Ismeretes a történelemből a hitújításnak és a töröknek a pusztításban egymással való versengése. Amit meghagyott az egyik, azt elpusztította a másik. Magának Hunyadinak a koporsóját sem kímélték a gyulafehérvári templomban: 1575-ben már ez is fel van dülva.

Különös düh pusztíthatott azonban Verebélyben, mert Szentkút, mint búcsujárárhely — a katolikus hitbuzgóságnak egyik fókusa, — botránykő volt a hitújítók szemében; a török szemében pedig Verebély, akkor még közismerten *Hunyadi származási helye*. — Nem is maradt ott semmi emlék! A család udvarházának nyoma sem maradt, a kolostor teljesen megsemmisült; a templom egyik fala talán csak azért maradt meg, mert a hitújítók remélték, hogy esetleg nekik is jó lesz.

Verebély 1552 körül pusztulhatott el, talán Pásztóval egyidőben, mert 1554-ben Verebély már az elpusztult községek közt szerepel.

Hogy ebben az időben mi történt a családnak a birtokban maradó tagjaival, arról az oklevelek igen szűkszavú tudósítást adnak. A többiről meg épenséggel semmit sem tudunk.

A név most már kétféle: Vereb és Verebély.

Az oklevelekből annyit megtudunk, hogy Györgynek négy kiskorú gyermeke maradt: *János, Mihály, Margit, Krisztina*, kiknek neveltetését a nagybátyjuk: *Pál egri kanonok* vállalta magára. (Margit Szerdahelyi László neje lett).

Mit hallhattak ezek a kiskorúak elhalt édes atyjuktól, vagy nevelő kanonok-nagybátyjuktól, akik együtt szenvedték Mátyás alatt a bánatelmakat?

György fia: **János** 1520-ban a DL. 24.062 szerint új adomány címe alatt statutoriat kap II. Lajostól, úgy látszik ekkor lett nagykorú, vagy ekkor vette át a birtokot.

Ez a János és testvérei még legalább láthatták a díszes templomot. De ennek a Jánosnak a fia: **János** már csak az üszkös romokat láthatta és ennek a fia, szintén **János** már csak azon búslakodhatott, hogy a templom hajójában füvek és fák nőttek. Ha ugyan mindezt láthatták, mert 1552-től már nem is lakhattak Verebélyben.

1520-tól kezdve 1606-ig **mindig János** nevű a birtokos. Az oklevelekből nem lehet élesen megállapítani, hogy hány János volt? Legalább **három** biztosan, esetleg **négy** is lehetett.

1595-ben, az *utolsó Verebély Jánosnak* testvérei: *Anna és Mihály*. — Ez a János feleségével: *Gombay Annával* zálogba adja birtokát, először idegennek, 1606-pedig nővére: **Anna** férjének: *Chicheri Oremusz* (Orosz, Ormos) *Andrásnak*, mivel ő már eddig is *Déván* lakott és ezután is ott akar maradni. (Békefi: i. m.)

Az egésznek olyan színezete van, mintha ez a János áthajlott volna az új hitűekhez. De enélkül is nagy oka lehetett az innen való menekülésre, mert birtokát, a temp-

lomot, udvarházát és egyéb jószágait már sivataggá pusztította a kétféle veszedelem mindent elsöprő zivatara.

Hogy miért éppen *Déván* telepedett le? — nem tudtam reá okot találni. Taláncsak nem a régi emlékek miatt? — A Hunyadiak címerét ugyanis Hunyadvármegyén kívül *Déva* és *Hátszeg* is átvette.

Ez a János 1622-ben Bethlen Gábor fejedelemtől nagyobb donációt kap a lippai kerületben. Miért éppen a lippai kerületben? (N. R. A. T. 107. fasc. 1821. No. 38 §4.)

A birtok így leány-ágon *Chicheri-kézre* került. — *Chicheri leányának: Zsuzsannának* kezével *lipóczi Keczer Andrásé* lett, akit *Caraffa Eperjesen* lefejeztetett; ekkor a fiscus tette rá a kezét, de az elkobzást csak a *Keczer-árvák* halála után hajtották végre 1727-ben.

A birtok történetének rövidre fogott ismertetése azért volt szükséges, mert csakis így győződhetünk meg arról a szomorú tényről, hogy e sajnálatos körülmények miatt maga a család sem igen ápolhatta dicső oldalági rokonuk emlékét.

Azok a családból származó tagok pedig, akik megtartották a régi *Vereb*-nevet, (pl. *Vereb Simon*, Györgynek és *Pálnak* testvére, az egri püspök castellanusa és jószág-kormányzója és ennek gyermekei), szinte bujdokolni voltak kénytelenek, mert ha a török megtalálta volna, legalábbis karóba huzatta volna őket — Hunyadival való rokonságuk miatt.

De, úgy látszik, az oldalági rokonok közül többen is ölvehették a **Hunyadi** nevet, talán azok, kik Hunyadinál katonáskodtak. — A *Vereb-családról* hallottuk azt, hogy tagjai előszeretettel keresték az egyházi pályákat a multban.

Azonban igen-igen meglepő, amit a régi Szentséges Üdvözítőről nevezett ferencrendi rendtartomány évkönyveiben találunk 1533-ban.

Ebben az évben a rendi feljegyzés a következőket mondja:

a *tergovisti* zárda főnöke: **Hunyadi Gáspár**;

a *csiki* zárda főnöke: **Hunyadi Máté**; (ez a zárda Hunyadi Jánostól kapott privilegiumát 1848-ig élvezte).

a *karánsebesi* zárda főnöke: **Hunyadi Gergely**;

a *jászberényi* zárda: ezt tudvalevőleg Hunyadi János özvegye: *Szilágyi Erzsébet* alapította, ennek főnöke: (1533, 1537—1548—1552-ben): **Hunyadi Ferenc**.

Ezekon kívül 2 laikus fogadalmas testvér: *Hunyadi Miklós* és *Hunyadi Mihály* szerepel a rendtagok közt. (P. Kaiser Nándor kéziratos gyűjteménye a budai szent-ferencrendi zárdában).

Bizonyítani nem tudom, hogy ezek rokonai voltak-e, — és ha igen: milyen fokon a kormányzónak? De ez nem is szükséges. Ugyanis már maga a név hasonlósága is kitehette ezeket az üldözésnek, és ezek kikerülni akarván a bekövetkező kellemetlenségeket — szerzetesrendbe menekültek, ahol biztonságban érezhették magukat a Hunyadi-név ellenségeinek bántalmazásaival szemben.

Azonban ugyancsak 1533-ban, *Verebély János* és felesége *Klára*, Kys-várdai László leánya, értékes ezüst tárgyakat, valamint birtokleveleket helyeztek letétbe az **ozorai** ferencrendi zárdában és ezeket a zárdafőnök nem akarta visszaadni, miértis panaszukkal a királyhoz fordultak. János király szigorúan megparancsolja a zárdafőnöknek, hogy a visszatartott tárgyakat lelkiismeretesen szolgáltatassa ki. Eddig az oklevél. (N. R. A. Tom. 21. fasc. 391. fol. 75—76. N° 16.)

A visszatartás azonban azért történt, mert ebben a zárdában volt *Verebélyi János* rokona: *Hunyadi Kelemen*, aki ebben az évben meghalt s a rokonság nem akarta az elhunyt páter-rokon örökségét a zárdának kiadni, mondja P. Somlyai Mihály egykorú feljegyzése. (A gyöngösi archivumban).

A családnak szétszórt, úgy az ősi *Vereb*-néven maradó, mint a nevet megváltoztató és *Verebély(i)* nevet használó, valamint az esetleg *Hunyadi*-nevet fölvevő még

elő tagjai ilyen különböző módokon: elrejtőzéssel, névváltoztatással, szerzetesrenbe vonulással védekeztek először az ellenséges érzelmű főnemesek ellen, azután a búcsújáróhely miatt őket üldöző hitujítók ellen és végül az őket halálra kereső török ellen, ki nem felejtette el azt a 22 vereséget, amit a közülük származó Hunyadi mért reá és nem tudta megbocsájtani, hogy az több mint egy fél-századon át feltartóztatta őt világhódító terveiben.

A család tagjai ezen vészthozó körülmények között az emlékek ápolása helyett talán még örültek is annak, hogy a törökverő Jánost oláh eredetűnek hirdetik, sőt talán még segítettek is ezt a hirt terjeszteni. Utóvégre az sincs kizárva, hogy maga Heltai is esetleg ilyenektől hallhatta a Zsigmond-féle fölcicomázott mesét, amit azután nagy komolysággal hirdettek évszázadokon át és amit ma is, mint egyedüli igazságot akarnak velünk elfogadtatni.

A családban tehát ilyen módon, — a bel- és külföldi irodalomban a sok „dicitur“ — „fertur“ miatt homályosodott el, sőt el is vészett minden nyom, — ami legfényesebb ragyogású nemzeti csillagunknak: *Hunyadi Jánosnak* eredetére világosságot deríthetne.

Ellenben a magyar nemzet köztudatában — szinte ösztönszerűen, mondhatnám: tudat alatt — megmaradt és kiirthatatlanul tovább élt és él ma is az az érzés, amit egykor az egész Magyarország egyhangulag, vagyis inkább hallgatagon elismert, tudott és vallott, amit V. László oklevele mintegy hiteles pecséttel ellátott: t. i., hogy *Hunyadi János magyar, mégpedig: tős-gyökeres magyar* eredetű.

Ez az érzés még történetíróinkon is uralkodott! Bár jól látták, hogy az irodalomban valami homály van az eredet körül, azért lángoló buzgalommal keresték az Ariadne-fonalat, ami ebből a labirintusból ki tudna vezetni.

Sajnos, „*Oláh János családjából*“ eddig csak az *oláht* találták meg, de a család, amelyik tulajdonképpen ezt a nevet „*adományozta*“, ma már — és — még ismeretlen.

A családlakta vidéken azonban nagyon sokáig ismerték és emlegették „**Oláh János családját**“. Az őket ismerő és velük érintkező magyar köznemesi családok ajkán igen-igen hosszú ideig, évszázadnál tovább élt ez az elnevezés s mintegy akaratlanul ébren tartotta Hunyadi magyar eredetének tudatát. — De ebből is csak gyöngye, eddig figyelemre sem méltatott foszlányok maradtak meg, amint azt már fentebb említettük. (Vécsy levele.)

Azonban *Hunyadi Verebélyből* való eredetének ismeretét, vagy emlékét azon az „**Oláh János családját**“ megemlítő levélen kívül egy *egyházlátogatási jegyzőkönyv* (Canonica Visitatio) is őrzi, mégpedig 1789-ből.

Verebély, mint leány-egyházközség, 1750-től egész 1931-ig a nagybárkányi plébániához tartozott. Azóta önálló.

Batthyányi József primás rendeletéből, az 1780-as években itt is egyházlátogatást végeztek az arra kirendelt egyházi és világi hivatalos közegek.

Ebben az egyházlátogatási jegyzőkönyvben a verebéli templom belső felszerelésének felsorolása között ez áll:

„... habet et Cryptam unam, ubi requiescit Corpus Petri, filii Georgii de Geréb, olim Tavernicorum Magistri, Transsylvaniae vicevajvodae, **Sanguine juncti cum Mathia Corvino, Rege Hungariae, fundatoris hujus Ecclesiae**, Ao 1403 tumulati.“

Ez a szöveg a verebéli vajda: Péter mester sirkövének feliratából és más, utólag belekevert szavakból van összeállítva. De így olvasható a nagybárkányi plébánián és a primási levéltárban található egyházlátogatási jegyzőkönyvek hivatalosan elfogadott szövegében.

Az esztergomi példányhoz azonban mellékletként csatolva van az eredeti, — úgy látszik, a bizottság által kiállított — példány is. Ebből megtudjuk, hogy a bizottság tagjai voltak:

a) egyházi részről:

Szabó András, esztergomi kanonok, nógrádi főesperes, (később az esztergomi kerület általános érseki helynöke, 1804-ben kassai püspök);

Bartalóczy József, kerületi esperes, érsekvadkerti plébános;

Kiss József, nagybárkányi plébános;

b) *világi részről*: a megyei hivatalos kiküldött, a földesúr megbízottja, azután az egyes községek bírái és esküdtjei.

A világiak neve nincs följegyezve.

Ebben az eredeti példányban igen sok széljegyzet van, amit, mindenütt külön-külön aláírásával igazoltan, *gróf Kemény László*, esztergomi kanonok, nyitrai főesperes, valószínűleg mint az egésznek revisora, észrevételezett.

A verebéli templomnál Kemény kanonok úr, aki hallott valamit a Mátyás-féle rokonságról, a következő széljegyzetet írta: „Nescio quid de hac desolata Ecclesia, Transylvaniae quondam pietatis Tesserá, erecta non per Petrum Vereb, sicut D. Parochus ponit, sed per Petrum Geréb, filium Condam Georgii Geréb, Tavernicorum Regalium Magistri, olim v. Vajvodae, Transylvaniae filii, anno 1398. — sanguine juncti cum Mathia Corvino, Rege Hungariae, prae animi maerore ponere debeam.“

Kemény kanonok úr tehát kijavítja a plébánost mondván, —: azt a romokban levő templomot, Erdély egykori jámborságának ékesen szóló bizonyítékát, nem Vereb Péter építette, amint a plébános úr állítja, hanem Geréb Péter, Geréb Györgynek, a királyi tárnokmesternek, egykori alvajdának, Erdély fiának, Corvin Mátyás Magyarország királya rokonának fia stb. — és a szövegben a Vereb V betűjét mindjárt ki is javíttatja (vagy javítja) G-re, ami nagyító üveg nélkül is megállapítható.

A nagybárkányi és esztergomi hivatalos szövegbe, ime, ily módon került a plébánosnak a sírfeliratra és a

hagyományra támaszkodó **Vereb**-adatával szemben a **Geréb**-adat.

Ez az eset valóságos iskolai példája a toll alá kerülő **hagyományos igazság** elhomályosodásának.

Hol volt még 1389-ben, a templom építésének idejében, vagy 1403-ban, a vajda halálakor, Mátyás király, és hol a Geréb-családdal való rokonsága ?!

Az a Geréb Péter, akire Kemény kanonok úr céloz, aki tényleg rokona volt Mátyás királynak, az 1504-ben halt meg, tehát 1398-ban semmi esetre sem építhetett templomot; ez a Geréb Péter 1478—1479-ben **vajdája** volt Erdélynek; ennek a Geréb Péternek nem György, hanem **Geréb János** volt az apja, aki Szilágyi Erzsébet testvérét: Zsófiát feleségül vette; innen a Mátyással való rokonság; és nem György, hanem ez a Geréb **János** volt Erdély al-kormányzója (1458-1459); a siremléken látható cimer sohasem volt a Geréb-család cimere! A birtok pedig soha, egy pillanatra sem volt a Geréb-családé!

De Kemény kanonok úr is erdélyi volt, őbelőle is kiütközött az erdélyieknek már előbb is tapasztalt locálpatriotizmus. Az ő szemében ezt az egykor nagyon ékes, de most romokban heverő templomot is csak erdélyi építhette. (Mem. Strig. 171. l.)

Bármilyen nagy és sok is az ő tévedése, mégis ez került a hivatalos szövegbe.

A megjegyzés azonban minden esetben azt igazolja, hogy **az ott nyugvó Pétert** Mátyás vérrokonának tudták még akkor is, de a rokoni viszonyt Kemény kanonok úr már a **Geréb-névvel** gondolta megoldani.

A **Vereb-családdal** ellenben már most, ebben az időben is megvolt Mátyás királynak az a természet-adta rokonsága, ami a természettől megvan a most élő nagyapa és a később születendő unokája között.

Az a gáncsnélkül való, Nagy Lajos idejéből példát adólag felénk integető kifogástalan keresztény magyar ovag, a templomépítő „**verebélyi vajda**“, eddigi érdemei-

hez ennél szebb kitüntetést semmi módon sem kaphatott: **vérrokonsági kapcsolat** Corvin Mátyáshoz, Magyarorszáig királyához!

Sanguine junctus — vérségi kapcsolat — vagyis: apai ágon egyenesen fölfelé menő, legszorosabb vérrokonsági kapocs fűzi őt az igazságos Mátyáshoz! Felfelé menet: Mátyásnak atyja — Hunyadi János; és Hunyadi Jánosnak atyja? — Az egyházlátogatási jegyzőkönyv megjegyzéséből következik: **az a Péter, Györgynek fia, akit 1403-ban ide temettek.**

Ime: nemcsak „Oláh János családját“ emlegették, hanem még azt is, — sőt ezt írásba is foglalták, mégpedig egyházlátogatási jegyzőkönyvbe, — hogy ebbe a kriptába eltemetett Pétert **vérségi rokonság, vérrokon** kapcsolat fűzi Mátyás királyhoz, — lévén ez Hunyadi Jánosnak atyja — tehát a királynak nagyatyja!

Tehát nem e sorok írója az első, aki a „**Verebélyi vajdát**“ Mátyás király nagyatyjának és ezzel Hunyadi János atyjának mondja! Megtették ezt mások is!

Bizonyítja az egyházlátogatási jegyzőkönyv 1789-ből.

Bár ebben Kemény kanonok úr a plébános véleményét lekicsinyli és elveti, mintha csak a bírálat szavaival mondaná: „mert az a formulák erőszakos félremagyarázására, jelentésének meg nem értésére és hibás leszarmaztatásra van felépítve“. — De a szóban forgó személyeknek, szereplési idejüknek és elhalálozási évüknek teljes ismeretével azonban már világossá vált, hogy a kanonok úr tévedett — és nem a plébános.

„Oláh János családjáról“ szóló szájhagyomány ki-mutathatólag egy századnál tovább emlegette — az 1789-ben kelt Canonica Visitatio megjegyzése pedig ma is világosan hirdeti azt az elveszettnek, vagy máshol keresendőnek gondolt családot, amelyből Hunyadi János származott.

De a le nem írt emlékezet az emberrel együtt mu-

landó — míg az írás — ha mindjárt téves is — marandó!

Ami pedig a bírálat szerint ebben a teoriában tetszetősnek és ügyességnek tűnik fel, az nem egyéb, mint ennek az elpusztíthatatlan és elfojthatatlan igazságnak a tökéletlen sorokból is kicsillámló hatalmas ereje.

FELELET A VÁLASZT VÁRÓ KÉRDÉSEKRE.

Az eddig mondottakban már benne van a felelet.

Új, eddig nem próbált utat választottunk. Új, eddig nem hallott választ kaptunk, mely mindenkit, még önmagunkat is meglep.

Hunyadi János Péternek, a verebéli vajdának, Erdély egykori alvajdájának a fia, és Mátyás ennek unokája.

Verebélyen (most Mátraverebély) született, az volt őseinek ősfoglalású birtoka;

anyjának neve: Dorottya;

nyolc gyermek között ő az utolsó, vagy legalább is az utolsó egyike. 15—16 éves korában árván marad s Erdélybe kerül a szülői házból.

Igaz lenne ez?

A Vereb-család-ban a szájhagyomány emleget ugyan „*vice*“-ket, „*királyokat*“, „*vicekirályokat*“, de sem helyhez, sem időhöz, sem személyhez nem tudja kapcsolni — tehát nem vehetjük hasznát.

A Vereb-*család* házi iratai beszélnek ugyan a hitteles helyeknél (káptalanoknál) található írásokról, melyek „*külömb*“ férfiakról, „*külömbféle királyi Donatiókról*, és *több faluknak, úgy pusztáknak Familiánkra szállott javai*“ról szólnak, de az itt idézett mondatnál többet nem említenek. — Ezen szintén nem lehet eligazodni.

A családok hagyományaiból tehát semmi tájékoztatót sem kapunk.

De épen így vagyunk a Góliáttá dagadt Hunyadi irodalommal is. — Ebben ugyan sok mindent találunk, — hihető és hihetetlen dolgokat egyaránt — de minden kétségen felülálló **biztosat — nem!**

Sőt ellenkezőleg!

Az irodalomban mintha az a jelszó járná: quod mirum — verum! az az igaz, ami csodálatos, vagy hihetetlen!

Azért fakadt ki már *Ponori Tewrewk* (3. ért. XX. 1.): „Heltai köréhez tartozó és őt követő némely történetíróink a sűrű homályt tudatlanságból és talán készakarva is vonák Hősünk születésére, hogy ezt abból, mint Krónosz a Khaoszból e csuda-fényvilágot, bámulatos ragyogásban ők hagyhassák előállani. De a kiknek akár feltett célból, akár gyarlóságból ejtett botlások megbocsátathatik, mivel nem tudták, mit cselekedtek.“ — És örvend azon, „hogy hiában igyekezett az igazságtalanság „gonosz szelleme“ Hunyadi tiszta származását besötétíteni“, az mégsem sikerült.

Hát ami 1825-ben nem volt igaz — az igaz legyen 1935-ben? — Lehet! — De hol a döntő bizonyíték? — „A nemzeti hiúság kritikátlan hívei“ újabb és döntő bizonyítékot várnak.“ Ez csak nem kritikátlanság?

A történetírók nemcsak egymásnak, hanem egymásik még önönmagának is ellentmond, de mindig oklevelekre hivatkozva, és egymásközti vitájuk egyszer-egyszer oly heves személyeskedő veszekedéssé fajult, hogy hatalmi szóval kellett csendet parancsolni. Hol van tehát az igazság?

A kételkedés bizony nagyonis indokolt!

Ne csodálkozzék tehát a bírálat sem, ha a „*hívek*“ ilyen ingatag és be nem bizonyított állítások után — tovább kutatnak az igazság után!

Meg nem cáfolható igazság pedig az, hogy Hunyadi ősei birtokos magyar nemesek voltak, cimer-használati oggal, több nemzedéken keresztül.

Ezeket az igazságokat eddig egy származási elmélet se közelítette meg.

Már pedig ezeket az V. László okleveléből folyó adatokat egyáltalán nem tudjuk, de nem is lehet és nem szabad figyelmen kívül hagyni — még bármilyen nagy nevű, vagy nevezetes történetíró-kortársának szavára sem — mert vétenénk a történeti igazság ellen. A már szinte megdönthetetlen igazságnak látszó formulás elmélet ugyan lekicsinyelheti és el is vetheti, sőt akár tudomásul sem veheti Hunyadinak ezt az új — eddig nem emlegetett származását: de meg nem cáfolhatja, hogy V. László szavaiból levont megállapításokhoz minden esetre közelebb jár, mint a történetírók eddig vallott elméleteinek bármelyike, sőt azt mindenben bámulatosan fedi.

Birtokos magyar köznemes: igazolja az oklevelek és az a családlakta-vidéken igen-igen sokáig élő szájhagyomány: Oláh János családja;

a cimer-használati jogot igazolja a sírkövön ma is látható címer a mátraverebélyi templomban;

több nemzedéken keresztül: igazolja a minden gyanun felül álló oklevelekből összeállított családfa, mely 1120—30-ig nyúlik vissza;

a verebélyi templomban nyugvó Péter mester Mátyáshoz való vérrokoni kapcsolatát igazolja az 1789-ben kelt egyházlátogatási jegyzőkönyv megjegyzése, mely egyben azt is bizonyítja, hogy a vérrokoni kapcsolat tudata még akkor is ismert volt a családlakta-vidéken.

Ezek megcáfolhatatlan tények!

Mutasson Erdély legalább ennyit Hunyadi eredetéről, ha tud!

Végtelenül sajnálandó, hogy történetíróink akkor nem szereztek tudomást ezekről a családlakta-vidéken szétszórta adatokról, mikor még jobban utána lehetett volna kutatni — az élő emberek között. Akkor nem lenne ez ujdonság; — akkor nem lenne ez meglepő és hihetetlen valami ami fölött mindenki fejcsóválva csodálkozik; — akkor nem

állana szemben egy irodalmi Góliát-óriással, mert azóta minden más nézet, vagy vélemény semmivé törpült volna.

Hunyadi származása a magyarok előtt valamikor köztudomású tény volt. E tény fölfedezésének dicsőségére ez az írás egyáltalán nem pályázik. E sorok is csak azért látnak napvilágot, mert a bizonyítékok felmerülése után felkért öt hivatásos történetíró közül kettő ugyan nagyon lekicsinyelte az egész ügyet, (mert már exponáltak magukat egy másik teoria mellett), de három sajnálkozva jelentette ki, hogy minden idejüket igénybe vevő elfoglaltságuk miatt nem szentelhetnek időt e kérdésnek, *a véletlenül előkerült oklevél-másolatot azonban okvetlenül nyilvánosság elé bocsátandónak ítélték*, bár előre megjósolták, hogy sok támadásban lesz része.

Ez az oklevél és az eddigi kutatás legteljesebb, szomorú és sajnálatos sikertelensége kényszerített **mód-szer-változtatásra.**

Az így elért eredmény kimondására pedig felbátorít az, hogy az igazság mindig szemben áll nemcsak a szándékos ferdtésekkel és rosszakaratú rágalomokkal, hanem szemben áll a jóhiszemű tévedésekkel is.

Ép en azért könnyelmű meggondolatlanságnak tartom, hogy Hunyadit oláhnak hirdetik és tankönyvekben a magyar tanulók előtt róla ezt tanítják. A kérdés végleges és teljes tisztázása előtt oláhnak mondani őt legalább is elhamarkodott felületesség. Mert igenis a felmerült adatok azt mondatják velem:

Hunyadi János magyar volt, ízig-vérig magyar. Péternek, a „verebélyi vajdának“, Erdély egykori alvajdájának fia, — ezt mondják az oklevelek és ezt hitelesíti a cimer!

Ha pedig történetíróink továbbra is megmaradnak az oláh-teoria mellett, akkor Szent Pállal csak azt mondhatom (Tim. 2. 4. 4.): ... a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. — ... elfordítják fülüket az igazságtól, de odaadják magukat a meséknek.

UTÓHANG.

Hunyadi János származásának és családjának eddig teljesen ismeretlen és zavaros volta miatt körülötte sok minden ismeretlen maradt.

Személyes vitézsége, győzedelmes hadi tettei, fővezéri, kormányzói és országos főkapitányi minőségben véghez vitt dicsőségteljes működése ugyan hazánk történetének egyik legragyogóbb lapját varázsolják az olvasó ámuló szemei elé; mindez a legapróbb részletekig már annyira ki van kutatva, hogy ezen a téren már aligha fog e történetíró ujat találni: de mind emellett *ismeretlen maradt az ő legbensőbb egyéni lelki világa*; ismeretlen maradt *szívének* csak önmaga és Isten előtt ismeretes *magasztos érzelmi gazdagsága*; életének minden — kedvező és kedvezőtlen — körülménye között *Istenbe vetett megingathatatlan bizodalma* és *Isten iránt való lángoló szeretete*, mely meggyőződés sziklaszilárd hitéből táplálkozott.

Mindezt sablonosan elintézettnak tartják azzal az általános jellemzéssel, hogy mélységesen vallásos lélek, kardján rózsafüzért hordó és imádkozó katona, illetve fővezér volt egész életében.

Nem! Amint nem lehet az ő kivételes emberi nagyságát sablonos mértékkel mérni, épen úgy *nem lehet az ő vallásosságát sem sablonos kifejezésekkel elintézni*, mert ő ebből a szempontból is több, sokkal több volt az ő korában elterjedt általános átlagnál.

Hunyadi szinte *utólérhetetlen* hős volt, *mint katona*. Ezt az egész világ, még ellenségei is elismerik. Annak a

Németországban elhangzott véleménynek, mely gyáva-sággal, félénkséggel vádolja épen a nándorfehérvári didallal kapcsolatban, senki sem ad hitelt, sőt Kapisztránói Szent János himnusát ismerve mindenki mosolyog a naiv erőlködésen — annyi évszázad után!

De talán **sokkal nagyobb hős volt, mint hívő keresztény — ember**, mert „fortissimus est, qui se, quam qui fortissima vicit moenia” — a **legnagyobb hős** nem az, aki a legerősebb védműveket megvívta, hanem az, **aki önmagát le tudta győzni!**

Milyen **önuralmat** gyakorolt önmaga fölött, mikor az ellenségeskedő ármánykodásokért bosszuállás helyett — noha erre módja lett volna — megbocsátással fizetett; — mikor aljas rágalmakat igazi felebaráti szeretettel visszonzott; — mikor a koronát a saját fejére tehetette volna, amihez — egynéhány főnemest kivéve — az egész ország örömujongással tapsolt volna, de ő megőrizte azt az általa törvényesnek tartott király számára; — mikor nagy vagyonának jövedelmét nem önös célokra fordította, — amit szintén megtehetett volna, — hanem az utolsó fillérig a haza védelmére áldozta fel! — A földi vagyonról vallott evangéliumi felfogását különben eléggé hirdetik fiaihoz intézett intelmei.

Ezek láttára igazán felkiálthatunk Pór Antalnak Kapisztránói Szent János ajkaira adott szavával:

Győztél János!

De nem ellenségeid felett, hanem — ami annál sokkal nagyobb: **győztél önmagad felett!**

És Hunyadi ezt a győzelmet, nyilvános életének úgyszólván **minden egyes napján** újra meg újra kivívta, mert az irigység, a rágalom, az ármánykodás, a rossz akaratú gyanúsítás lépten-nyomon újabb és újabb gáncsot vetett jóhiszemű lelkülete elé!

Milyen csodálatos angyali türelem! — Milyen **hősi** felebaráti szeretet!

Ezt nem lehet és nem szabad sablonosan elintézni!

Mindez a jó Isten kiválasztott szentjeinek sajátossága, akik hősök a lélek erényvilágában.

Ez volt Hunyadi János! —

Ki hát ő, hogy magasztalhassuk, mert csodadolgokat tett életében! Megállta ebben a próbát és feddhetetlen maradt. Legyen a dicséret örök! Mert véthetett volna és nem vétett, gonoszt tehetett volna, de nem tett! (Jéz. Sir. 31. 9—10.)

Az **Oltáriszentség** iránt érzett alázatos hódolatteljes imádatát, — bár **minden hónapban gyónt és áldozott**, mégis — halálának pillanatában mutatta meg a legjobban. Alázatosságában még halálos betegen sem akarta megengedni, hogy az Oltáriszentségben valósággal jelenlevő Úr Jézust ő hozzá elvigyék, azért levitette magát Zimonyba az általa épített kápolnába és Kapisztránói Szent János kezéből ott fogadta az utolsó utavalót, nem betegágyon, hanem két katonájának támogatásával *a kápolna kövezetén térdén állva* — a régi szentatyáknak valóságosan eleven, *mélységesen* alázatos hitével!

A győzhetetlen hadvezér — alázatosan térdre borulva — a királyok Királya előtt!

Ezt a lelkileg fölemelő, fenséges jelenetet nemcsak a történetírók az ő írásaikban, hanem festőművészek is megörökítették az ő festményeikben.

Az **élő hit** mindent legyőző hatalmas erejének eme magasztos megnyilatkozása nem mindennapi, közönséges jelenség, hanem az ezzel megtelt szív hősie diadala az ellentmondó érzékek felett, ami egy hosszú életen át folytatott mindennapi gyakorlatnak elmaradhatatlan következménye.

Ez pedig ismét a jó Isten kiválasztott hős szentjeinek sajátossága.

Semmi csodálni való nincs tehát azon, ha ez az Isten ilyen lángbuzgalommal szerető és Őbenne ilyen mélységes megrendíthetlenséggel hinni tudó nagy lélek — templomépítő édes atyjának példája után indulva —

szintén oly nagy gondot fordít a templomok építésére vagy a megrongáltaknak kijavítására, mint ahogy azt a történelemből ismerjük.

Nagy mulasztás, hogy ezekről teljes kimutatás még ma sincs.

De — sajnos — nincs kimutatás azon nagy számú férfi- és női kolostorokról sem, amelyeket alapított, vagy adományaival, esetleg privilegiumokkal támogatott, hogy fennmaradhassanak és tovább élhessenek azok a helyek, ahol a jó Istent az ő szándéka szerint állandóan imádkozva és dolgozva szolgálják! — És hivatásuk szent magaslatán álló szerzetesekkel hány olyan kolostort töltött meg, amelyben a rendtagok emberi gyarlóságból erről megfeledkezve éltek!?

Igaz tanítás volt a szájában és ajkán nem volt gonoszság; békében és egyenes lélekkel járt velem és sokakat eltérített a gonoszságtól! (Mal. 2. 6.)

Hunyadinak ugyanis egyetlenegy célja volt, egyetlenegy nagy célra törekedett: magyar testvérei számára **megőrizni**, — és ha lehet, — **terjeszteni Isten dicsőségét és imáadását a kath. anyaszentegyház megvédésével**. Ezért építi a templomokat, ezért alapít és támogat kolostorokat, és a **harctéren is csak ezért küzd** a cseh kelyhesek és a török félhold ellen. Ezzel együtt természetesen a hazát is a lehető legnagyobb erővel védte, mert a mohácsi vész előtti időkben a *magyarságot és a katolikus vallást még gondolatban sem tudták egymástól elválasztani*. A magyar hazában e két fogalom úgy egybe volt forrva, mint ahogy az emberben egyetlen képez a test és a lélek.

A kath. vallás és a magyar haza — nekünk magyaroknak az összes földi fogalmak között — *e legszentebb kettőnek elválaszthatatlanul összeforrott egysége* lelkesítette Hunyadit összes akciójában; ez termelte benne a győzedelmes hadi tervek hibanélküli elgondolását; ez képesítette őt a szinte ember feletti fáradozások pihe-

nés nélkül való elviselésére; ez acélozta lelki erejét életének és vérének utolsó cseppig, minden önző, hátsógondolat nélkül való feláldozására; ez vezette a templomok, kolostorok támogatásában; ez vezette magánjattosságában, havi szt. gyónásaiban, a szt. olvasó imádkozásában; ez a Bold. Szent Szűz iránt érzett hódoló tiszteletében. Mindezekben mintegy hajszálig pontosan meg elevenítette a mórok felett oly sok diadalt arató spanyolországi *Szent (III.) Ferdinándot* (1217—1252), akihez nemcsak élete folyamán a törökök felett kivivott diadalaival, hanem vallásunk hitbuzgó gyakorlatában, sőt még halálában is — annak a nyakára tett kötélről eltekintve — annyira hasonlított.

Családi élete eszményien tiszta — és ha igazat mond a freskók szimbolumának magyarázata — akkor *valóságos angyali volt!*

Nagy vonásokban ilyen volt Hunyadi János belső lelki világa! Mindeme magasztos lelki kiválóságok összessége azonban, mint a szentté avatott Ferdinánd példája mutatja — ismét csak **a jó Isten kiválasztott hős szentjeinek, vagy szent hőseinek sajátossága.**

Milyen kegyetlen komikummal hat ezek mellett a történelmi irodalomnak „deli tánczokról”, — vagy a szép irodalomnak pajkos katonai csínyekről minden alap nélkül elejtett siralmasan szegényes megjegyzése, mert bizonyítani ugyan egyiket sem lehet.

Hunyadinak és katonáinak még csatakiáltása is „**Jézus**” szentséges neve volt. „**Jézus segíts és Szent László!**” nála nem üres szó, mert Jézust imádó szívének mélységes meggyőződéséből tört elő; Szent Lászlót pedig oly mélységes hódolattal tisztelte, hogy kormányzó korában az aranypénzekre az Ő (Szent László) képét vésette, és *Szent Lászlóként* akart ő maga is a pogányok ellen küzdeni — *Jézus Krisztus hitéért, anyaszentegyházáért* — és semmi más egyebért.

Albert özvegye: Erzsébet és Ulászló közötti párt-

harcokba is csak a legelején avatkozott bele, mikor még azt remélte, hogy Garát meg tudja győzni a belvillongások káros és vészhozó voltáról. Gara makacskodása azonban ütközetre kényszerítette, melyben Szekszárd közelében meg is verte, el is fogta ugyan Garát (1440 őszén), de ő azután nemcsak ezektől a pártharcoktól, hanem *minden belső pártviszálytól visszavonult*, (mondja Horváth Mihály). Csak szavazatát adta le arra a királyjelöltre, akit a haza érdekében legelőnyösebbnek tartott.

A kath. vallás és a magyar haza sorsáért aggódó nagy lelkét ezek a pártoskodások csak szomorúsággal — de nem elkedvetlenedéssel — töltötték el, mert érezve és látva a török részéről fenyegető veszedelmet, ő ott állt résen, minden pillanatban, szinte szüntelenül készenlétben. A török felett aratott diadalaiért *a pápa Őszentsége: Clipeus fidei* — **a hit ércskemény védő pajzsának** nevezte el még életében; és azok örök emlékezetére *Urunk színeváltozása* ünnepének nyilvános megülését s a *deli harangszót* rendelte el.

Belső lelki világában ő — mint minden igaz — valóban a hitből élt; külső cselekedeteiben mindig a hit szoros szabályai érvényesültek; e kettő között egybevágó zavartalan összhangot — még életének legkeserűbb pillanataiban, vagy a legkeményebb, legkegyetlenebb csaták tüzeiben is — annyira meg tudta őrizni, hogy haragba-borulást, vagy más nemtelen indulat felgerjedését, szóval egyáltalán olyasmit, ami dicső és hősi lelkének fénylő ragyogású tisztaságát csak egy pillanatra is homályba borította volna, ő róla sehol sem olvasunk.

Ilyennek ismerte Hunyadi Jánost Kapisztránói Szent János! Azért mondotta róla halálának pillanatában, hogy **Isten országában nyerte el osztályrészét és az angyalok karában zengi az örök boldogság diadalénekét!**

Azóta azonban ebből a szempontból körülötte mélységes csend van.

Az igaz, hogy életében senkit sem iktathatnak a

szentek sorába, de Hunyadiról halála után is csak ilyen nyilatkozatok hangzottak el, még pedig a legilletékesebbnek, Őszentségének, a pápának ajkairól.

III. Kalisztus pápa Mátyás királlyá választása alkalmával János bíborshoz, az apostoli követhoz írt levelében a többi között ezt mondja: „... **hihető, hogy... annak a legdicsebb ragyogású vezérnek** (Mátyás atyjának)... **annak a győzhetetlen atletának lelke... aki-ről erős meggyőződéssel azt valljuk, hogy érdemeiért kétségkívül elnyerte az örök boldogságot, ... könyör-gésével megnyerte a halhatatlan Istentől... azt a ke-gyet, ... hogy dicső tetteiért... stb.**

Mert ugyan mi csodálatraméltóbb annál, hogy fiát a magyarok egyhangúlag királlyá választották?!”

Tehát a lelke kétségkívül az égben van; ott ki-könyörgött Istentől egy csodálatra méltó kegyet, amit az ő érdemeiért meg is adott a halhatatlan Isten...

Mert: Hatalmas lesz a földön ivadéka; az igazak nemzedéke megáldatik. (Zsolt. III. 2).

Ugyanezt, ha nem is ezekkel a szavakkal, meg-ismétli a pápa Mátyáshoz írt levelében is; de még szebben abban a levélben, amelyben Mátyás anyjának: Szilágyi Erzsébetnek kíván szerencsét fia megválasztásához.

II. Pius pápa, 1460. jan. 18-án Mátyáshoz írt levelében ugyancsak atyjának örök, halhatatlan nevére tesz említést.

II. Pál pápa 1465-ben Mátyáshoz intézett soraiban hasonló hangon emlékezik meg atyjáról.

De ezen pápai nyilatkozatokkal nem szűnt meg az ő dicsérete.

A sok közül felemlítjük azt a dicső megemlékezést, ami azért nevezetes, mert nem pápai székéből, mégcsak nemis Magyarországon hangzott el, hanem Jénában jelent meg 1708-ban és amit Ponori Tewrewk József azon meg-egyzéssel közöl, hogy: „Külföldön, hol egyébiránt elle-

nünk sokat és mellettünk keveset szeretnek olvasni és írni, tetszett fel legelőbb az igazság csillaga, mely Hősünk törvényes ágyból lett születéséhez kezdve vezérteni:“

Adeo illustre ac decantatum est inter scriptores no-men Joannis Hunniades (de Hunyad), ut hospitem eum in historiis esse oporteat, cujus solae peregrinentur aures, neque in pervagato de viri hujus rebus gestis sermone versentur. Heroem illum vocant incomparabilem, quot-quot aliquam ejus mentionem faciunt; in vituperando eo, quantum scimus, nemo, in laudando vero omnes pene occupantur: ut parum absit, quominus exemtum illum putes a communi hominum plerorumque conditione, qui, cum ab his laudentur, ab aliis interim culpam se sentiunt.

Magyarul:

Hunyadi János neve a történetírók előtt olyan nagy-hírű és azt annyira magasztalják, hogy a történelemben teljesen tájékozatlannak kell annak lennie, akinek fülét ezen férfiú viselt dolgairól szélteben-hosszában elterjedt dic-sőítőbeszéd meg nem ütötte. Összehasonlíthatatlan hősnek hirdetik valamennyien, akik bármily csekély vonatkozás-ban is említést tesznek róla; tudomásunk szerint őt senki meg nem kisebbíti, ellenben mindannyian versenyeznek az ő dicsőítésében, (úgy annyira), hogy nagyon közel áll ahhoz, miszerint őt kivételnek tartsad a legtöbb ember sorsa alól, akiket, míg egyik rész dicsér, a másik rész rendszerint valamiben elmarasztal! (3 ért. XX. 1.)

De minek folytassam a dicsőséget és halhatatlansá-gát magasztaló idézeteket?!

Tájékoztatásul ennyi is elegendő.

Dicséret és dicsőség az ő cselekedete és igazsága megmarad örökön örökké. (Zsolt. VII. 3).

Kapisztránói Szent János még karjaiban tartotta hül-ni kezdő, de a megdicsőülés ragyogásától körülövezett por-hüvelyét — s máris az örök boldogság osztályrészesé-nek hirdette; a pápai levél szavai kétségen kívülinek mondják, hogy lelke az örökkévalóság boldog lakó-

helyére jutott; a történetírók egyhangúlag összehasonlíthatatlan, páratlan nagyságnak tartják, akinek kivételes nagysága kivételt képez a többi történelmi nagyok közös sorsa alól is!

Kivételes a nagysága, kivételes az életének sorsa, kivételes a halála — vajjon mi magyarok micsoda kivételes megtiszteltetésben részesítettük e minden tekintetben kivételt képező magyart?

Kivételes nagysága emlékének megőrzésére, magasztalására, vagy megszentelésére szabad-e nekünk csupán utca-elnevezéssel, szoborállítással, vagy esetleg történelmi muzeum-berendezéssel megelégednünk?

Hunyadi mindezeknél többet érdemel!

Különösen a mai időkben!

Az A. C. szépen induló és nagy reménységekre jogosító megmozdulása idejében találhatunk-e szebb és dicsőbb követendő példát Hunyadi Jánosnál, aki a legkeményebb katolikus actiot valósította meg élete folyamán?!

Ő nem elégedett meg azzal, hogy személyileg és egyénileg a legszigorúbban élje az evangélium parancsait, hanem azt nyilvános szerepléseiben is a lehető legnagyobb, szinte emberfeletti erővel védelmezte — egészen véreontásáig, — gyönyörű példát adván ezzel mindenkinek, úgy a magán- mint a nyilvános életpálya számára.

Ha eddig talán a származását elborító homály szolgált volna akadályul az ő személyének példa gyanánt való odaállítására: a Vereb-család napfényre jöttével ez is elsimult.

Ismerjük a családot: mely annyi papot, remetét és szerzetest adott az egyháznak;

ismerjük atyját: az igazi magyar keresztény lovagot, a verebélyi vajdát: Péter mestert;

ismerjük anyját, nemes Dorottya — nemzeti aszszonyt;

V. László okleveléből ismerjük dicséretes módon eltöltött ifjúságát; a történelemből küzdelmes életét.

Hol található ebben az egyenes életvonalban csak egy hajszálnyi mozzanat is, amit magyar katolikus ember nem követhetne? — Vagy hol találhatunk szebb és épületesebb halált az övéénél? Egy szentnek karjai között!

És mivel mindez így kitisztázódott:

az illetékes hatóság vezetése mellett az arra hivatottak — e kettős szentév ünnepei után — indítsák meg a mozgalmat, hogy ha a szentek sorába való iktatást — bebizonyítható csodák nélkül nem is tudjuk elérni: ez a Clipeus fidei, ez az athleta Christi, ez a mennybe szállott lélek nyerje meg legalább a Venerabilis servus Jesu Christi — Jézus Krisztusnak tiszteletre méltó szolgája kitüntető és csakis ilyen kivételes nagyságú lelkeket megillető címet, hogy mint ilyen álljon tündöklő példaképpen mindazon nemesen gondolkozó magyar ember előtt, aki e vészteljes időkben hazájáért, vallásáért, a magyar nemzet boldogabb jövőjéért komolyan és öntetlenül dolgozni akar!

Faxit Deus!

Vakmerőnek látszó indítványom megindokolására legyen szabad ide iktatnom Hunyadi haláláról szóló legszebb leírások egyikét:

„A haza legnagyobb szerencsétlenségére a ragályos pestis betegséget augusztus hó 4-én Hunyadi János is megkapta. Az agg hőst, akinek a szervezetét az ütközet fáradalmi egészen tönkretették, a ragályos kór annyira megtámadta, hogy meggyógyulásához semmi reményt sem tápláltak a körülötte levők. Az orvosok parancsára, miután orvosságaik semmit sem használtak, a nagy beteg Zimonyba vitette át magát, hogy talán az egészségesebb levegő változást idéz elő állapotában. Ide követte aug. 6-án Kapisztránói János is, de már ő is betegen. A legatus előző nap szintén ide költözött át, hogy a tervezett

hadi dolgokat a két hőssel megbeszélje. De Hunyadi már közeledett a véghez, a láz napról-napra növekedett és semmiféle orvosszer nem tudott neki enyhülést szerezni. Hű barátja, Kapisztránói János nem távozik oldala mellől. S mikor látja a veszélyes állapotot, szeretettel figyelmezteti, hogy tegyen végredeletet és intézkedjék lelki üdvösségének biztosítására. A hős csodálkozva tekintett Kapisztránói Jánosra, mert arra figyelmezteti őt, hogy aki keresztény hitért harcolva annyiszor életveszélynek tette ki magát, annak meghalnia is keresztény módon kell és így válaszol:

„Ha nem tudtad eddig, most tudd meg, hogy egész életemben, férfikoromtól kezdve, magamat mindig bűnösnek vallottam és mindig gondoltam a halálra. Azért régóta megtartottam, hogy **bűneim meggyónását egy hónapnál tovább sohasem halasztottam.** Tehát most sem vártam a halál pillanatára, hanem keresztény férfi módjára előre látóan mindent elrendeztem, ami lelkem üdvösségére, fiaimra, akiket hátra hagyok, vagyonomra, családi dolgaimra, vagy az egész Magyarországra, amelyet sok éven át kormányoztam, vonatkozik. Nincs is más hátra, mint-hogy magamhoz vegyem útravalóul az Oltáriszentséget és azután annak idején az utolsókenetet.

Miután így cselekedtem, nincs szükségem semmiféle halandó egyénnek, hanem csupán Istennek, a mi Urunk Jézus Krisztusnak tanácsára, akinek nevét és vallását egész életemben, sok háborúban és különböző harcokban védtem a török ellen, akik azt gyalázták. Miután pedig mindazt megtettem, amire figyelmeztetsz, annál fogva nem akarok senkitől sem tanácsot kérni: mivel azt a véleményt és tekintélyt, amellyel majdnem az összes keresztény népeknek voltam, fenn kell tartanom. Mindenképen illik azon férfiúhoz, aki, míg élt, megvallotta és védelmezte a katolikus hitet, hogy jól és jámborul távozzék ebből az életből. Hitem és meggyőződése, hogy keresztény módjára haljak meg.“

Majd ezen szavakkal búcsúzik hű barátjától:

„Örökké hálát adok neked, Jánosom, Krisztusban legkedvesebb Atyám, hogy szerzetes minőségemben oly nagy szeretettel voltál irántam. Tarts meg emlékezetemben, ha visszatérsz hazádba, ahonnan jöttél. Remélem, hogy ott is azt fogod hallani: Hunyadi János keresztény módon halt meg.“

Ezután magyar nyelven hosszas beszédet mondott az ágyát körülálló főurakhoz, lelkükre kötven az egyetértést, a haza és vallás védelmét. Meghatottan búcsúzik fiaitól, akik közül csak László volt jelen, s akinek azt ajánlotta, hogy járjanak atyjuk nyomdokain és Isten féltelme, meg a haza szeretete lebegjen a szemük előtt.

Miután így elbúcsúzott mindenkitől, életének hátralevő részét lelki üdvére fordította. Példás áhitattal meggyónt hű barátjának, de azt már nem engedte, hogy az Oltáriszentséget elhozza hozzá a templomból. Gyalog ment oda, bajtársai támogatták mindkét oldalon. Itt mély áhitattal és kimondhatatlan buzgósággal vette magához az Úr testét. Nagy örömmel tért vissza lakásába. A kór azonban mindjobban elhatalmasodott testén; s mikor érezte, hogy közeledik végórája, megparancsolta, hogy vigyék át az általa épített kápolnába. Parancsát teljesítették; itt a földön fekvé, felveszi az utolsó kenetet és óhajára égő gyertyákat helyeznek fejéhez és lábaihoz, miként a halottaknál szokás. Négy franciskánus a zsoltárokat zengedezte, a haldoklók imádságát azonban Kapisztránói János imádkozta el. Ezen imádság közben költözött el lelke az örök élet helyére, ahová lelke sóvárogva kíváncskozott. Augusztus 11-ike volt tehát az a szomorú nap, amelyen a nemzet nagy hőse meghalt. A halálesetnél jelen volt Vitéz János váradi püspök és Szilágyi Mihály is.

Mikor a halál beállt, barátja, Kapisztránói János így búcsúzik el a hőstől; „Isten veled, égi csillag! Jaj elesett a keresztények védője! Kialudt a keresztény világ lámpája, eltörött a tükör, amelybe a keresztény harcosok

beletekintvén, nem haboztak a győzelem kivívásában. Egyébként, drága Jánosom, te jól jártál! A keresztény név ellenségének legyőzése után ugyanis győzelmi ünnepet tartasz az angyalokkal és uralkodol az égben Krisztussal. Te tehát valóban boldog vagy: mi szerencsétlenek, itt maradtunk a siralom völgyében. Ó Jánosom, örökre Isten veled.

Mély szomorúsággal fogadta a hős halálának hírért nemcsak Magyarország, hanem az egész keresztény világ. „Halála — így írja a Hunyadi-háznak legigazságtalabb írója, Dlugoss — nemcsak a magyar királyságra, hanem az egész keresztény világra nagy kár; mivel nincs Magyarország hercegei és nemesei között egy sem, aki lelkesebben viselt háborút a török ellen.” — Megsíratta őt a pápa és a bibornokok jelenlétében requiemet tartott lelke üdvéért. Sőt maga Mohamed is, mikor haláláról Brankovics útján értesült, megilletődésében könnyekben tört ki és ilyen szavakra fakadt; „Jóllehet ellenségem volt, mégis fájlalom halálát.” A következő nap, akaratához híven, holttestét elvitték Gyulafehérvárra és ott helyezték örök nyugalomra.

Minden nemzet iparkodik nagyjainak emlékét méltóképpen megörökíteni; de a magyar nemzet megfelekezett ezen nagy hőséről. Sehol sincs az országban hozzá méltó emlék, amely hirdetné időtlen-időig, hogy hazájának és vallásának védője volt a haláláig.¹⁾

¹⁾ Ranzano: Epitome. c. XXVII. Fordítása: Bölcskey: Kapistránói Szent János élete és kora. II. K. 363—366. l.

OKLEVELEK.

Ulászló ismeretlen oklevele.

A jászói hiteles hely átiratából.

Keresztelő Szent Jánosról nevezett Jászói Convent (Nos Conventus Ecclesiae sancti Joannis Baptistae de Jaszow) jelenti: József főherceg, nádor, a király helytartója, stb. (minden címe felsorolva) — Lötsey Adolf, Virágh János, valamint az összes tóth-verebélyiek nevében: Verebélyi: Pál, Ferenc, György és József elszegényedett és nemesi jogaikban kárt szenvedő magyar nemesek kérésére — elrendelte, hogy ezen magyar nemesek jogos és igazságos ügyében a hiteles helyek hivatalos másolatban adják ki mindazon iratokat, amelyeket saját iratárukban őriznek. Datum: 1837. január 9.

A nádor levelét közlő jászói konvent ennek a felszólításnak eleget akarván tenni, jelenti, hogy saját archivumukban az alább részletezett írásokat találták: és első helyen említi a Váci Capitulum Introductorio — Statutorias Literas — beiktató levelét, pergamenre írva és függő pecséttel ellátva, 1441-ből, a következő tartalommal:

Capitulum Ecclesiae Waciensis. *Omnibus Christi Fidelibus tam praesentibus quam futuris praesentem paginam intuentibus Salutem in Eo, qui est omnium vera salus! Quoniam labenti temporum curriculo rem gestam celat oblivio, discretorum adinvenit providentia, et Sagacitas sua facta posteris reservanda patrocínio Literarum perhennare, proinde ad universorum tam praesentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Nos Literas Serenissimi Principis Domini Wladislai Dei gratia Hungariae, Poloniae, Dalmatiae, Croatiae, etc. Regis, Lithwaniaeque Principis Supremi, et heredis Russiae Domini nostri naturalis gratiosissimi Introductorias, et Statutorias suo sigillo consignatas, Nobis praeceptorie directas sumpmo cum honore recepimus in haec verba:*

Wladislaus Dei gratia Hungariae, Poloniae, Dalmatiae, Croatiae, etc. Rex Lithwaniaeque Princeps Supremus, et heres Russiae, fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae Waciensis salutem, et gratiam.

Cum Nos pro fidelitatibus, et fidelium obsequiorum gratuitis meritis Fidelis Nostri Egregii **Johannis, filii Waywodae de Werebel** per eum Nobis cum omni fidelitatis constantia locis debitis, et temporibus opportunis exhibitis et impensis Possessionem Saap vocatam in Comitatu de Zolnok exteriori habitam. In cujus pacifico Dominio Idem Johannes progenitores suos a dudum perstitisse, seque ipsum persistere asserit etiam de praesenti. Item totum et omne Jus nostrum Regium, si quod in eadem qualitercumque haberemus, et nostram quibuscumque Modis, Causis, et rationibus concerneret Majestatem simul cum Vado ibidem habito, cunctisque suis utilitatibus, et pertinentiis quibilibet praemissis sic stantibus **praefato Johanni filio Waywodae**, et per eum Balthasari fratri Carnali, et Georgio filio, suis, ipsorumque heredibus universis, vigore aliarum Literarum nostrarum Donationalium exinde confectarum imperpetuum duxerimus conferendam, velimusque ipsos in dominium eiusdem per Nostrum, et Vestrum homines legitime facere introduci.

Igitur fidelitati Vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus Vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Nicolaus de Appz, vel Matheus de eadem, aut Petrus de Gykéry, sin Georgius Nemes de Zonda, seu Michaël filius Pauli de Fornas, sive Johannes, neve Nicolaus ceu Georgius de Inew aliis absentibus homo noster ad facies dictae possessionis, et Juris nostri Regii, ac Vadi, vicinis et commetaneis suis universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo Introducat praefatos Johannem, Balthasarem, et Georgium in dominium earundem, et ipsius, statuatque easdem, et eadem eisdem praemissae Nostrae Novae donationis titulo perpetuo possidendi, si non fuerit contradictum, Contradictio-

res vero si qui fuerint, evocet ipsos contra annotatos Johannem, Balthasarem, et Georgium nostram in praesentiam ad terminum competentem, rationem Contradictionis eorum reddituros. Et post haec huiusmodi Introductionis, et Statutionis seriem cum Contradictorum et Evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque, et commetaneorum, qui praemissae Statutioni intererunt nominibus, et termino assignato Nobis fideliter rescribatis.

Datum in descensu nostro exercituali sub castello Marwankew, Feria quinta proxima post Dominicam Reminiscere, Anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragésimo primo.

Nos igitur Mandatis eiusdem Domini nostri Regis in omnibus obedire cupientes, ut tenemur, una cum praefato Georgio Nemes de Zonda, homine Suae Serenitatis in dictis Literis suis Statutoriis inter alios homines Suae Maiestatis nominatim conscriptos specificato, nostrum hominem videlicet Discretum Dominum Vincentium Rectorem Altaris Sacratissimi Corporis Christi in dicta Ecclesia nostra fundati ad praemissa peragenda nostro pro testimonio fidedignum duximus destinandum, qui demum exinde ad Nos reversi Nobis concorditer retulerunt, quod ipsi Feria quinta proxima post Festum Inventionis Sanctae Crucis proxime praeteritum ad facies praescriptae Possessionis Saap, nec non Juris Regii, ac vadi praedictorum, vicinis et commetaneis suis universis, videlicet Jacobo filio Dionysii, et altero Jacobo de Nagrew, nec non Nicolao ac Georgio de Jenew, altero Georgio de Kerechen, et Egidio de Czibakháza, inibi legitime convocatis, et praesentibus accedentes introduxissent antefatos Johannem, Balthasarem, et Georgium in Dominium eorundem, Statuissentque eandem, et eadem eisdem praemissae Donationis titulo perpetuo possidend., tenend., et habend. Diebus legitimis in facie eiusdem, et eorund. permanendo nullo penitus contradictore apparente. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes Litteras nostras privilegiales sigilli nostri

pendentis et authentici munimine roboratas antelatis Johanni, Balthasari, et Georgio Salvo Jure Ecclesiae nostrae praedictae duximus concedendas.

Datum per manus honorabilis viri domini Nicolai Lectoris ipsius Ecclesiae nostrae, Socii et Canonici nostri quindecimo die diei Introductionis, et Statutionis praemissarum, anno Domini Supradicto. Praesentibus itaque honorabilibus, et Circumspectis viris Dominis Petro Praeposito, Dominico Cantore, Adam Custode, Jacobo Newgradiensi, Johanne Pestiensis, Gregorio de Zolnok, Stephano Chongradiensi, et Briccio de Zygethfew Archidiaconis, caeterisque dominis Canonicis in dicta Ecclesia nostra Waciensi iugiter Regi famulantibus Sempiterno. (L. pend. S.)

V. László 1453-ból való nagy adományleveléből Hunyadi ifjúságára vonatkozó rész.¹⁾

Imprimis itaque id nobis, prout fide dignorum hominum contestatio prodit, referendum occurrit, quod ipse Johannes regnante condam gloriosissimo Principe Domino Sigismundo, tunc rege avo nostro beatae memoriae, *annos iuveniles laudabili indole exegit, in quibus praematurum sensum et adultam semper gravitatem* prae se ferens studuit, ut quo plurimi aliena ope et suorum Maiorum titulis irrumpunt, eo sudoribus, virtute, ingenio et vigiliis suis ascenderet, pulchrum gloriae genus existimans praelucere posteris et nascentibus nominis decus ac dignitatis initium adferre. Adolescentia vero egregie traducta, corpus ad tolerandos labores et militarium exercitiorum actus asuefaciens et habile reddens, futurorum inclitorum operum suorum fundamenta certis praesagiis iecit et ingenuis moribus, quasi quibusdam gradibus ad dignitates, honores et gloriosam nominis famam liberos sibi ascensus comparavit; praeclare enim indolis miles et imperiali obsequio dignus tunc primum regiis militibus commatriculatus et successive

consiliis admissus, integra fide, devotisque obsequiis praefato avo nostro, sive pro susceptione imperialium infularum, seu pro reparandis ruinis regni sui Bohemiae procedenti, sed et in aliis cunctis negociis gerendis et rebus bellicis ad tempora vitae suae fideli semper sollicitudinis diligentia inseparabiliter adhaesit; pro cuius etiam honoris amplitudine saepius capitis periculum bello et armis adiit, adeoque se ei in omnibus reddidit acceptum, ut singulari quodam regio amore dignus et fatus, ac per eum *prima hereditate* in hoc regno nostro donatus fuerit, altioribus adhuc eo tunc sublimandus honoribus, nisi ipse avus noster e vita excessisset. Etc.

III. Kalisztus pápa levele János Cardinálshoz, az apostoli követhez Mátyás királlyá választása után.²⁾

Calixtus Papa Johanni Cardinali sancti Angeli, apostolicae sedis Legato, salutem et apostolicam benedictionem. Delicte fili! Immortalis Deus, miseratus populum suum non est passus regnum illud, in quo tot certatim turbulentis obortis sol prope modum lucere desiisse videbatur, in tantis iacere et caligare tenebris, sed sua clementia et inerrabili pietate afflictis rebus eum praestituit regem, quo neque comodior quisquam propulsandis periculis fidei orthodoxae, neque in quem omnium Hungarorum studia magis accensa esse potuissent; illi quidem (ut caetera omittamus, quae ampla sunt, quae ad capessendum fidei defensionem eum non solum animare, sed acriter excitare debent) propositus est stimulus paternae gloriae et veneratio genti Hungarorum ingesta, ex tot rebus, quas ductu illius clarissimi ducis felicissime pro fidei tutela gesserunt. Itaque credibile est, *animam ipsius invicti athletae, quam in aeternam sedem pro suis meritis haud dubie receptam esse confidimus, exorasse immortalem Deum, ut*

patriam et regnum illud, pro quibus ipse tot annos indefesse pugnasset, et a quibus tot insignibus cladibus Turcorum avertisset furorem, non pateretur domesticis dissensionibus lacerari, sed **suis eximiis factis** eum daret successorem, qui ab ipso non degeneraret, tutelamque Christiani nominis ea constantia susciperet, **quam ipse summa gloria antea ab inuente aetate suscepisset, et susceptam nunquam, nisi cum vita simul amisisset.** — Solebamus dicere dolenter de infortuniis ab invidis et aemulis, ne dicam ad delendum, maculandum et offuscandum inclitam domum **illius dicti militis Christi**, eius filium ultimo supplicio damnando, alium capiendo, matrem et progeniem gravibus persecutionibus — prostratis et evulsis vepribus exaltaret et in quiete poneret, cum Deus misericors pro suis sit, faciens mirabilia solus et hoc publice et privatim, a diu praediximus, ut hic et alibi notum est. **Quid enim mirabilius, quam eius filium ab Hungaris in regem unanimiter esse electum?** etc. Datum XIV. Martii MCDLVIII. Pontificatus nostri anno tertio.

III. Kalisztus pápa levele Mátyáshoz.³⁾

Calixtus etc. Mathiae regi Hungariae illustri. Charissime in Christo fili! salutem et apostolicam benedictionem. Cum gravissimae curae, quibus iam a principio assumptionis nostrae affecti fuimus, acrius in dies urerent sensus nostros propter pericula, quae populo christiano instare ex nefariis conatibus pessimi Turcorum Tyranni videbamus, eoque vehementior esset anxietas nostra, quod re in extremum discrimen adducta, summam Christi fidelium potentatuum negligentiam cernebamur; illuxit tandem felicissimus dies, quo te divina pietate regem Hungariae electum esse percepimus, domumque tuam exaltatam, quod futurum et praediximus, et credebamus. Deumque, pro quo, totaque Christianitate **bonae memoriae Genitor**

tuus, tam gloriose, strenueque decertavit, minime passurum, ut domus tua calamitatibus offuscaretur. Nuncio igitur, huius tuae electionis, tanto gaudio elatum est cor nostrum, tantaque laetitia repleti sumus, ut vixdum constituere mente potuerimus, unde serenitati tuae potissimum scriberemus, aut quibus verbis digne laetitiam significarem, quae quidem tanta est, ut nullius lingua merito exprimi possit. In quo animi nostri gaudia tanto aliorum laetitiam antecellunt, quanto aciores erant stimuli sollicitudinum, quibus propemodum soli prae omnibus pungebamur, et quanto hoc ipsum divina fiducia repleti exspectamus, praenuntiationem quamdam pectoris nostri impletam iri et fore, ut omnipotens brachium extenderet super plebem suam. Etenim de tua Serenitate, ut debemus, cogitantes, tuamque felicem promotionem, iucunda consideratione animo revolventes, credimus haud dubie, — te coelesti munere, quasi divinum aliquem hominem, non solum isti regno, sed orbi christiano missum esse, qui regni ipsius florida aetate gubernacula exorsus, sublatiis intestinis seditionibus, animum adhibeas ad gloriosum certamen Mahometicae sectae exterminandae. — Equidem cum **patris tui, invictissimi militis, et athlethae Christi,** nobis in mentem cogitatio venit, **cuius aeterna** sunt in universam Christianitatem feliciū gestorum monumenta, **aeterna laus et praeconium;** existimamus post illius lugendam mortem, te alterum regni firmum columnen et praesidium esse futurum, et eo firmius, quo ante oculos, **patris ipsius tui gloria proposita** est, quam non dubitamus serenitatem tuam esse non adaequaturam solum, sed omni conatu, superaturam: quod eo facilius erit, quo maior est tua quam illius fuerit felicitas et tu rex, ille minister regni fuit etc. Datum Anno MCDLVIII.

III. Kalisztus pápa levele Szilágyi Erzsébethez, Mátyás megválasztása alkalmából.⁴⁾

Calixtus etc. Elisabeth viduae, Mathiae matri. — Certassimam spem semper habuimus, praedicavimusque palam, quod Deus omnipotens in suis index et miserator, non pateretur domum praefati Joannis in tantis tenebris iacere, sed eam erigeret, et **propter merita illius**, quae orbi nota sunt, ad lucem, claritatemque reduceret. Rata fuit praedicatio nostra et vidimus repentinam mutationem divino mysetrio factam, cum uno, eodemque tempore filium tuum, illustrem Mathiam in regem, Michaelem fratrem in Gubernatorem regni ipsius electos fuisse, vidimus. Ex quo nemini dubium esse potest, immortalem Deum suam in hoc admirabilem potentiam ostendisse in oculis cunctis; nemo tamen divinae voluntati resistere valet. — **Nec dubitet aliquis, quin anima praefati Genitoris sui cum aliis concomitantiis a piissimo Deo, omnium Bonorum remuneratore, hoc de filio suo obtinuerit, et sit exaudita**, et ita addendo prius per nos dictis haec vera et multa alia hic et ubique ad animandum cunctos dicimus et praedicamus etc. Datum XIV. Martii Anno MCDLVIII. Pontificatus nostri anno tercio.

¹⁾ Fejér: Joannis Corvini de Hunyad (1844) 182 oldal.

²⁾ Idézett mű 236 oldal.

³⁾ " " 238 "

⁴⁾ " " 237 "

A Vereb-család 1714-ben nemességét és címerét megújító armalist kapott, ebben a három oldalú címerpaizsot négy oldalúvá alakították. Az egy halmon álló, gyűrűs holló azonban megmaradt.